

МАЪСУМА АҲМЕДОВА

МАНГУ КУЙ

қисса

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент
2015

*Онам Сухубар Хусомиддинованинг
порлоқ хотирасига бағишлайман*

Истеъдодли адиба Маъсума Аҳмедова китобхонларга ўз ҳикоялари, хориж мумтоз адабиёти вакилларидан қилган таржима асарлари билан яхши таниш.

Адиба бу сафар китобхонларга ўзининг илк қиссаси – “Мангу куй”ни тақдим этмоқда. Ушбу қисса ҳеч қачон эскирмайдиган, абадий ва ҳаяжонли мавзу – муҳаббат, асл ва пок инсоний туйғулар ҳақида.

Қисса сиз азиз адабиёт мухлисларига манзур бўлади, деган умиддамиз.

Ёш дўстларимга

Ям-яшил майсалар тепаликни байрамона безади. Осмон мусаффо. Тепалик ортида узоқ-узоқларга тутшиб кетган илонизи сўқмоқлар кўзга ташланади. Сўқмоқлар этаги қаторасига тоқзор, мевазор боғлар, олисдан қарасанг, гўё бири-бирига чирмашиб кетгандай туюлади. Пастаккина пахса деворлар оша боғкўчага энди-энди гуллай бошлаган жийдалар эгилган. Ҳали гулга кирмасданоқ жийда гулининг иси димоқни элтади.

Тепалик қабристонда сукут қилган бари аҳли мўминнинг ана шу сўқмоқ узра ўз ўтмиши, бахтиёр-шодон дамлари ётибди. Тепалик қабристондагилар шодлик дамлари бор овози билан сукунат ичра абадият куйини куйламоқдалар.

Сўқмоқ учи Катта жарга бориб тугайди. Катта жар пастида айқириб сой оқади.

1

У бирдан айқириб оққан сой овозини эшитолмай қолди. Миясида неча кундан буён ғужғон янграётган мусиқа садолари тўсатдан тинди. Қўлларини пианино клавишларидан олди. Нота қоғозини асабийлик билан нари сурди. Тарақ этиб, пианинони ёпди.

Ошхонада куймаланаётган онаси оёқ учида ним очик эшикка яқин келди. Эшик туткичига аста қўлини олиб бормасидан ўғлининг ўзи эшикни очди ва онасига рўпара турди.

– Жаъфар, болам, нима бўлди? – она одатда ўғлининг ижод қилаётган пайтларидаги сингари кўрқа-писа сўради.

– Ойи, диктофонимни кўрмадингизми? – у уёқ-буёққа аланглаганча онасининг саволига жавоб бермасдан сўради.

Она ўғлининг нима демоқчи эканлигига дарҳол тушунди-да,

бошқа хонадан диктофонни топиб чиқди.

– Мана, – у шундай дея диктофонни ўғлига узатди-да, қараб қолди.

Жаъфар онасининг қарашидан унинг нима демоқчи эканини уқди.

– Қишлоққа.

У шундай дея қишлоққа жўнади.

Қимматли маслаҳатлари учун Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби композитор Дилором Омонуллаевага миннатдорлик билдираман.

***

Жаъфар қишлоққа чошгоҳда кириб келди. Қишлоқ уни ўзининг бетартиб пасти баланд уйлари, ям-яшил ўтлоқлару ана шу баҳорда куртак ёзиб, уйғонаётган ўрикзорлару олчазор боғлари ва олис-олислардан донишмандона сукут билан боққан виқорли оқ чўққилари билан қарши олди.

Жиянини остонада кўрган амаки бир лаҳза шошиб қолди.

– Ичкари кир, Жаъфар, – амаки тезда ўзига келиб, уни уйга марҳамат этди. – Кир, киравер. Ҳей, буёққа қаранглар!

Амаки жиянни меҳмонхонага бошлади. Меҳмонхона деворига катта Хива гилами осилган. Жаъфар гилам устига илиб қўйилган буваси билан бувисининг расмини кўриб, мийиғида кулди. Эсида, одатда гиламга бувасининг армияда, аскарлик вақтлари, бувисининг эса кексалик пайти тушган расмлари илинган бўларди.

“Мен бувангни саккиз йил кутганман”, дегувчи эди бувиси фахр билан.

У бувисининг бу гапларини ичида болаларча таҳлил қилар, бармоқлари билан санарди. “Бувам урушда беш йил жанг қилган бўлсалар, унда бувим нега саккиз йил кутадилар?” Яна тасаввурида бир нарса билан сира келишолмасди: буваси расмда ёш, келишган йигит, бувисининг эса юзларини ажин босган, ўзи нуруний... Худди буваси бувисининг ҳарбийда хизмат қилаётган ўғлидай... Ҳозир ҳам айни шундай манзарага дуч келди: бувиси бувасига қарияларга хос донолик билан насихат қилгандай нигоҳ ташлаб турибди. Буваси эса ҳаётга ташна, ёшлик ғайрати, ҳис-ҳаяжонлари кўзларида акс этиб, порлаб турибди.

Амаки жияннинг рўпарасида ўтириб, қуръон тиловат қилди.

Орага жимлик чўкди. Жаъфар сукутни бузиб, аста амакисига юзланди:

– Бувимнинг ёшлик пайтларидаги расмлари йўқми? – дабдурустдан амакисига нега бундай савол берди, ўзи ҳам билмайди. – Ёки бувамнинг кексаликларидаги расмлари...

Тўғри, буваси узоқ умр кўрган, яъни иккинчи жаҳон урушидан қайтгач, кўп яшаган, бувисидан беш йилларча илгари вафот этган. Негадир бувасининг кексалик вақтидаги расми осифлиқ турганини ҳеч қачон кўрмаган.

– Ҳа, қараб кўриш керак. Кейин катталаштириш керак, – деди амакиси бу манзарадаги номутаносибликни энди пайқагандай бош ирғаб.

– Амаки, яхшилаб қараб кўринглар. Агар топсангиз, менга беринг, ўзим сизларга ҳам катталаштириб олиб келаман.

Бир вақт хонага амакисининг хотини кириб келди, дастурхон ёзди. Кўрпачага ўтириб, у билан сўрашгач, кўзига ёш олиб, деди:

– Боёкиш даданг ёлғиз ўғлининг тўйини ҳам кўролмай кетди... Тезроқ уйлана қолмадинг сен ҳам, Жаъфар... – Амакиси жиянининг бундай гаплардан дарров ранжиб қолишини билади, шунинг учун аста хотинини туртди. Нигора келинойи дарров

гапни бошқа ёққа буриб юборди. – Дарди оғир экан-да, нима қиламиз, Оллонинг иродаси...

Жаъфар ортиқ гапни кўпайтирмай ўрнидан турди. Машинадан диктофонни оларкан, уни кузатиб чиққан амакиси сўзлаб қолди:

– Бирпас чой-пой ичиб турганингда, Меҳриддин келиб қоларди, ўзи бирга олиб борармиди...

– Хижолат бўлманг, йўлни биламан...

Ҳаво мусаффо, лойқа сув лиммо-лим оқаётган ариқ чеккаларида кўм-кўк майсалар сабза урган. Тоза ҳаводанми, гир атрофини қуршаган ям-яшилликданми унинг кайфияти кўтарилди, куни кечагина унут бўлган садолар яна кулоқлари остида жаранглай бошлади. Мана, дадаси яхши кўрган, доим хотирлаган боғкўча. Энди иморатлар кўпайиб, ҳаммаёқ обод бўлди. Шу хусусдан пахса деворлар ҳам аста барҳам топди. Хотирангда кадрдон гўша бўлиб қолган, кўнглингга жуда яқин ўша боғкўчаларни энди учратишинг амри маҳол.

У аста бу маҳаллада ягона қолган боғкўчадан йўл солди. Ана шу боғкўча охири Катта жар, кейин асов сойга олиб боради. Эсида, болалик пайтлари таътилни қишлоқда ўтказар, бувиси ҳовлидаги катта супага бари невараларига қаторасига жой тўшаб берар, кейин аста эртақ айтишга тушарди. Қизиқ, ўшанда бувиси айтиб берган эртақларни кейинчалик ҳеч бир китоблардан топа олмади. Шундай қизиқарли, ажойиб эртақлар эдики... Ҳозир ақли етиб турибди, кўп эртақларни бувисининг ўзи импровизация қилган, ичидан тўқиган экан. Бувисининг аллақандай сокин, мулойим овози-чи, мусиқа садосидай ҳамон кулоқлари остида майин шивирлайди.

Хаёл сурганича кўчадан кетаркан, бир пайт шундоқ яқинидаги ҳовлидан қаттиқ-қаттиқ овозлар эшитилди. Бирдан

ховли дарвозаси очилди-ю, бир ўсмир бола ўқдек отилиб чиқди-да, кўча бўйлаб пириллаб учди.

Шу вақт ўсмир изидан бир қиз шахд билан чиқиб келди.

– Шошмай тур, кўлимга тушарсан ҳали!

Бола узоқдан туриб, қизга қўлларини бурнига тираб, мазах қилди. Қиз ўзини тутолмай оёғидаги шиппагини олиб, бор кучи билан бола томон отди.

Аммо шиппак нишонга тегмади, учиб келиб, зарб билан Жаъфарнинг оёғига урилди. У ҳайрон бўлиб, кетаётган жойида таққа тўхтаб қолди. Беихтиёр оёғига урилиб, ерга тушган шиппакни олди-да, қиз томон юрди. Қизнинг рангида ранг қолмади. Оғзини қўллари билан ёпди.

– Вой...

Жаъфар шиппакни қиз олдига ташлади-да, шимига илашган чангни қоқди.

– Кечиринг... – нафас сингари сас билан деди аста қиз.

У қизга бир қараб қўйди. “Ғалати одамлар...” деди ичида. Елкасини қисди-да, йўлида давом этди.

Катта жар ҳавоси уни оҳанрабодай тортди. Пастда шарқираб сой баҳор сувларига тўлиб-тошиб оқмоқда эди. Унинг кайфияти чоғ бўлди, чўнтагидан диктофонини олди. Диктофонни шамол эсиб, сой шарқираши овозларини олиб келаётган томонга қўйди. У тиззаларини кучоқлаганча бир харсанг тошга ўтирди. Бир лаҳза кўзларини юмди. Кулоқлари остида ажиб куй янграй бошлади. Орадан қанча вақт ўтди, билмайди, сой шарқираши овозларига қўй-қўзиларнинг “ба-ба”, деган маърашлари қўшилиб кетди. Беихтиёр бошини кўтариб, овозлар келаётган томонга қаради. Жардан пастга энган қияликда қўй-қўзилар ўтлаб юрарди. Айни бояги қиз тошда китоб ўқиб ўтирарди. Жаъфар яқиндагина йўлда ўзи гувоҳ бўлган бола билан қиз орасидаги можарога энди тушунгандай бўлди.

“Идиллияни каранг, – дея ичида кулди у. – Худди ўрта аср романтик асарларини ёдга солади-я. Ўша картиналарда чўпон бола қўй боқиб, най чалгани тасвирланган бўлса, бу ерда киз китоб ўқиб ўтирибди”.

Жаъфар бу манзарага қизиқсиниб тикилиб қолди. Ушбу манзара кўзига ўта ғайритабиий кўринди. Бунга неча-неча сабабларни келтирса бўлади. Биринчидан, XXI аср қизлари бундай қўй-қўзи боқмайдилар; иккинчидан, боқсалар ҳам чекка-чеккалардаги майсазорда ўтлаб юрган улоқ-қўзилар жардан кулаб кетишларидан хавфсирамасдан бундай осойишта китоб ўқиб ўтирмайдилар; учинчидан, ҳозирги замон қизлари, борди-ю, шароит тақозоси билан шу тарзда табиат оғушида ўтиришларига тўғри келса, китоб ўқишдан кўра мобиль телефон имкониятларидан фойдаланишни афзал биладилар ва бу ишни унумли амалга оширадилар ва тўртинчидан... У бирдан кўлини силтади. Бу ерга келишидан мақсад – бегона, чўпон қизнинг ғайриоддий ҳаракатларини таҳлил қилиш эмас-ку.

Диктофонни қўйиб кўрди, овоз тиниқ ёзилибди. Яна қайта эшитиб кўриб, овоз тиниқлигига ишонч ҳосил қилди. Сўнг ўрнидан туриб, кетишга чоғланди.

Кечга томон шаҳарга отланди. Амакиси, атайин ош дамладик, емасанг бўлмайди, деб туриб олди. Яна уни бир нарса мамнун қилди – амакиси жиянини кузатаётиб, хира оқ-қора тасвирдаги бир расмни кўлига тутқазди.

– Мана, Жаъфар, буvingни расми.

У расмни кўлига олиб, негадир қувониб кетди. Оқ-қора тасвирдаги расмда қуюқ қора сочлари икки томонга силлиқ таралган, ёш, кўҳликкина киз кулиб турарди. “Ана, бу бошқа гап...” – деди ичида амакисидан расмни оларкан.

Қишлоқ шомга тайёргарлик кўрмоқда эди. Унинг кайфияти

кўтаринки, Ференц Листнинг “Венгер рапсодияси” дискини кўйди. Ажиб оҳангларга ғарқ бўлганича машина ҳайдаб кетаркан, беихтиёр кўзи автостанцияда одамлар орасида турган бир қизга тушди. Қиз кўзига таниш кўринди. Машинани секинлатди. Бояги чўпон қиз эмасми? Замоनावий кийинган нозиккина қиз бояги чўпон қизга умуман ўхшамасди. Демак, шаҳарда ўқиркан-да. Бугун якшанба. Одатда шу ерлик талабалар шаҳарга якшанба куни жўнайдилар. Жаъфар буни яхши билади. Лекин қизнинг бунчалик кеч жўнаши нимаси? “Кўй-кўзи боқиб, кеч қолган бўлса керак”, деб ичида кулди Жаъфар. У қараб турди, мабодо қиз транспорт бўлмай қолиб, кета олмаса-чи, деган гап ҳам кўнглига келди. Йўқ, бир пайт сўнггиси бўлса керак, ичи тўла одам билан автостанцияга сарикранг автобус келиб тўхтади. Одамлар тушиб, автобусни бўшатди. Шаҳарга отланган йўловчилар эса бирин-кетин унга чиқа бошлади. Кўрди, қиз ҳам чопқиллаб автобусга чиқиб олди. У қизнинг автобусга чиқиб, ўриндиққа ўтирганини кўриб, негалигини ўзи билмайди, хотиржам тортди. Сўнг газни босди.

Машина равон елиб, шаҳарга йўл олди.

2

Дарвоза устма-уст жиринглади.

“Қандай бетоқат одам экан-а”, дея ичида шиппагини шоша-пиша оёғига илганича Рамиза опа дарвозани очгани шошилди.

– Ҳозир, ҳозир...

– Ҳа, сенмидинг, Назар, келақол...

Остонада терга ботган, қорамағиздан келган миқти йигит пайдо бўлди.

– Ассалому алайкум, Рамиза опа, улуғ композитор уйдаими?

– Назар жавобини кутиб ҳам ўтирмай уёқ-буёққа аланглаганча деди: – Нега телефонини олмайди? Сира топа олмайман-а...

У уйга кирди-да, таклифни кутиб ҳам ўтирмай зиналардан кўтарилди.

– Қаёқда ўзи? – кейин ўгирилиб сўради. – Кайфияти яхшими?

– Уч-тўрт кундан буён дуруст. Яқиндагина консерваториядан келди. Кийимини алмаштираётган бўлса керак.

Назар шошиб қолди.

– Тўхтанг, алмаштирмай турсин! – У ҳовлиқиб хоналарни бирма-бир оча кетди. – Жаъфар, Жаъфар!

Рўпарадаги хонадан пиджагини қўлига олганича Жаъфар чиқиб келди.

– Нима, ўт кетдими, Назар, нега ҳовлиқасан? – у ҳайрон бўлганича Назарга қаради.

– Ундан зўр янгилик бор, юр.

Жаъфар жойидан қимирламай тураверди. У дўстининг феълини жуда яхши биледи, шунинг учун пича жиғига тегмоқчи бўлди.

– Боролмайман, ишим кўп.

Онаси бир Назарга, бир ўғлига қаради.

– Яхши кунда бирга бўлмайдими дўст деган? Бир кун ишламасанг осмон узилиб ерга тушмайди. Сизларнинг тилингларида нима дерди, ҳа, озгина пауза қил, бўлди.

Жаъфар кулиб юборди. Ўғлининг кулганини кўриб, Рамиза опа ҳам жилмайди.

– Нима гаплигини айтмасанг, бир қадам ҳам босмайман.

– Фирма очдим. Расшифровка қилиб айтадиган бўлсак, матбаа корхонаси. Сенга ўхшаган уч-тўртта яқин оғайниларибга зўр зиёфат бермоқчиман. Баҳо келади, Исфан ош қияпти, Жаҳон йўлда. Бир сени опкетсам бўлди.

Жаъфар ўйланиб қолди. Ҳозир кетса, шу билан ишлари қолиб кетади. Интернетдан оладиган материаллари бор эди.

Бирпас туриб борарман, демоқчи бўлди. Шуни Назарга тушунтириб айтмоқчи бўлган эди, у одатича, гапини охиригача эшитиб ҳам ўтирмади ва ўзи кўпириб гапира кетди:

– Сендай улуғ композитор майда-чуйда ишларга чалғимай ижод қилиши керак, уқдингми? Бир қизалоғим бор, ҳаммасини қотириб ташлайди, керак бўлса, истаган мақолангни инглиз тилидан ўгириб ҳам беради. Ҳаммаси о'кей бўлади, менга ишонавер. Ўзи бир сенга тақдимот маросими қилиб бермоқчи эдим. Яъни ҳозир ишхонага борамиз. У ердан олиб кетадиган нарсаларим бор. Бир йўла ҳам корхонам билан танишасан, ҳам ўша нарсаларни олиб кетамиз.

Одатдагидай, Назар Жаъфарнинг эътироз қилишига ўрин қолдирмади.

Жаъфарнинг машинаси томон юрганини кўрган Назар қўл силкиди:

– Бугун ўзим опкетаман.

Назарнинг кайфи чоғ, йўл-йўлакай кўчада катта-катта стендларга қўйилган рекламаларга қараганча деди:

– Мен бир нарсага ҳайронман, Жаъфар. Нега сени рекламага қақришмасикинлар-а? – Жаъфар бор-э, сафсата сотма, дегандай, юзини ўгирди. – Менга қолса, мана бундай реклама қилардим. Масалан, янги маргаринни реклама қиладиган бўлсак. Йўқ, маргарин унча ўхшамаяпти. Ҳа, ке, яхшиси, бирор шарбатни реклама қиладиган бўлдик, дейлик. Рояль устига олча шарбатини қўямиз. Сен бир қўлингни рояль клавишларига қўясан, иккинчи қўлингга эса олча шарбатини тутасан. Ёйилиб илжайганча шундай дейсан: “Мен “Она юрт” композициямни ана шу она юртимда етиштирилган олча шарбатини ичиб яратдим...” Қалай?

Жаъфар кулгидан ўзини зўрға тўхтатиб, деди:

– Қаёқдаги гапларни гапирасан-а!

– Аммо зўр реклама бўларди-да! Ҳам сенинг композициянгни тинглашарди, ҳам дискларинг қўлма-қўл бўлар, ҳам дўконларда олча деган шарбатнинг ўзи анқонинг уруғи бўлиб кетарди!

– Мени рекламага чақиринмайди ҳам, бундай шуҳрат қозонишни истамайман ҳам, – деди жиддий Жаъфар. – Кейин бир нарсага ҳайронман, нега сен бир оғиз сўрамай-нетмай босмаҳона очдинг-а? Асли жойинг реклама агентлиги экан-ку!

Назар бир қўлини рулдан олиб, хаҳолаб кулиб юборди.

– Мамлакат рекламаси сенинг қиёфангда масалага жуда ижодий ёндашадиган катта талантни йўқотди, демоқчисан-да, топдимми? Тўғри, катта йўқотиш бўлди. – У шундай дея бирдан жиддий тортди: – Жаъфар, шу рекламаларга қараб доим бир нарсани ўйлайман. Масалан, Комилжон Отаниёзовни маргарин рекламасига таклиф этишди, дейлик. Шунда рекламачилар ундан қандай жавоб олган бўлардилар? Менимча, ёшулли асло бунга рози бўлмасди. Қўйсанг-а, дея тори билан уларнинг олдини тўсиб, рад этарди.

– Фантазиянгга қойилман!

Назар бу гапдан янада жўшиб деди:

– Ботир Зокиров-чи? У рекламачиларга нима деган бўларди? Жаъфар сўзлаш учун оғиз жуфтламасидан олдин Назарнинг ўзи айтди:

– Ботир Зокиров юксак маданиятли, ўта зиёли одам. Устоз истеҳзо билан кулганича рекламачиларга қўли билан эшикни кўрсатарди. Бу, рад жавоби берганини, яъни менинг кўшиқларим реклама қилинадиган маҳсулотингиздан баландроқдир, деган маънони англатади.

Улар шу тариқа гаплар билан Назарнинг ишхонасига қандай етиб келганларини ҳам билмай қолдилар. Назар хусусий корхона учун тўрт қаватли кўҳна иморатнинг биринчи қаватини

ижарага олибди. Бинога киришлари билан Назар корхонасини бирма-бир Жаъфарга таништира бошлади.

Жаъфарнинг кўзи узоқдан Назарнинг кабинетини рўпарасидаги хонада компьютер қаршисида нимадир ёзиб ўтирган қизга тушиб деди:

– Кичик дейсан, туппа-тузук корхона очибсан-ку. Ана, котибанг ҳам бор экан.

– Аслида менга котибанинг кераги ҳам йўқ эди. Ўқитувчимиз Фарида опа қўймадилар. Контрактда ўқийдиган студент киз, ёрдам қил, деб турволдилар.

– Ижтимоий таъминот бўлимини очганман дегин, – деди кулиб Жаъфар.

– Қандай ижтимоий таъминот бўлими? Менинг бу қизга бераётган пулим телефони билан йўлқирасига етса ҳам хўп гап. – Назар Жаъфарни кабинетига бошлаб кирди. – Ҳозир шу ерда бирпас ўтириб тур. Мен нарсаларни олай, болаларга вазифаларини тайинлай, кейин кетамиз. Чой айтайми?

У Жаъфарнинг жавобини кутмасдан эшик олдига борди-да, баланд овозда чақирди:

– Азиза, Азиза!

Бир маҳал остонада оқ сарикдан келган нозиккина қиз пайдо бўлди. Столда турган журналлардан бирини олишга чоғланган Жаъфар кизни кўриб, ҳайратда қолди. Ўз навбатида қиз ҳам жойида қотиб қолган эди. Ишониш қийин, бу Жаъфар қишлоқда кўрган ўша чўпон қиз эди.

Қиз ниҳоят ўзини қўлга олиб, эшитилар-эшитилмас: “Ассалому алайкум”, деди.

– Азиза, битта чой дамлаб юборасизми?

“Демак, исми Азиза экан-да”, негадир Жаъфарнинг кўнгилдан шундай гап ўтди. У бирдан ўзига келди, Назарнинг таклифини рад қилди:

– Чой ичмаймиз. Ҳозир кетамиз-ку ахир.

Қиз бу гапни эшитгач, жойидан жилиб, қайтишга чоғланди. Лекин Назар унга деди:

– Тўхтанг! – Қиз Назарга ўгирилиб қаради. – Буёққа келинг, Азиза.

Қиз аста уларга яқинлашди. Жаъфар шунда унинг юзлари лоларанг бўлиб қизариб кетганини кўрди. У қиз ортиқ уялмасин, дея қўлига столдан бир журнални олиб, варақлай бошлади. Назар бамайлихотир сўз бошлади:

– Азиза, бу йигитни танийсизми?

Қиз аста бошини сарак-сарак қилди.

– Сиз ҳозир қаршингизда тирик композиторни кўриб турибсиз. Бу йигит – ҳақиқий Жаъфар Зокировнинг шахсан ўзлари бўладилар, – одатича маҳобат қилиб гапира кетди Назар. – Машҳур “Она юрт”, “Ватаним”, “Куз кайфияти” композицияларининг муаллифи мана шу йигит бўлади.

Гарчанд Жаъфар Назарнинг бундай баландпарвоз гапларига ўрганиб кетган бўлса-да, ҳозир қизнинг олдида негадир ўзини жуда ноқулай сизди. У журналдан кўзини олди-да, кесиб деди:

– Кераги йўқ, Назар.

Назар Жаъфарнинг жаҳли чиққанини сезиб, гапни қисқа қилди:

– Хулласи, сиз шу композиторимизга ёрдам берасиз, биз эсак ҳозир бир жойга кетишимиз керак. – Қиз савол билан уларга юзланди. – Интернетдан оладиган маълумотлар бор, шунга ёрдам қиласиз энди.

Жаъфар рад этмоқчи бўлиб, гапга оғиз жуфтлади-ю, Назар парво қилмади. Лекин у ҳозир Жаъфарнинг ўла қолса ўзига қандай материаллар кераклигини айтмаслигини билиб, шундай деди:

– Азиза, сиз ҳозир кечаги маттни тераверинг. Мен сизга дўстимнинг ишларини электрон манзили билан бирга эртага бераман. Бораверинг.

Қиз, афтидан, енгил тортиб, хонадан чиқди.
Қиз хонадан чиққач, Жаъфар ҳам енгил торганини ҳис қилди.

3

Бундан кўра ер ёрилиб, кириб кетса бўлмасмиди... Бу уятдан кўра кўринмас чивинга айланиб қолса бўлмасмиди... Бу шармандаликдан кўра ўша чоғ қушга айланса-ю, деразадан шарт учиб чиқиб кетса бўлмасмиди... Афсуски, ер ёрилмади... Азиза бир уялди, бир уялди... Ойисининг гаплари тўғри чиқди. “Ким айтади сен қизни Тошкентдаги обрўли университетда ўқийди, деб? Ўзингни ўзинг шарманда қиласанми энди? Ахир иккитагинасанлар-ку? Ким айтади сенларни ўқимишли одамларнинг болалари, деб? Дехқонларнинг беш-олтита болалари бундай уришмайди. Нимани талашасанлар доим, сира тушунолмадим...” Укаси билан уришса ойиси шундай куюниб гапиргувчи эди. “Эҳ, Умид, умидларимнинг ҳеч бирини оқламадинг-а”, у ичида укасини қойиди. Тасодифни қаранг, ўша кунги шармандаликни зўрға унутган эди... энди бугунги ишга нима дейсан? Худойим ана, қилмишинга тавба қил энди, деб рўпарангга опкелиб қўйди. Тағин шиппак билан урганинг қандай одам дегин...

Деразага тикилганча хаёлчан ўтирган Азизани ҳамхонаси Холида бир туртди:

– Ҳой қиз, тинчликми?

– А? – Азиза чўчиб тушди.

Холида қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди.

– Нима бўлди сизга? Келганингиздан буён шу зайлда ўтирибсиз, нима гап?

Азиза каловланиб қолди. Нима дейишини билмай, гапни бошқа ёққа бурди:

– Нима овқат қиламиз? Юринг...

Азиза дугонаси билан ошхонада куймаланиб, бугунги кўнгилсизликни пича унутди. Дарс қилай деса ҳеч нима миясига кирмади. Алламаҳал ўзига ўзи гапиргандай деди:

– Жаъфар Зокиров...

– А? Жаъфар Зокиров дедингизми? – компьютер ортидан туриб деди Холида.

Азиза бирдан жонланди.

– Сиз уни биласизми?

– Уни кўпчилик билади, нима, сиз билмасмидингиз? – Холида компьютердан бош кўтармай деди. – Зўр композициялари бор, ўзи пианист, ёш композитор...

Азиза дугонасининг: “... нима, сиз билмасмидингиз?” – деган гапини эшитиб, боягидан баттар уялиб кетди. Мусиқа санъатидан беҳабарлигидан, айниқса, шундай композитор билан боғлиқ кўнгилсиз воқеа юз берганидан яна ерга кириб кетгудай бўлди.

Холида унинг ҳолатига унча аҳамият бермади шекилли, бошқа мавзуга ўтди. Дугоналар шунча гаплашиб ўтирсалар ҳам Азизанинг хаёли ўзида эмас эди. Ниҳоят, Холида компьютердан турди, ўрнига бориб ётди.

Тун алламаҳал бўлди. Азиза худди айб иш қилаётгандай, аста дугонасига қаради. Ҳа, у уйқуга кетибди. Шунда Азиза аста компьютер қаршисига ўтирди. Интернетга кирди. У Интернетдан Жаъфар Зокировни осон топди. “*Йигирма саккиз ёшли пианист-композитор, халқаро танловлар ғолиби, айниқса, унинг...*” У ҳақда берилган маълумот ёнига пианино чалаётган расми ҳам қўйилган экан. Бундай расмларни кўрган ёш, романтик қизлар қандай ҳаяжонга тушадилар? Худди шундай, Азиза ҳам бу расмни кўриб, ғалати ҳолатга тушди. Азиза композитор яратган асарлар рўйхатидан сўнг “*Юклуб олинг*” деган ёзувни ўқиб, ўзида йўқ хурсанд бўлиб кетди.

... Қиз “Она юрт” композициясини тингларкан, ажиб садолар уни нотаниш бошқа оламга, қандайдир сирли, ҳаяжонли ва гўзал оламга етаклаб кетди. У бир зумда бугун чеккан азоб-изтироблари, хижолатпазликлар, бари-барини унутди. Қизни шу кунга қадар номаълум ҳислар чулғаб олди. Бу – истеъдод сеҳрига эга қўллар яратган, мусиқа аталмиш санъат қудрати кўнгилларда уйғота олган нафосат, ички олам гўзаллиги билан танишув туйғуси эди.

4

Эрталаб ўрнидан турай деса, боши зилдай оғир, кўтаролмайди. Аранг ўрнидан турди. Кеча болалар билан зўр ўтиришди, анчадан буён бундай давраларда бўлмаган Жаъфар зиёфатда жуда яйради. Бари оғайнилари болалиқдан бирга ўсиб улғайган бир маҳалла болалари. Дилингдаги гапларни бемалол айтиб, кўнглингни ёзишинг мумкин. Дадаси қазо қилганида шу оғайнилари худди ака-укадай туриб берди, Жаъфар билан бирга ҳассакаш ҳам ҳамдард бўлди.

“Жаъфар болам, шу оғайниларинг тўйингда хизмат қилганларида, даданг кўрганларида нима қиларди?” – қулоғига Умри аммасининг ўша аза кунлари йиғлагани ёдига келди. Шунда юраги орқага тортди. Дадасининг хотирасига бағишланган куйни нега ҳанузгача ёза олмаяпти? Ўзича отасининг хотирасига куй яратмоқчи эди. Бу куй аввалгиларидан бутунлай бошқача, ажойиб бўлишига умид қилган эди...

Ичи алангайи оташ бўлиб ёнди. Муздай сув истаб, ошхонага кирди. Шу пайт онаси унинг изидан кириб келди.

– Ҳай, совуқ сув ичма, аччиқ мастава қилипман, – онаси унинг кўлидан пиёлани олди. – Бирпасгина шошма, ҳозир қатик бераман.

У беҳол олдидаги курсига чўқди. Қўлига онаси тутқазган катикни хўплаганча кечаги воқеаларни эслашга уринди. Тунда соат нечада, қандай машинада келди, сира эслолмаяпти. Бир маҳал ичкари хонада телефони жириглади. Жиринг-жириинг овоз тинмай безор қилди. Шусиз ҳам боши оғриб турган Жаъфар сапчиб ўрнидан турди. Лекин ундан илгари онаси телефонини кўтариб келди.

– Олақол, Назар сўраяпти.

Албатта, бунақа қўнғироқни фақат Назар қилади! Назардан бошқа одам бундай асаббузарликни ўйлаб ҳам тополмайди!

– Нима дейсан? – деди энсаси қотиб.

– Жаноб композитор саломни ҳам ютиб юбордимиз? – Назар одатича шанғиллай кетди: – Майли, хафа бўлмаймиз, ўзи ижодкорлар ярим тентак бўлади, дейишади.

“Ўзинг тентак! – деди ичида Жаъфар унинг гапи малол келиб. – Тавба, шунча ичиб, бунинг боши оғримаётганмикин-а? Худди бурама ўйинчоққа ўхшайди, бураб қўйсанг, гириллаб айланаверадиган”.

– Нега индамайсан, гапим тўғри-да, топдимми? Кеча таксида яхши бордингми? – Жаъфар шундагина йигитлар уни таксига чиқариб юборишгани, уйга зўрға етиб келгани ёдига тушди. – Оғайни, сенга яна бир нарсани айтиб қўймоқчи эдим. Тагин ўзингни қийнаб, Интернетга кириб юрма. Кеча берган темаларингни қизимизга бериб қўйдим, дамингни ол...

Жаъфар жаҳл билан телефонни отиб юборди. “Ғамхўрлигингиз учун раҳмат, Назарбой! Ҳозир дарди Интернетми унинг?!”

***

Куппа-кундуз куни ҳавони булут тўсиб, осмонда чақин чақди. Бирдан шамол кўтарилди, ёмғир шариллаб, асфальт йўлларни топ-тоза қилиб ювганича кўчаларни тўлдириб окди.

Эрталаб ҳаво жуда сокин эди. Ҳозир-чи, ёмғир шиддат билан ёққанидан машина ойнасининг артгичи артиб улгуролмаяпти.

“Баҳор ҳавоси-да”, деган бўларди дадаси мамнуният билан бош ирғаб. Асли дадаси шоиртабиат одам эди. Яна дадаси эсига тушди. Шу пайт яна азоб унинг юрагини кемира бошлади. Нега равон бошланган куйга қайта олмаяпти?

Бир иш билан мусиқа билим юртидан қайтаётган Жаъфар светофор қизил чироғи қаршисида тўхтаб тураркан, ўйчан ташқарига қаради. Бу ёмғир ҳадеганда тинадиганга ўхшамайди. Шиддатли ёмғир азамат дарахт шохларини ҳам бирпасда букиб қўйибди. Бу кўчада аксарият ёшлар юради. Ўз отига яраша бу ер Талабалар шаҳарчаси, деб аталади. Шундай, йигит-қизлар шошганларича панага бекинмоқдалар, зонт кўтарганларича югуриб кетмоқдалар. Шунда кўзи бирдан ёмғирда қолган ниҳол сингари эгилиб кетаётган бир қизга тушди. Бу қиз бошқалардай югурмасдан, ёмғирда бошини ҳеч нима билан пана ҳам қилмасдан хаёлчан кетяпти. Жаъфар бу қизнинг шундай кетишига ҳайрон бўлиб, диққат қилди. Тўхта, бу ўша кунги қиз эмасми? Бу қизнинг эси борми ўзи? У ортиқ ўйлаб ўтирмай машинани бир оз орқага ҳайдади, бориб, қиз яқинида тўхтатди:

– Тез чиқинг!

Қиз бошини кўтариб қаради, йигитни таниди. Бир он индамай туриб қолди.

– Ивиб кетасиз, чиқинг деяпман! – у шундай буйруқ қилганича шартта машина эшигини очди.

Қиз ийманибгина машинага чикди, аста эшикни ёпди. Жаъфар эшик яхши ёпилмаганини сизди. Ўзи қиздан нари узалиб, эшикни ёпаркан, унинг титраётганини сизди. “Бечора тоза ивиб кетибди, шамоллаб қолмаса эди”, унинг кўнглидан шундай ўй ўтди.

– Зонтингиз қани, йўқотиб қўйдингизми? – у йўлдан кўзини олмай, машина ҳайдаркан, беихтиёр қизни сўроққа тутди.

Қиз йигитнинг гап оҳангида пича пичинг сезгандай бўлди. “Хаёл суриб, зонтини бирор ерда ташлаб келган, деб ўйлапти”, деган ўй қизнинг кўнглига келди. Аслида зонти бузилиб қолган, “Стипендия олсам, аввал шуни тузаттираман”, деб ўйлаб юрган эди. Буни бўйнига олмасдан, ҳозир оғзига келган гапни айтиб юборди:

– Эрталаб ҳаво яхши эди, уйда қолдирибман...

Жаъфар унга бир қараб кўйди-да, индамади. Машина автобус бекатига яқинлашди. Қиз тортинибгина деди:

– Мени шу ерда ташлаб кета қолинг, аввал уйга ўтишим керак...

Йигит индамади. Қиз унга қаради. Жаъфар қизнинг жавоб кутаётганини билиб, бир оз ўтгач, деди:

– Кейин ишга боришингиз керак, шундайми? Шошманг...

Жаъфар атрофига аланглаганича мўъжазгина, турли буюмлар сотиладиган бир дўконга яқин жойда машинани тўхтатди. Ўзи машинадан тушиб, қизга деди:

– Мен ҳозир келаман. Ўтириб туринг.

Қиз ҳайрону лол бўлиб ўтирарди. Бўлаётган воқеалар уни бутунлай эсанкиратиб қўяётган эди. У қараб ўтирди, йигит дўконга кириб кетди. Бир маҳал қўлида аллақандай нарса билан дўкондан чиқиб келди.

– Бу сизга, олинг, – дея у қўлидаги нарсани қизга тутқазди. – Ахир зонт учун уйга кирмоқчимидингиз, мана.

Қиз зонтни олишини ҳам, олмаслигини ҳам билмасдан, баттар лол бўлиб қолди. Бир оздан сўнг аста:

– Раҳмат, – деди.

У қизнинг раҳматига жавоб қайтармади, индамай йўлдан кўз узмай машинани ҳайдаб кетаверди. Қиз йигитга зимдан назар солиб, ичида: “Ғалати одам экан”, деб ўйлади.

Машина орадан бир оз ўтиб, бир қаҳвахона олдида тўхтади.

– Қани, тушамиз, – Жаъфар қизга юзланди. У қизнинг

хайрон бўлиб қолганини сезиб, ҳазилнамо таклиф қилди: – Юринг, ахир тушлик вақти бўлди, ивиб ҳам кетдик, шундайми?

Аслида негадир Жаъфарнинг кўнглида, қиз шамоллаб қолмаса эди, деган хавотир бор эди. Шу туфайли қаҳвахона яқинидан ўтиб кета туриб, шартта машинани тўхтатди. Иссик чой-таом шамоллаб қолишнинг олдини олади.

Қиз йигитнинг овозида самимий оҳангни илғаб, индамай унга эргашди.

Қаҳвахона иссиққина экан. Официант буюртмаларни олиб кетди.

Қиз ҳозир бўлаётган воқеаларга кўниккан, ўзини бирмунча эркин ҳис қилмоқда эди. Йигит ҳам ҳозир қаршисида ғалати вазиятларда учратиб қолган қиз эмас, ўзи анчадан буён биладиган, яқин одами тургандай сезмоқда эди. Бир пайт қиз ана шу эркинликда неча кунлардан буён ўзини қийнаб юрган гапни ҳозир айтишга қарор қилди.

– Ўша кунги воқеа тўсатдан бўлиб қолди...

Жаъфар бу қиз нимани гапиряпти, дея унга таажжуб билан қаради.

– Кечиринг... – қиз шундай дейиши билан шундагина Жаъфарнинг эсига оёғига урилган шиппак тушди-ю, беихтиёр кулимсиради.

Шунча вақт давомида йигитнинг энди жилмайгани қизга мадад берди, бундан руҳланибми, аста деди:

– Хато қилдим, севгилим,

Хато қилдим билмасдан...

Жаъфар хайрон бўлиб, қизга қаради. Қизнинг кўзларида ажиб ўт чакнади. У йигитнинг хайратланиб қолганини кўриб, кулиб юборди:

– Бу қиз ғалати экан, деб хайрон бўлманг. Бу шоир Рауф

Парфининг шеъридан олинган, ўзи мана бундай. – Қиз айтайми йўқми, деб сўраб ҳам ўтирмай, секин шеър ўқий бошлади:

Хато қилдим, севгилим,
Хато қилдим беомон.
Йўқ энди борар йўлим,
Боғимда сўлди гулим,
Бағримга тўлди хазон.

Хато қилдим, севгилим,
Хато қилдим билмасдан,
Қани ютилса тилим,
Қалтираб турар қўлим
Жигаримни юлмасдан.

Хато қилдим, севгилим,
Хато қилдим билмасдан.
Мен суйиб хато қилдим,
Ўлиб хато қилмасман...

Хато қилдим, севгилим...

Қиз шеърни майин ва қандайдир дардли оҳангда айтди. Жаъфар беихтиёр бу оҳангга маҳлиё бўлиб, официантнинг таомларни келтирганини ҳам сезмай қолди. У ўзига келиб, қизни таом ейишга ундади:

– Қани, олинг, совимасин...

Таомларни танаввул қилиш асносида қиз бир нарсани айтиб ўтишни ҳам унутмади:

– Бу жуда теран шеър, бундай вазиятларда айтилиши керак эмас, бунинг учун шоиримиз кечирсинлар...

Жаъфар умрида бундай қизни учратмаган эди, бунақа

учрашувни ҳам... Бирдан ўзига келиб, ҳозир хаёлига келган ўйни тилига чиқарди:

– Шеър ёзасизми?

Қиз бу саволни эшитиб, кўлидаги санчқини тушириб юборай деди. У йигитга ажабланиб қараб, шундай деди:

– Шеър ёзиш учун кишида истеъдод бўлиши керак, биласизми, ҳаммаям ёзавермайди... – Жаъфар қизга ҳайрат билан қаради. – Мана, сиз композиторсиз, ҳаммаям музыка ёзавермайди-ку, тўғрими?

У қизга нима деб жавоб қайтаришни билмай қолди. Ёшгина қизнинг фикрини маъқуллай деса кўнглидаги аллақандай ғурур, кибр деган ҳис йўл қўймайди...

– Мен шунчаки шеърни, китоб ўқишни жудаям яхши кўраман.

Жаъфар қизнинг бошқа мавзуга ўтганидан енгил тортиб, яна тилига келиб қолган саволни берди:

– Шунинг учун ўзбек филологияси факультетига ўқишга киргансиз, шундайми?

Қиз унинг гапларида аллақандай мазахнамо оҳангни сезгандай бўлиб, жиддий тортди, кейин дона-дона қилиб деди:

– Француз филологиясига, – эшитган жавоби йигитни яна ҳайратда қолдирганини кўриб, гапида давом этди: – Бир кун французча шеърни эшитиб қолдим... куйга ўхшаган мусиқий, гўзал тил экан...

– Французча шеър ўқиш учун шу факультетга ўқишга кирдим денг?

Қиз унинг бу гапини эшитиб, ичида андак ранжиди. Аслида француз адабиёти катта адабиёт эканлиги, шу тилдаги асарларни келажакда ўзбек тилига, ўзбек ёзувчилари асарларини эса француз тилига таржима қилиш нияти борлигини айтмоқчи эди, яна пичингли гап эшитмайин, нотўғри тушунмасин бу одам, дея шунчаки:

– Фақат шунинг учун эмас... – деб қўя қолди.

Улар жим қолдилар.

– Менга сизнинг композицияларингиз жуда ёқди, – киз шундай дея орадаги ўнғайсиз сукутни бузди. Жаъфар бу гапни эшитиб, негадир ёқимли шабада уни елиб ўтгандай бўлди. – Қаердан олдингиз деманг, албатта, Интернетдан. Менимча, концерт бўлаётган залда тингласанг, бундан ҳам зўр таъсир қилса керак, тўғрими?

Жаъфарнинг бошини ирғашдан бошқа иложи қолмаганди. Қиз унинг эътирофидан руҳландими, қўлига телефонини олиб, уни титкилай бошлади. У бу қиз нима қиляпти, деб ҳайрон қараб турарди. Бир вақт телефондан хушоҳанг куй янгради. Бошқа столда ўтирган хўрандалар беихтиёр уларга ўгирилиб қарадилар. Жаъфар бу куйни таниди. Бу ўзи ёзган “Куз кайфияти” композицияси эди. У куйни эшитиб, ғалати ҳолатга тушди. Худди атрофдагилар унга масхараомуз қараётгандай, хижолат бўлганидан ўзини қаерга қўйишини билмади.

– Нима қиляпсиз, ўчиринг! – У азбаройи жаҳли чиққанидан телефонни ўчираман деб, қўлини узатди.

– Нега энди, бошқалар ҳам ҳақиқий музикани эшитишсин! – Қиз шундай дея телефонли қўлини баланд кўтарди.

– Ҳақиқий музикани шу ерда эшитадими? – деди у бўғилиб.

– Нима қипти, қулоқлари ўргансин-да! – деди киз худди унинг жиғига теккандай.

“Назарнинг ходимлари ҳам худди ўзига ўхшаган қип-қизил жинни! Қаёқдан топаркин шунақаларни!” – деб ўйланди ичида жаҳл билан.

Куй беихтиёр кишини ўз оламига эргаштириб кетди, мусиқа садолари кўнгилга куз каби ҳам гўзал, ҳам маҳзун туйғуларни моҳирона олиб кириб, аста тугади. Жаъфар куй ниҳоят тугаганидан енгил тортди.

– Ана, ҳамма маза қилиб эшитди-ку, – деди киз.

У индамади. Қиз телефонни ўчирди.

– Яна янги куй ёзясизми? – беихтиёр қиз уни саволга тутиб, орадаги жимликни бузди.

– Билмайман, – деди у қизга хўмрайиб қараб. “Ғалати қиз экан-ку, одамни шарманда қилиб, берган саволини қаранг!”

Қиз бунга парво қилмади.

– Сен мангу куйсан билмайман деган, – деди қиз яна шеър ўқигандай оҳангда.

Нима, атайин одамнинг асабига тегяптими? Тўғриси, умри бино бўлиб, бунақа аломат, бунақа ғалати қизни энди кўриши.

У жаҳлдан қизга нима деб жавоб қайтаришини ҳам билмади.

– Ким ёзди, деб сўраманг, – деди қиз гўё ҳеч нимани сезмагандай кулиб. – Тўғриси, ҳозир шу мисра тўсатдан тилимга келиб қолди. Ҳа, эсимга тушди, мен ҳозир Рауф Парфининг ҳаққулари, яъни учликлари оҳанги таъсирида айтиб юборибман. Ўзи мана бундай:

Мен сени севаманми? Билмайман.

Сен мангулик нафасан–

Билмайман, деган.

Жаъфар қизга қараб қолди.

Бу орада официант ҳисобни олиб келди. Жаъфар пул тўлаш учун ёнидан ҳамёнини оларкан, қиз хижолатдан ўзини кўярга жой топмади. Қани энди ёнида пули бўлса-ю, у ҳам тўлаб юборса...

– Турдикми? – Жаъфарнинг шу сўзи қизни ўнғайсизликдан кутқаргандай бўлди.

Ташқарида ёмғир забти пасайган эди. Қиз: “Мен ўзим кетавераман”, демоқчи эди-ю, йигитнинг тунд киёфасидан чўчиб, индамай машинага чиқди.

Йўлда жим кетдилар. Машина тезда манзилга етди.

Қиз машинадан тушмоқчи бўлиб, эшик тутқичидан тутган эди ҳамки, Жаъфар унга юзланди:

– Зонтни олиб кетинг.

Қиз ўриндиқдаги зонтни олди-да, секин деди:

– Ҳаммаси учун раҳмат. Зонтнинг пулини стипендиямдан бераман...

У шундай дея машинадан тушди. Жаъфар индамай машина газини босди. “Ол-а, стипендиясидан берармиш! Топган гапини қаранг!”

5

Жаъфар шундай шахд билан қаёққа кетаётганини ҳам фарқламасдан машинани жадал ҳайдади. Йўлда ҳаракат тартибини сақловчи ДАН ходими унга танбеҳ ҳам берди. У бесамар юравериб, ниҳоят машинасини бир йўл чеккасида тўхтатди. Бошини машина ўриндиғига ташлаганича кўзларини бир муддат юмди. “Нега бунчалик жаҳлинг чиқади? Бечора қиз нима қилди ахир? Ўз фикрини уялмасдан, пардаламасдан, самимий айтадиган қиз экан. Шеър ўқишини кўрдингми? Нима, ёмонмиди ўқиган шеъри? Бундай гўзал, мусиқий ўқилган шеърни, тан олиб айтади, шу кунгача эшитган эмасди. Ҳозир ҳам кулоқлари остида янграпти. Ўзи яратган куйни қаҳвахонада бошқалар эшитишса нима қипти? Ахир Европада ўз куйини кўчада чалиб ўтирадиган ижодкорлар қанчадан-қанча? Намунча худбин, носамимийсан, Жаъфар! Шу қизчалик ҳам йўқсан, самимиятни аслида ундан ўрганишинг керак! Куйни эшитган бирор одам ноўрин ҳаракат ҳам қилмади-ку ахир, ҳатто баъзиларининг назарида хайрихоҳлик ифодалари ҳам бор эди. Бундан бошқа нима истайсан яна? Ахир қизнинг ўзи айтди-ку: ҳақиқий музика эшитишсин, деб! Сен яратган мусиқани у ҳақиқий, деб айтаяпти-я!” У бўғилиб кетгандай бўлди, машина

эшигини очиб, ташқарига чикди. Ёмғир тинган, ҳаво майин ва мусаффо эди. Шунда кулоклари остида қизнинг нозик овозда ҳаяжон билан айтган шоир мисралари янгради:

Хато қилдим, севгилим,
Хато қилдим билмасдан...

***

Азиза ғалати аҳволда хонага кириб келди. Хайрият, бошлик йўқ экан, бўлмаса, унинг саволларига жавоб беролмай фош бўлиши тайин эди. Фақат китоб босиш цехидан саҳифаловчи Абдумаликнинг одатдагидай қаттиқ овозда, тез-тез гапираётган овози эшитилиб турарди.

“Ахир нега ўзингни бундай тутдинг, жинни қиз? Жаъфар ака жуда салобатли, вазмин одам экан, албатта, уни шундай мулзам қилиш керакмиди? У ахир муаллиф бўлса, истаса, ўз куйини қўяди, истамаса, йўқ! Наҳотки шунга ҳам ақлинг етмаса? Сен ўзингни бундай маданиятсизларча, омиларча тутишингни нима деб аташ мумкин? Нега сен ўзингни худди уканг Умид олдида тутгандай тентакларча тутдинг? Нима, Жаъфар Зокиров сенинг дўстингми, курседошингми, киминг ахир? У инсонийлик юзасидан сени ёмғирда қолмасин, дея зонт олиб берса, сен тентакка қимматли вақтини сарфлаб ўтирса... Жаъфар Зокировдай композиторни хижолатга қўйиб ўтирибсан, қандай қизсан ўзи, Азиза? Бир унга шиппак отасан, бир жамоат жойида шарманда қиласан...”

Азиза ҳеч чидай олмади, хонада уёқдан-буёққа юра бошлади. Кейин бир нарса эсига тушгандай бўлди. Сўнг шошилиб, компьютерни ёқди. У кечанинг ўзидаёқ Назар берган Жаъфар Зокировнинг материалларини Интернетдан топиб қўйган, ҳатто у айтмаса ҳам бир мақолани инглизчадан ўзбекчага ўгириб ҳам қўйган эди. Ахир университетда уларга

французча билан бирга инглиз тили ҳам ўқитиларди-да. У тезда Интернетга уланди. Гарчанд Назар шошилинич демаган бўлса-да, Жаъфар Зокировнинг электрон манзилига унинг материалларини жўнатиб юборди. Сўнг бошлиғини сабрсизлик билан кута бошлади.

Ниҳоят кечга томон шошилганча Назар хонага кириб келди. Азиза бошлиқнинг қадам товушларини эшитиб, югуриб унинг хонасига кирди. Бошлиқ ҳайрон бўлди. Азиза ҳовлиқиб, сўроқсиз унинг хонасига кирганидан хижолат бўлиб, салом берди. Назар унга саволомуз қаради.

– Кечирасиз, Назар ака, сизда Жаъфар аканинг телефон рақамлари йўқми? Материалларини жўнатганимни айтиб қўймоқчи эдим, – деди у тез-тез.

Назар шошиб турганмиди ёки бошқа ишлари кўпмиди, Азизанинг гапларига аҳамият бериб ҳам ўтирмади. У пиджаги чўнтагидан телефонини чиқарди-да, Жаъфарнинг телефон рақамини топди. Сўнг Азизага:

– Мана, ёзиб олинг, – деди.

***

Жаъфар оқшом беихтиёр пианино қаршисига ўтирди. Онаси ним очик эшикдан унинг хонасига зимдан назар ташлади. Ахир неча кунлардирки, ўғлининг ижод қилмай эзилиб юрганини сезиб юрарди, шунинг учун ҳам бундан хурсанд бўлиб, аста эшикни ёпди.

Куй Жаъфарни ўз домига тортди. Шопен балладалари шундай, бирдан кишига ўз сеҳрини ўтказди. Шу пайт телефони жиринглаб кетди. У истар-истамас телефонини олди. Қараса – нотаниш рақам.

– Алло? – деди у ҳайрон бўлиб.

– Мен, Азизаман, – у сим ортида қизнинг овозини эшитиб беихтиёр юраги тез уриб кетганини ҳис қилди. – Рақамингизни

Назар акадан олдим. Почтангизга материалларингизни юборувдим.

– Раҳмат, ҳозир очиб қарайман.

Қиз Жаъфар ҳозир телефонини ўчириб қўядигандай, тез-тез деди:

– Шошманг...

– ....

– Боя... сизни мулзам қилиш ниятим йўқ эди... – қиз неча соатлардан бери азоб бераётган гапни аранг айтди. Гўё ҳозир юраги кўксига тикилиб қоладигандай эди.

Сим ортида бирдан жавоб бўлмади. Қиз, чорасиз, энди телефон тугмасини босишга ҳозирланган ҳам эдики, йигит овози етиб келди:

– Тушундим...

Яна орага сукут чўкди.

– Хайрли тун, – деди бу сукутни бузиб қиз.

– Хайрли тун, – жавобан деди йигит.

6

Бирдан Жаъфарнинг кўнгли ёришиб кетди. Шу кунларда кайфияти худди ҳозирги баҳор ҳавосига ўхшаб ўзгариб турарди. Бунга ўзи ҳам ҳайрон эди. Пианино қаршисидан туриб, ўзини креслога ташлади. Қўлига диктофони олдди. Ўтган ҳафта қишлоқдан ёзиб келган аудио ёзувини қўйди. Кўз олдига беихтиёр болалик чоғлари келди. Ўша олис болалик чоғлари тонг шабадаси кулоқларига бир хиргойини олиб келарди. Эрта саҳарлаб ариқларга сув тараб юрган мироб Жўра амаки аста хиргойи қилганича ариқ бўйлаб ўтиб кетаверарди. “Фигонким, гардиши даврон...” Унинг хиргойиси хижрон азоби, соғинч ҳислари, висол шодиёнаси оҳангларига лиммо-лим эди. Ҳозир ўша овозлар кулоқларига аниқ-тиниқ эшитила бошлади. Ахир

ҳарчанд уринса-да, неча кунлардан буён бу овозларни эшитолмаётган эди-да. Мана, болалиги кўз олдида намоён бўлди. Хотиралари инсон руҳияти боқийлигига далил бўла олади. Энди ана шу хотиралар юрагида жунбишга келди. Садолар яна қулоқлари остида янграй кетди... У хурсанд бўлганидан тез пианино қаршисига ўтирди, бармоқлари клавишлар узра равон юриб кетди...

Янги кунни яхши кайфият билан қарши олди. Шу кайфият кун бўйи уни тарк этмади. Консерваторияда ўз синфида машғулот ўтаркан, назарида талабалари доимо жиддий ва талабчан ўқитувчиларидаги ўзгаришдан таажжубда эдилар.

Жаъфар консерваториядан чиққач, негадир уйга қайтгиси келмади. Нима учунлигини ўзи ҳам билмайди, машина рулини Назарнинг ишхонаси томон бурди.

“Тунов куни зиёфат берди, бир ҳолидан хабар олай”, у ичида ўз ташрифини шундай дея оқлади.

Назарнинг корхонасига келса, бу ер учун ноодатий манзарага дуч келди. Корхонада ҳеч ким кўринмас, одатда гуриллаб турадиган цехда ҳам бирор сас эшитилмасди.

Жаъфар ичкарига кириб, Назарнинг кабинетига қаради. У ерда ҳам ҳеч ким йўқ эди. Шу вақт қулоғига аллақандай овозлар эшитилди. Овоз эшитилган хона томон бир-икки одим ташлади. Товушлар тобора тиниқ эшитилди. У қўшиққа ўхшаш оҳангда эшитилган овозлар аслида ўқилган шеър эканлигини тушунди. Жаъфар аста хонага мўраллади.

Хонада сарвқад, нозик қиз стол ёнида турганича қўлидаги қоғоздан алланималарни ўқимокда эди. У ҳаяжонли ва ғоят мусиқий ўқилган шеър хорижий тилда эканлигини сизди. Қиз рост айтган экан, француз тили жуда чиройли тил экан. Жаъфар беихтиёр қизнинг гапларини хотирлади. Ёки қиз французча

шеърни чиройли ўқияптими? Орадан бир оз ўтиб, қиз қўлидаги қоғозни кўйди-да, компьютер қаршисига ўтирди. Кейин ўрнидан турди. Тик туриб, бир нуқтага тикилганича ўзбек тилида шеър ўқий бошлади:

Қоронғу кечада кўкка кўз тикиб,
Энг ёруғ юлдуздан сени сўраймен.
Ул юлдуз уялиб, бошини букуб,
Айтадир: мен уни тушда кўрамен,
Тушимда кўрамен – шунчалар гўзал,
Сиздан-да гўзалдир, ойдан-да гўзал!

Кўзимни оламан ой чиққан ёққа,
Бошлайман ойдан-да сени сўрмоққа.
Ул-да айтадир: бир қизил яноққа
Учрадим тушимда, кўмилган оққа.
Оққа кўмилганда шунчалар гўзал,
Мендан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!

Эрта тонг шамоли сочларин ёйиб,
Ёнимдан ўтганда сўраб кўрамен.
Айтадир: бир кўриб, йўлимдан озиб,
Тоғ ва тошлар ичра истаб юрамен!
Бир кўрдим мен уни – шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!

Ул кеткач, кун чиқар ёруғлик сочиб,
Ундан-да сўраймен сенинг тўғрингда.
Ул-да ўз ўтидан бекиниб, қочиб
Айтадир: бир кўрдим, тушдамас, ўнгда,
Мен ўнгда кўрганда шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал.

Қиз шеърни боягидан ҳам ҳаяжонли, ҳазин оҳангда ўқир, овозида изтироб, хайрат, муҳаббат туйғулари яширин эди. Жаъфар бир лаҳза бу оҳангга ром бўлиб қолди. Шу пайт телефон жиринглаб қолса бўладими. Қиз бирдан жимиб қолди. Жаъфар худди айб устида қўлга тушадигандай кўрқиб кетди. Қараса, ўзининг телефони экан. Тагин билиб қолса-я! У шундан кўрқиб кетди. Сал нарига бориб, тез телефонни ўчирди-да, яна аста ичкарига қулоқ тута бошлади. Орадан бир оз вақт ўтди. Унинг кўнгли жойига тушди, хонада яна шеър янгради:

.....
Мен йўқсил на бўлиб, уни суйибмен,
Унинг-чун ёнибмен, ёниб-куйибмен,
Бошимни зўр ишга бериб кўйибмен,
Мен суйиб... мен суйиб, кимни суйибмен?
Мен суйган суюкли шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!

Жаъфар бу сафар шеърда дард, оғриқ кучайганини ҳис этди. Гўё дардчил куй юрагини тилка-пора қилгандай бўлди. У бир он ўзини унутди.

Яна телефон жиринглади. Кўнғироқ овозидан билди, унинг эмас, қизнинг телефони шекилли, қиз: “Алло...” деб жавоб қайтарди.

Жаъфар аста оёқ учида юриб, ташқарига чикди. У тез машинага ўтирди-да, уни юргизди. Назарида дераза очилгандай, ортидан қиз қараб тургандай бўлди. У шошилди.

Машина елиб кетди.

***

Бу қандай туйғу, бу қандай оҳанг, бу қандай дард, бу қандай

куй бўлди?

Қулоқлари остида садолар янграб, кўкси ҳаяжонга тўлди. Ўзини унутиб, пианино қаршисига ўтирди. Бармоқлари тинмади, нота қоғозлари тўлиб борди. Бирдан кўлларини клавишлардан олди. Ўрнидан туриб, уёқдан-буёққа юрди. Кейин бир қарорга келдими, ойиси телевизор кўриб ўтирган хонага кирди. Одатда ўғлининг ижод қилиш пайти бошқа нарсаларга чалғимаслигини билган Рамиза опа Жаъфарни қаршисида кўриб, ҳайрон бўлиб қолди.

– Ойи,

Мен суйган суюкли шунчалар гўзал,

Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал! –

мисралари кимники? – Жаъфар дабдурустдан ижодхонасидан чиқиб, онасини сўроққа тутди. Онасининг ўзи тарихчи бўлса-да, отаси каби кўп китоб ўқир, адабиётдан яхши хабардор эди.

– Чўлпонники. Ана, кара, дадангнинг кутубхонасида бор, – жавоб берди онаси ҳеч иккиланмай. Кейин ўғлининг китоблар орасидан излаб топишини ҳам кутмай, бир маҳал ўзи хонадан олиб чиқди.

Жаъфар “Яна олдим созимни” номли яшил муқовали китобни кўриб, бирдан ўзига ноқулай туюлиб кетди. Уйида шу китоб бўла туриб, ўқимаганлигини қаранг. Бу шеър “Гўзал” деб аталган экан. Жаъфар шеърни ўқиб чиқди. Назарида ўша қиз шеърнинг ҳар бир мисрасини қулоғига шивирлаб айтиб тургандай туюлди. У ҳозир ичида Чўлпоннинг “Гўзал” номли гўзал шеърини шу тариқа Азиза исмли ғалати қиз сабабли кашф этганлигини эътироф этишга мажбур эди: қиз бу шеърни нақадар ҳаяжонли ва ифодали, таъсирчан ўқиган эди! Шу дақиқа юраги алланечук бўлди: у қизнинг шеър ўқишини, куй каби хушоҳанг овозини қўмсади!

7

Азиза шу кунлар ичида содир бўлган воқеаларни ўзича таҳлил қилмоқчи бўлар, барибир охирига бориб адашиб кетарди. Адашиб кетганлигининг боиси – кўп китоб ўқиган, аксар ранг-баранг хаёлу орзулар оламида яшайдиган қизлар каби у ҳам ўзи учун идеал қаҳрамон яратиб олган эди. Бу идеал қаҳрамон – ҳар бир қиз орзусидаги юлдуз Жаъфар Зокиров эди. Қиз у билан ўтган учрашувнинг ҳар бир онини миясида қайта-қайта таҳлил қилаверар, ҳар ўйлаганида ўз хаёлларидан кўшиб, бир образ яратарди. Сўнгги кунлар уни бир фикр қийнай бошлади: ҳеч қачон бу йигитга муносиб бўлолмайди! Ўзича бунга кўплаб вазнлар келтирар ва ҳаммасида у мағлуб бўларди. Албатта, у ўз ҳаддини биладиган, камтар қиз эди, Жаъфар Зокиров билан бошқача муносабатни ўйлолмас, буни тасаввур қилишга ҳам кўрқарди. Барибир юрагининг бир чеккасида ҳар бир ёш қиз каби у ҳам умидсиз нарсаларга умид қиларди. Кейин яна бир нарса уни қаттиқ чўчитарди: жавобсиз муҳаббат қурбони бўлишдай аянчли кечмишдан Худонинг ўзи сақласин!

Бир куни ҳамхонаси Холида бир китоб кўтариб келди. Психологик тест-маслаҳатлардан иборат бу китобда ёзилганларига кўра қизлар бутунлай ўзларини ўзлари тарбиялашлари мумкин экан! Биринчидан, китобда ички олам бойлигига эришиш, билимларни бойитиш зарурлиги уқтириларди. Ундан кейин албатта одоб-назокат қоидаларига риоя қилиш, яъни ўзини тутиш, суҳбатдошини тинглаш, суҳбатлаша олиш, нутқ равонлиги, талаффуз аниқ-равшанлигига эришиш кераклиги айтиларди. Кейин қомат чиройли бўлиши учун турли жисмоний машқлар қилиш, қалб ва тана гўзаллиги уйғун бўлишига эътиборни қаратиш талаб қилинарди. Китобда кийиниш маданияти ҳақида ҳам гапирилдики, буни ўқиган

иккала қизнинг нафаслари ичига тушиб кетди: тўғри ва яхши кийиниш шартларини бажариш талаба қизлар учун мушкул муаммолардан эди.

Икки қиз бу китобдаги маслаҳатларга амал қилиш учун тонг саҳарда туришар, ижарада турган уйлари атрофида югуришар, ҳар хил спорт машқларини бажаришарди. Улар билимларини бойитиш ва бошқа қолган талабларнинг барига бирдай риоя қилиш, яъни қизиқарли, сирли, зиёли ва мукамал аёл бўлиб етишиш машқига бошлари билан шўнғиб кетдилар.

Токи Азизанинг ҳаётида бир воқеа рўй бермагунча назарида у бу ҳаракатларнинг барини шунчаки ҳаваскорларча юзаки бажармоқда эди.

Бир куни у одатдагидай ўқишдан ишга шошиб келди. Хайрият, бошлиқ келмаган экан, енгил нафас олиб, боягина университет кутубхонасидан олган китобини варақлай бошлади.

– Э, жаноб композитор, Шаҳинани корхонамизга дипломатик ташриф билан опкепсан-да! – Азиза ташқаридан бошлиғининг овозини эшитиб, беихтиёр деразадан кўчага қаради.

Қаради-ю... кўзларига ишонмади. Қизнинг бирдан юраги қалқиб тушди: кўчада Жаъфар машинаси олдида, қадди қомати келишган, спорт йўсинида дид билан кийинган қиз эса унга суянганча турарди. Азиза ичида тан олиб айта олади: бу қиз жуда чиройли эди! Улар Назар билан шу ерда учрашиб қолганлар шекилли, ташқаридан эшитилган гаплардан бу маълум бўлди. Холида билан иккалови ўқиб риоя қилаётган китобларида, бировнинг гапини тинглаш одобдан эмас, дейилган бўлишига қарамай, билдирмайгина уларнинг суҳбатларини тинглаб, аста кузата бошлади.

– Шаҳина сени корхона очганинг билан табриклаб кетамиз, деб қўймади, – дерди Жаъфар ёнидаги қизга ишора қилиб. – Корхона очганига анча бўлди, ундан кейин менинг

табриклаганим Назарга етиб-ортади, десам ҳам кўнмади.

Азиза синчиклаб кузатди: бўйи баланд, келишган Жаъфарга бу қиз жуда муносиб эди! Шунда бу вақтга қадар туймаган аламли ҳис Азизанинг юрагини тирнаб ўтди.

– Энди келишга кепсизлар, юринглар, корхонани экскурсия қилдирай, чой қилиб берай, – илтифот қилди Назар уларга.

– Бошқа сафар, – деди қиз. – Жаъфар мени “Фитнес-клуб”га ташлаб, кейин студияга бориши керак.

Улар кўчада хайрлашдилар.

Жаъфар билан ўша қиз иккиси машинага ўтирдилар-да, жўнаб кетдилар.

Азиза бўшашганича курсига ўтириб қолди.

***

– Нима бўлди, Азиза, кайфиятингиз йўқ? – деб сўради Холида ҳар куни бирор шеър ўқиб, тинмай гапириб турадиган дугонасининг бугун шашти пастлигини кўриб.

– Холида, “Фитнес-клуб”га бормаймизми? – деди Азиза хаёлчан.

Холида унга қараб туриб, кулиб юборди.

– Биласизми, иккала мизнинг стипендия мизни қўшсак ҳам етмайди бу клубга, – деди Холида писанда қилиб.

Азиза ўйлаиб қолди. Шунча вақти кетяпти бу ишда... Маоши кам, бирор китоб ўқишга вақти ҳам етмайди. Ўзингни ўзинг тарбиялашинг учун бу ерда умрбод ишласанг ҳам ниятингга етолмайсан. Нима қилса экан-а? Қачон бояги... қиздай гўзал ва мукамал бўлиб етишади? Албатта, Жаъфар Зокировга ўхшаган йигитлар шундай чиройли, тўқис қизларни танлайди-да... Алам юрагини ўртагандан-ўртаб юборди.

Холида дугонасининг у ёнбошидан-бу ёнбошига ағдарилишини кўриб, деди:

– Чиндан бу ишингиздан кетмоқчимисиз?

– Ҳа, – деди ётган жойидан туриб ўтириб Азиза. У аслида бу ишида ишлайверса, ахир бир кун ишхонага Жаъфар ўша қиз билан бошлашиб кириб келишига ақли етар, бу манзарани кўришга унинг ғурури йўл қўймас эди. Ишдан кетмокчи эканлигининг асл сабаби шу эди. Албатта, бу гапни у дугонасига айтмади. – Бу ерда ҳеч қолгим йўқ. Ё сизга ўхшаб Интернетга эълон берсаммикин болаларга француз тилини ўргатаман, деб?

Холида Интернетга шундай эълон берган, шундан сўнг бир оилада беш ёшли болага инглиз тилидан сабоқ берарди.

– Тўхтанг, – деди ўйланганча Холида, – мен бир сўраб кўрай-чи, уларнинг саккиз ёшли бир қизлари бор. Балки улар хоҳлаб қолишар шу қизларига француз тилини ўргатишни...

Азиза шундай бўлишини, яъни Холида боласини ўқитаётган хонадондагилар уни ҳам ишга қабул қилишини тунни билан Худодан тилаб чиқди, эртанги кун хушxabар келтирсин, дея сабрсизлик билан келажак кунни кутди. У ичидаги бу туйғуни нима деб аташини билмасди, ўзининг нега бундай қилаётганига ҳам тушунмасди: бу ўжарликмиди, иродали бўлишга уринишми ёки кимгадир, яна кимгадир аччиқ қилишми...

Эртаси куни Худодан тилаганлари ижобат бўлди: Холида хушxabар олиб келди.

Шундай қилиб, Азиза ишдан бўшади.

8

Қир-адирлар илк кўклам чечакларидан либос кийган. Тошқин баҳор сувлари асов сой қирғоқларига сиғмай айқиради, шаркирайди, тепалик қабристондагилар шодон лаҳзалари бор овозда сукунат ичра абадият куйини куйлайди.

Куй, фоний ҳаёт билан боқий ҳаёт ўртасида кўприқдир. Назарида шу он олис-олислардан ғижжак овозлари кулоққа чалинади...

Жаъфар куйни тонгга яқин тугатди. Деразадан ташқарига қаради, осмон оқариб келар, қушлар янги кунни қаршилаб, шодон сайрарди.

Унинг кўкси шодликка тўлди. Мамнуниятдан бутун вужуди энгил тортиб, каравотга чўзилди.

***

Дарвоза кўнғироғи жиринглади.

Рамиза опа туни билан ижод қилиб, тонгга яқин кўзи илинган Жаъфар туриб кетмасин, пича дам олсин, дея тезгина бориб, дарвозани очди.

– Ке, Шаҳина қизим, – Рамиза опа остонада турган қизни аста ичкарига таклиф этди.

– Жаъфар уйдаими? – қизнинг баланд овозда сўрашидан Рамиза опа “ўғлим туриб кетмасин-да”, дея хижолат бўлди. У атайин секингина деди: – Кирақол уйга.

– Йўқ, раҳмат, кирмайман, – деди қиз яна ўшандай баланд овозда. – Агар уйда бўлса, кўриб кетмоқчи эдим.

Рамиза опа энди, Жаъфар туни билан ишлаган, ҳозир дам оляпти, деб тушунтирмоқчи бўлиб турувди ҳамки, ичкаридан ўғлининг: “Ким, ойи?” – деган овози эшитилди. Она ўғлининг кайфияти кўтаринкилигини дарҳол сизди. Демак, у туни билан яхши ишлаган.

Орадан бирмунча вақт ўтиб, ичкари уйдан Жаъфарнинг ўзи чиқиб келди. Шаҳина болаликдан дўсти, улар чой устида гаплашиб ўтирдилар.

– “Фитнес-клуб”га кетяпман, балки сенам борарсан? – деди қиз унга юзланиб.

– Йўқ, мен студияга боришим керак. Йўлда ташлаб қўйишим мумкин, – деди Жаъфар. Аслида у бугуноқ овоз ёзиш студиясига бориб тунда ёзган куйини оркестр билан дастлабки синов учун ёзишни келишиб келмоқчи эди.

– Кетдик бўлмаса, – деди Шаҳина хурсанд бўлиб.

Улар машинага ўтириб жўнадилар. Рамиза опа машина ортидан қараганча ўйга толди. Беихтиёр онанинг ёдига рўпарадаги кўшнисининг гаплари келди.

– Жаъфар қиз боланинг вақтини олмасин-да, – деб писанда қилган эди бир куни кўшниси Ҳалима опа. – Шаҳинанинг умри ўтяпти.

– Улар дўст-ку, – дея ўғлини оклади Рамиза опа. – Уйлангиси келса, унга уйланарди-да шу вақтгача. Биз Жаъфарга буйруқ қилолмаймиз. Жаъфар Шаҳинанинг йўлини тўсмаяпти, ана, турмушга чиқса чиқиб кетаверсин.

– Сиз шундай дейсиз-да, Рамиза, ахир Шаҳина неча-неча совчиларни қайтариб ўтирибди, балки ўғлингизни кутаётгандир, – деди маъноли қилиб кўшниси. – Қиз боланинг йигит киши билан бундай дўст бўлиши бизга тўғри келмайди.

Рамиза опа буларни яхши билади. Лекин она ўғлининг табиатини ҳам бундан яхшироқ билади: уни мажбуран уйлантириб бўлсан! “Демак, ҳали Жаъфар чиндан бирор қизни севмаган...” – ичида шундай фикр қилди она.

***

– Бу куйга бирортаям электр чолғу асбобини аралаштирмаслик керак, – деб куюниб тушунтирди Жаъфар овоз ёзиш студиясидагиларга. – Бари табиий бўлиши керак.

Нақ уч кун деганда оркестр ижросида куй ёзилди. Жаъфар оркестр талқинидаги куйни қайта-қайта эшитди. Куй таъсирчан, у ўйлагандай, уни эшитган одам умрбоқийлик фалсафасини англаш мумкину, аммо... назарида нимадир етишмаётгандай...

9

У бугун жуда толиқди. Куйни эшитиб кўрганлар Жаъфарни янги асар билан табрикладилар. Ахири у пича чарчоғимни ёзай, деб Назарнинг олдига кириб ўтмоқчи бўлди. Назар қанчалик ўпка бўлмасин, қанчалик аравани куруқ опқочмасин, Жаъфарнинг ҳолатини ҳаммадан кўра у яхшироқ ҳис қилади. Тўғриси, Жаъфар Назар билан гаплашса, дам олади, маза қилади.

– Ҳей, бола, сенга бир доно маслаҳат берайми? – Жаъфар цехдан Назарнинг овозини эшитиб, ўша томон юрди. – Аслида бундай маслаҳатлар бепул берилмайди. Майли, сен ўзимизникисан, сенга шундай, текинга маслаҳат бераман. Кўп гапирмай, индамай ўтирсанг, ақлироқ кўринасан, уқдингми? Айниқса, қизларнинг олдида жиддий бўлиб тур, маза-бемаза гапларни бўлар-бўлмас валдирайверма, бўптими? Ўшанда ҳақиқий Абдумалик бўласан, “ялт” этиб кўзга ташланасан, қизлар ҳам сенга эътибор қилади, билдингми?

Жаъфар Назарнинг гапларини эшитиб, кулиб юборай-кулиб юборай деб ўзини зўрға босди. “Аввал ўзига берса-чи шундай маслаҳатни!” Бир пайт Назар ўзи томонга келаётган Жаъфарни кўриб, ишчи йигитнинг елкасига қоқди-да, дўстига пешвоз юрди.

– Келсинлар, замонамиз қаҳрамони! – Назар шундай дея Жаъфарни кабинетига бошлаб кирди.

Назарнинг корхона очиб, ишга шўнғиб кетганлиги шундоқ кўриниб турарди. Шусиз ҳам ҳовлиқма, бир жойда турмайдиган Назар янги иш жойида янада ишчан, серғайрат бўлиб кетганди.

– Хўш, оғайни, нима гаплар? – у хонадаги ягона креслога ўтирган Жаъфарга юзланди. Дўстининг бунақа навбатчи саволларга жавоб қайтармаслигини билган Назарнинг ўзи айтди:

– Кўриб турибман, ишларинг о'кей! Оғайни, чой устида гаплашиб ўтирайлик, десам, бунинг иложи йўқ. Афсуски, ҳозир сенга чой таклиф қилолмайман.

Жаъфар савол назари билан унга қаради.

– Чой дамлаб берадиган қизалоғим йўқ! – Назар шундай дея қўлларини икки томонга ёйди. Жаъфарнинг негадир юраги “шув” этди. – Ишдан бўшаб кетди.

– Нега? – Жаъфар дабдурустдан нима учун шундай деб сўраганини ўзи ҳам билмай қолди.

– Қайдам, бу қизалоқларга ҳеч тушуниб бўлмади-бўлмади-да. Бинойдаи шеър ўқиб, ишлаб юрувди. Нега кетяпсан, десам, ҳеч вақтим етмаяпти, кўп нарсаларни ўрганишим керак, дейди.

Жаъфар чиндан ҳам ҳайратланиб қолган эди.

– Ҳа, айтмоқчи, – дея Назар столи тортмасини очиб, қоғозга ўралган бир нарсани олиб, Жаъфарга узатди. – Мана буни сенга бериб қўйишимни илтимос қилди.

Жаъфар Назардан уни олиб, ажабланиб очди: қоғозга ўралган нарса пул эди! Жаъфар қоғоздаги пулни беихтиёрғижимлади. “Сендан биров зонтининг пулини сўрадим, тентак қиз!” Назар кайфи чоғ келган дўстининг бирдан кайфияти бузилганини кўриб, уни чалғитмоқчи бўлди. У стол устидан бир газетани олиб, узатди.

– Мана буни бир кўр-а! – Назар газетани нуқиб кўрсатди. Жаъфар қўлига газетани олди. Газетанинг рангли муқовасини бир хонанданинг ўзидан, ҳаётдан мамнун башараси безаб турарди. – Муқовасини эмас, мана, 6–7-бетларни очгин.

Жаъфар газетанинг ўша саҳифаларини очиб, савол назари билан Назарга қаради.

– Манави ерини ўқи! – Назар стол узра узалиб, Жаъфарнинг қўлидаги газетанинг бир жойини кўрсаткич бармоғи билан кўрсатди. – Бир ўқиб кўр-а.

“– Мана, эл ичида сизнинг “Нозанин” қўшигингиз машҳур

бўлиб кетди. Айтишларича, қўшиқларингизга ўзингиз шеър ёзиб, ўзингиз куй басталармишсиз, шу тўғрими? – дея савол берарди мухбир.

– Ҳа, бу тўғри, – деб жавоб берарди хонанда. – Мен қўшиқларимни фақат ўзим ёзаман. Сўзи ҳам ўзимники, куйи ҳам. Ахир қўшиқларимга ўзим шеър, мусиқа ёзмасам, санъаткор бўлиб нима қилиб юрибман...”

Назар хахолаб кулиб юборди.

– Зўр-а? Сенам юрибсан-да, пианино чалиб, кечалари ухламай...

Жаъфар қўлидаги газетани улоқтириб юборди.

– Шунақа интервьюларни коллекция қиласанми нима бало!

– Албатта!

“Шеър ёзиш учун кишида истеъдод бўлиши керак, биласизми, ҳаммаям ёзавермайди... Мана, сиз композиторсиз, ҳаммаям музика ёзавермайди-ку, тўғрими?” Беихтиёр шу пайт Жаъфарнинг эсига қиз айтган гаплар тушди. Тўсатдан унинг юраги орзиқиб кетди. “Бир студент қиз билган нарсага наҳотки буларнинг ақли етмаса?”

– Бирор нима дедингми? – деди Назар Жаъфарга тикилиб қараб.

– Ҳеч нима! – деди Жаъфар. Сўнг Назарга юзланди: – Ўша кизалоғинг нечанчи курсда ўқийди?

– Иккинчими, учинчими... – Назар ўйланганча деди. Кейин хонадан йўлакка чиқиб бақирди: – Абдумалик, Азиза нечанчи курсда ўқирди?

– Учинчида! – деб овоз берди хонасидан туриб Абдумалик.

Жаъфар ўйланиб ўтирмай, тез хонадан чиқди.

– Ҳей, қаёққа? – деганича Назар жойида ажабланиб қолаверди.

***

Аслида кўнғироқ қилса ҳам бўларди. Ўша куни қиз кўнғироқ қилган эди, рақами ҳам ўчиб кетган бўлса керак телефонида. Энди қаёқдан излайди, қизни топганда ҳам нима дейди? Зонтнинг пулини олиб келдим, нега ташлаб кетдингиз, дейдими?

Жаҳл билан Назарнинг олдидан чиққан Жаъфар энди анча совиди, қаёққа боришини билмай бир йўлдан кетаверди. Ахири бир фикрга келди.

Жаъфар университетнинг француз филологияси факультетига келганда, дарслар тугаган, аудиториялар бўм-бўш, нимқоронғи йўлакда ҳам ҳеч ким кўринмасди.

У ўйланиб, топди: деворга осиглиқ “Дарс жадвали”ни яхшилаб кўриб олди. Эртага келса бўлади.

Бугун қизни кўрмагани ҳам яхши бўлди. Уйига бориб, хотиржам ўйлаб олди. Бир кун унга ўйлаш учун яхши имкон берди. Диска ёзилган янги куйни телефонига кўчирди. У ҳозир ўз ҳаракатларини назорат қиладиган аҳволда эмас эди. Бошқа пайт, имтиҳонга кетяпманми мен, деб ўзининг устидан ўзи кулган бўларди.

Университетга келса, қиз ўқийдиган аудиторияда ҳеч ким йўқ эди. У холлда юрган қоровулдан сўради.

– Болам, эндигина чиқишди, ҳали узоққа кетишмагандир, қараб кўринг-чи, – деб жавоб қайтарди чол.

Жаъфар машинасини тезлик билан ҳайдаб, автобус бекатига келди. Чол тўғри айтган экан, бекатда талабалар тўп-тўп бўлиб туришар, баъзилари шу яқиндаги ётоқхонага пиёда жўнашарди. У кўзлари билан атрофдан қизни излади. Анави оч пуштиранг кўйлакли ўша қиз эмасми? Жаъфар узоқда бир йигит билан

турган қизни кўриб, қараб қолди. Қизнинг ёнида турган йигит кўллари силкиганча қизгин, бетўхтов нималарнидир сўзларди. Жаъфар шу тоб бадани қизиб кетганини сизди. “Бу қизлар тинч юрмайди...” У аччиғидан шартта жўнаворай ҳам деди. Кейин бу ўйи ўзига таъсир қилди: унинг нима иши бор қиз ким билан гаплашиб туради, ким билан гаплашмайди?

Бир пайт қиз бир чеккасини тутган сумкасини йигитнинг кўлидан жаҳл билан тортиб олди-да, югура кетди. Қизни кузатиб турган Жаъфарнинг завқи келди. Қиз калта, оч пушти кўйлақда, елкаларида сочлари мавжланиб, тўлқинланиб югураркан, Жаъфар уни беихтиёр гулзорда гулдан-гулга учиб-қўниб юрган капалакка ўхшатиб юборди. У ҳозиргина қиздан жаҳли чиққанини ҳам унутди. Қиз бежиз югурмаган экан, узоқдан автобус кўринди.

Жаъфар шошилиб қолди, машинадан чиқиб, беихтиёр бор овози билан қизни чақирди:

– Азиза! – Қизни биринчи марта чақирishi эди, бирдан бу ўзига ноқулай туюлиб кетди.

Қиз “ялт” этиб, овоз келган томонга қаради. У Жаъфарни кўрди, бир лаҳза жойида тўхтаб қолди. Жаъфар ўзи билмаган ҳолда қиз томон юрди.

Ниҳоят, у қизга яқин келди. Улар нима дейишларини билмай туриб қолдилар.

– Вақтингиз борми? – у оғзига дастлаб келган гапни айтди.

Қиз Жаъфарни қаршисида кўриб турганига ҳамон ҳайрону лол бўлиб турарди. Бу орада Жаъфар ўзини кўлга олиб, энди нима дейишини ўйлаб олди.

– Шу томондан ўтиб кетаётувдим, тўсатдан сизни кўриб қолдим. Юринг, менга ҳамроҳ бўлинг, бирга овқатланайлик...

Қиз бу таклифни эшитиб, нима дейишини билмай қолди.

– Тушлик вақти бўлди. Биласизми, бир ўзим овқатланишни жудаям ёмон кўраман... – Жаъфар шу гапни айтди-ю, худди

елкасидан тоғ ағдарилгандай енгил нафас олди.

“Бунақа ишларга Назар уста-да. Дарров вазиятдан чиқиб кетади”, негадир хаёлига шундай гап келди. У қизга умидвор тикилди. Ҳеч қизлар олдида бундай ҳолатга тушган эмасди. Ким ўйлабди кимсан Жаъфар Зокиров ёш талаба қиз олдида бундай илтижо билан туради, деб! Ўзининг ҳозирги ҳолати ўзига нашъа қилди.

– Агар бир ўзингиз овқатлангингиз келмаса, майли, – деди қиз самимий.

Жаъфар қизнинг розилигини олиб, қувониб кетди, бориб қатъият билан машина эшигини очди:

– Марҳамат.

Жаъфар машинани илгари ўтирган қаҳвахоналари олдида тўхтатди. Чеккароқдаги бир стол атрофига ўтирдилар. Қиз бу сафар камгап кўринар, Жаъфар эса гапни нимадан бошлашни, мақсадга қандай ўтишни билмаётган эди. Бир пайт телефон кўнғироғи жиринглаб қолди. Қиз сумкасидан телефони олдида, кўтарди.

– Алло, ҳа, Холида? – У Жаъфарга қараб, узр сўради: – Кечирасиз...

Қиз телефони кўтариб, гаплашиб олгани нарироққа кетди. Ана, бундан қулайи бўлмайди! У ёнчўнтагидан пулни чиқардида, шарт қизнинг сумкасига солиб қўйди. Кейин кўрмадимикин, дея қиз кетган томонга қаради. Йўқ, қиз телефонда нималарнидир берилиб гапирмоқда эди.

– Узр, дугонам экан, – деди қиз қайтиб келгач.

Официант келди, буюртмаларни олиб кетди. Жаъфар бу орада анча жонланиб қолган эди. Ичида тан олади, бу учрашув олдингисидан жуда-жуда фарқ қиларди. Ахири Жаъфар қиз келгунча ўзи ўйлаганидай иш кўрди.

– Ҳозир сизга бир нарса қўйиб бераман, буни Интернетдан

топа олмайсиз, – деди қизга.

– Вой, янги куйми? – деди ҳаяжонланиб қиз.

Жаъфар телефонидан кеча дискдан кўчириб олган янги куйини қўйди. Сабабини ўзи ҳам билмайди, у қизнинг бу куйни тинглашини жуда-жуда истаётган эди!

Телефондан янги куй янграй бошлади. Куй аста-аста одамни ўзига ром этди, кишининг кўз олдида ям-яшилликка чулғанган қир-адирлару файзли, кадрдон боғкўчалар гавдаланди, ҳамиша барҳаёт туйғуларни тараннум этди... Қиз куйга махлиё бўлиб қолди. Йигит унинг ўзи яратган куйни бунчалик берилиб тинглайди, деб хаёл ҳам қилмаган эди. У бундан жуда мутаассир бўлди. Жаъфар беихтиёр қизга, унинг серкиприк, хаёлга чўмган кўзлари, оқиш, тиниқ юзларига тикилиб қолди.

Куй тугади. Орадан бир оз вақт ўтди.

– Куйни нима деб номладингиз? – деди одатдагидай сукутни бузиб қиз.

– Билмайман, – деди Жаъфар кулиб.

Бу орада официант таомларни келтирди. Жаъфар қизни таомга таклиф этаркан, савол бир муддат унутилди.

– Саволимга жавоб бермадингиз, – деди қиз.

Куй таъсиридами, қиз ҳозир боягидан хушчақчақроқ кўринарди. Қизнинг кайфияти Жаъфарга ҳам юқди. У ҳазил қилгиси келди:

– Сен мангу куйсан билмайман деган, шундайми?

Қиз бу жавобни эшитиб, ҳаяжонланиб, деди:

– Вой, ҳалиям эсингиздами?

Жаъфар қизнинг ҳаяжонланишидан завқланиб, деди:

– Бўлмаса-чи, Худога шукур, хотирамдан шикоятим йўқ.

Қиз жилмайди. “Табассуми чиройли экан”, қизга қараб туриб, Жаъфарнинг хаёлига шу гап келди.

– Агар рухсат берсангиз, куйни телефонимга ўтказиб олсам... Майлими? – бир оздан сўнг аста сўради қиз.

У ўйланиб қолди.

– Назаримда оркестр куйни ижро этганида менга нимадир камга ўхшаб туюляпти...

Одатда ўз ўй ва ижодий режаларини ҳеч ким билан ўртоқлашмайдиган Жаъфар ҳозир қандай ўз қоидаларига қарши борганини билмай қолди. У ўзи қандай қилиб бир талаба қизга ўз куйидан кўнгли тўлмаётганини айтиб юборди?

– Кечирасиз, куйни яна бир марта кўйиб бера оласизми? – худди ноўрин гапирмадимми, дегандай ҳайиқибгина сўради қиз.

Жаъфар индамай куйни қайта кўйди.

Қиз куйни яна диққат билан тинглади. Куй ниҳоясига етди. Орага сукут чўкди. Бирмунча вақтдан сўнг қиз аста деди:

– Мен музикани унча билмайман. Менинг гапларим сизга ёқмаслиги мумкин. Лекин ҳозир кўнглимга келган гапларни айтсам бўладими? – Қиз чўчиб Жаъфарга қаради.

Жаъфар ҳозир қизнинг ҳамма фикрларини тўғри қабул қилишга тайёр эди.

– Йўқ, гапираверинг, тўғри тушунаман, – деди у.

Қиз бир ютиниб олди. Сўнг гап бошлади:

– Биласизми, ҳозир бу куйингизни эшитиб, кўз олдимга қишлоғимиз, унда ўтган тўй-маъракалар келди, – деди қиз хайрихоҳлик истаб йигитга қараркан, Жаъфар биринчи жумласиданоқ, қизиқиб, қизнинг гапларига жиддий қулоқ сола бошлади. – Мен эс-эс биламан, болалик пайтларим ҳар бир тўйда албатта сурнай чалинади. Тўғри, ҳозир тўйларда сурнай чалинмайди. Ойимнинг айтишларича, илгари қизлар узатилаётганларида тўй бўлаётган хонадонда албатта сурнай чалинган. Сурнай овозисиз қиз ота уйидан чиқмаган...

Жаъфарнинг бутун вужуди қулоққа айланди. Ахир отаси ҳам қизнинг қишлоғида туғилган, улғайган, умрининг шодлиқ-тантана дамлари ўша ерда ўтган...

– Агар иложи бўлса, сурнай овозини ишлатиб кўрасизми...

Жаъфар қизнинг илтимос, таклиф оҳангида айтган гапларини эшитиб, индамай ўйланиб қолди. Бу орада официант келди, Жаъфар хаёл билан пул тўлади. Улар қаҳвахонадан чиқдилар.

Қиз Жаъфарнинг тўсатдан бундай ҳолатга тушишини менинг фикрим маъқул бўлмади шекилли, деб тушуниб, хижолат бўлди.

– Жаъфар ака, – қиз илк маротаба унинг исмини айтиб, мурожаат этаркан, бундан ўзи уялиб кетди. Йигит бу мурожаатни эшитиб, “ялт” этиб, қизга қаради. – Тушлик учун катта раҳмат. Мен борақолай...

Жаъфар қизнинг бу сўзларидан кейин ўзига келди.

– Йўк, йўк, уйингизга обориб қўяман. Қани, юринг, – у шундай дея қизни машина томон бошлади.

Ҳаводан ёмғир иси келар, аҳён-аҳёнда томчилаб қўймоқда эди.

Улар машинага чиқдилар. Қиз секин уй манзилени айтди.

Бир пайт ёмғир машина деразасини кетма-кет черта бошлади. Қиз ёғаётган ёмғирга қараганча аста шеър ўқиди:

Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар,
Томчилар томчилар сочимга.¹

Жаъфар қизнинг шеър ўқиётганини эшитиб, негадир тўлқинланиб кетди. Шу он қиз гўё унинг руҳиятига ҳамоҳанг шеърни ўқиган эди. Йигит қизга қараб қолди. Аслида ҳозир у шундай мусикий шеър эшитишга ўзида эҳтиёж сезаётган эди. Қиз беихтиёр у томонга кўз ташларкан, йигитнинг нигоҳларига тўкнаш келди. У йигитнинг хайрихоҳ назарини пайқаб, секин ҳаяжонли овозда давом этди:

---

¹ Рауф Парфи. “Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар” шеъри.

Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар,
Ҳам қайғумга, ҳам қувончимга.

Қизнинг овозида ёмғирли куннинг ижодкорга бағишлаган илҳоми, лирик оҳанглар сезилди:

Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар,
Мен унга очаман бағримни,
Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар,
Аста унутама ёмғирни.

Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар,
Охир мени асир этар ул.
Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар,
Ёға бошлар қоғозга кўнгил.

Жаъфар таъсирли куй эшитгандай, шеърнинг қандай тугаганини ҳам билмай қолди. Орага сукут чўкди. Бир пайт қиз беихтиёр кулди.

– Бўлди, мен етиб келдим. Шу ерда тушиб қоламан.

Жаъфар машинани тўхтатди. Йигит ҳозир қизга кўп гапларни айтмоқчи эди, аввало, куйга билдирган ажойиб ва қимматли фикри учун миннатдорлик билдирмоқчи эди. Жуда бўлмаганда, ўзи билан тушлик қилгани, ўқиб берган шеъри учун раҳмат айтмоқчи эди, айтолмади. Ўз ҳис-ҳаяжонини ошкор қилавермаслик табиати йигитга панд берди, ташаккур ҳислари ичида қолиб кетди...

– Етиб келдингизми? – у қизга шундай деди, холос.

– Ҳа. Хайр бўлмаса, – аста хайрлашди қиз.

Жаъфар “яхши боринг” маъносида бошини қимирлатди.

Қиз машинадан тушди. У калта, оч пуштиранг кўйлаги этаклари, елкаларида қуюқ сочларини силкиганча тўққиз

қаватли бино томон тез-тез юрди. Шу пайт негадир Жаъфарнинг хаёлига: “Қиз ҳозир менга ўгирилиб қарармикин? Агар ўгирилиб, хайр, деб қўлини силкиса...” – деган ўй келди. “Худди бир қиз билан танишиб, у билан илк бор учрашувга чиққан лицей ўқувчисига ўхшаб, нималарни ўйлаяпман?” – деб ичида ўзидан-ўзи кулди. Лекин ўзи машинани силжитмай қараб турди.

Бир маҳал қиз бино эшигига етди, орқасига ўгирилди. Хайр, дея жилмайиб, Жаъфарга қўлини силкиди...

Жаъфар худди лицей ўқувчисига ўхшаб терисига сиғмай хурсанд бўлиб кетди!

10

Бу қандай ҳаяжон, бу қандай туйғу, бу қандай тотли азоб бўлди?

Жаъфар тунни қандай ўтказганини билмади. Кулоқлари остида сурнай овози нола қилди. Сурнай нега хаёлига келмади экан... Ҳа, ҳа, сурнай овози абадият куйига жуда мос тушади... Ахир инсон руҳи ҳамиша барҳаёт, демак, мусиқа садолари ҳам абадий... Қўлларини ҳавода силкиди: у куйни сурнай оҳанги жўрлигида тасаввур этди.

У ўзини диванга ташлади, бахтиёр бўлганича шифтга қараб хаёл сурди: бирдан кўз ўнгида оч пушти кўйлакли ёқимтой, капалаксимон қиз гавдаланди. Қиз ажиб овозда шеър ўқиди, назарида ёмғир томчилади, томчилар нақ юрагига томчилади... Бирдан ирғиб ўрнидан туриб кетди. Пианино олдига борди, аста клавишларни босди, қиз:

Ёмғир ёғар, шиғалаб ёғар,
Томчилар томчилар сочимга, –

дея ўқиган мисралар ритмида чала бошлади...

***

– Сурнайчи? Нима деяпсиз, Жаъфар? Бир кунда қайдан топаман сиз айтган ўша виртуоз сурнайчини? Бир-икки кун муҳлат беринг... – ялингудай бўлиб деди овоз студияси раҳбари.

– Шунчалик проблемамасдир, Нодир ака. Суриштириб кўринглар...

Нодир ака Жаъфарга ғалати қараб қўйди. “Осмонда юради-я. Қачон ҳаётни тушунаркин булар?”

Эртани кутишдан бошқа иложи қолмади. Унинг тарвузи қўлтиғидан тушиб, энди консерваторияга қайтган ҳам эдики, телефони жиринглаб қолди.

– Топдим сиз айтган сурнайчини! – телефондан Нодир аканинг хурсанд овози эшитилди. – Бир эрийсиз! Фақат Суннат аканинг кечга томон вақтлари бўлар экан.

Жаъфар ўзида йўқ қувониб кетди.

– Зўр иш бўпти-да! Бошқа чолғучилар-чи? Гижжакчининг вақти бормикин? – деди ховлиқиб Жаъфар.

– Э, уларни ҳам кўндириш осон бўлмади...

Жаъфар унинг гапини охиригача эшитиб ўтирмади. Тез студияга жўнади.

Куй кеч алламаҳалда ёзиб тугалланди.

– Овқат опкелайми, Жаъфар? – деди онаси чарчаган, лекин ўзи тетик ўғли уйга келиши билан.

Жаъфар бошини чайқади. Кейин индамай хонасига кириб кетди.

У бугун қачон овқатланганини билмайди, лекин қорни очлигини сезмаяпти. Ҳали ечинмай портфелидан куй ёзилган дискни олиб, қўйиб кўрди. Ўзини диванга ташлади. Бир муддат кўзларини юмди.

– Жуда бўлмаса, манави салатни еб ол, – деди куюниб

ойиси. – Билиб турибман, бугун овқатланмагансан.

Жаъфар барибир онасининг овқат едирмасдан қўймаслигини билиб, деди:

– Салатни опкетаверинг. Ҳозир чиқаман.

Тун ярмидан оғди. Жаъфар ҳеч тинч ётолмади. Эртани кутишга сира сабри чидамади. Ўрнидан туриб, шошиб Интернетга кирди. Куйни қизга жўнатмоқчи бўлди. Қизнинг электрон манзили ўзгарганми, жўнатиб бўлмади. Бундай пайтларда телефондан қулайи йўқ, кейин гаплашиш ҳам мумкин. Шундай ўй хаёлидан ўтаркан, юраги орзиқди. Ўшанда нега қизнинг телефон рақамини сақлаб қўймади... Ҳа, Назар-чи? Назардан олиш мумкин. Уни кузатиб турган биров шундай деган бўларди: албатта шу бугун бир ишни қилишни истаган одамнинг юрагида довул турган, денгиздай тўлқинланаётган бўлади...

– Нима бўлди, тинчликми, жаноб композитор? – телефондан Назарнинг уйқули овози эшитилди.

– Ўрнингдан туриб, юзингни ювиб ке, ўзингга келасан, – деб маслаҳат берди Жаъфар.

Афтидан, Назар ўрнидан турди шекилли, бу сафар овози тетик эшитилди:

– Соат неча бўлди, дўстим? Ҳа, дарвоқе, сизларнинг уйингларда соат бузилиб қолган-а.

– Майнавозчилик қилмай, менга қизалоғингни телефонини бер.

– Қайси қизалоғимни? Азизаними? Эй, мен сени ярим тентак десам, бутун тентак экансан-ку. Ҳозир бечорага телефон қилсанг, жиринглашини эшитиб, уйимдагиларга бир нарса бўлдими, деб, юрак ўйноқ бўлиб қолса, нима қиласан? Қизалоқнинг соғлиги керакми сенга?

Ҳозир Жаъфар унинг ортиқ насихатини эшитишга тоби

йўқлигидан, телефонни ўзидан нари тутиб, сўнг деди:

– Хотиржам бўл, ҳозир унга қўнғироқ қилмайман, шунчаки керак, бўлдимми?

– Унда битта шарт билан телефони бераман.

– Нима, айт? – деди тоқати тоқ бўлиб Жаъфарнинг.

– Бир нарсани бўйнингга оласан. Яъни бутун тентаклигингни тан олсанг, кейин бераман.

– Бўпти, жонга тегдинг-да, аммо!

Назарга жон кирди.

– Маладес, дўстим, ахири бўйнингга олдинг-а! – кулганича деди: – Ёзиб ол, мана.

Жаъфар телефон рақамини ёзиб олгач, шунчаки хайрлашгиси келмади, бу ўпкага бирор нарса деб қўяй мен ҳам деди:

– Сенга бир маслаҳат. Эртага эрталаб бир иш қиласан. Бирор-бир мухбирни чақирасан-да, буни эълон қиласан, газеталарга ёзсин. Хўпми?

Назар бу гапни эшитиб, одатича жўшиб кетди:

– Шуни айтолмай турувдим! Мухбир ҳам гапми, билиб қўйинглар, Жаъфар Зокиров ўзининг тентаклигини ошкора тан олди, деб сен учун, дўстим, бутун бошли пресс-конференция ташкил қиламан! Келишни унутма! Эрталаб улгуролмаймиз, пешиндан кейин.

– Борганим бўлсин!

11

Дўстим, ҳеч ёш бўлиб кўрганмисиз? Бу гап сизга ножоизроқ туюлиши мумкин. Яъни сизга олам чароғон ва гўзал кўринганми, юрагингиз севиш-севилиш иштиёқи билан ёнганми? Тунларни бедор ўтказганингиз ёдингиздами? Агар шу ҳисни бир бор туйган бўлсангиз, ҳиссиётларга бой, ўзидан ҳам

шеъриятни яхши кўрадиган қизимиз Азизанинг ҳолатини дарров тушуниб оласиз.

Азиза аввалги ишидан қандай азоблар билан кетганлигини ўзидан бошқа биров билмайди. У ерда ишлаганида юрагининг чекка-чеккасида бир илинж бор эди: уни балки бугун кўрарман, деган... Ишдан кетиш қарорига келишида, албатта, Холида келтирган китобнинг хизмати катта бўлди. Кетишга кетди-ю, жуда қисқа фурсатларда юрагида ўзи яратган гўзал, ажойиб оламдан айрилди. Шунинг учун гўё ўқиса руҳиятига таскин берадигандай, шоир Вафо Файзуллохнинг ушбу мисраларини ўқтин-ўқтин ўқийверди:

Мен телба. Ўзимдан енгилган телба,
Дилимни ёндирар ишқнинг чўғлари.
Кимни излаганман, кимгаман эга,
Руҳимни руҳимнинг ўзи бўғади...

Шу кун автобус бекатида уни кўрди-ю, ўзини йўқотди. Ахир хаёлида ўзи беҳад севган, орзусидаги идеал қаҳрамон автобус бекатида Азизани кутиб турса-я! Бу воқеани қандай шарҳлаш мумкин? Орзусидаги севгилисининг бундай эътиборини яна нима деб баҳолаш мумкин? Ажойиб композитор, кўнгли тубидаги хаёлий қаҳрамони билан ўтказган лаҳзалар, ижодкор яратган куй... Ўзи яратган образга янада рангин бўёқлар кўшилди, идеал қаҳрамон янада идеаллашди. Сумкасида зонт учун ўзи қолдирган пулни кўргани-чи... Буларнинг бари ёш қизни қандай ҳолатга солишини сизу биз тасаввур қилишимиз қийин.

Мана, иккинчи кундирки, қиз тунни бедор ўтказди. Эрта тонг очиқ ҳавода Холида билан югурганидагина бедор бўлиш чарчоғи тарқайди, ўзини қушдай енгил ҳис этади.

Бугун ҳам Холида аллақачон уйкуга кетди. Азиза эса Гюстав

Флобернинг “Мадам Бовари” романини француз тилида ўқиб ўтириб, негадир ўзидан-ўзи уялиб кетди. Мадам Бовари ҳам дунёга ўқиган романларидан келиб чиқиб, муносабатда бўлади, ҳаётга шу романлар қахрамонлари кўзи билан қарайди. Ёзувчи нақадар усталик билан киборлар олами хаёли билан пойтахтдан йироқда яшаган аёл фожиасини тасвирлай олган! “Бўлди, энди иллюзияларга сира берилмайман! Ўзимни қўлга оламан” – Азиза ўзига-ўзи шундай сўз берди-да, китобни қўйиб, энди каравотга ётмоқчи эди, телефони қисқа сигнал чалди. Ким экан шу пайтда хабар жўнатган? Демак, унга ўхшаган телба бедорлар ҳам бор экан-да!

Азиза қизикқандан-қизиқиб, телефонни қўлига олди-да, хабарни очди. Кўзларига, қулоқларига ишонмади! Холида уйғониб кетмасин, дея аста ошхонага чиқди. Телефондан бирдан кишини олис-олисларга, нафосат, абадият оламига етакловчи куй янграй бошлади. Куй эшитмоқчи, уни англаб, завқланмоқчи бўлган одам ҳаммаёқ сукунатга чўмган, осойишта, ўзи билан ўзи ёлғиз қолганида тингласин! Шундай, Азиза куйни тингларкан, бу оламини унутди. Сурнай жўр бўлган оркестр овози ўлмас туйғулар ҳақида куйлаб, нола қилиб, қизнинг кўксини шодлик, эзгулик, гўзаллик каби нафис ҳисларга тўлдириб, тугади.

Азиза нима қилишини билмай қолди. Яқиндагина ўзимни қўлга оламан, дея ўзига берган сўзини бир зумда эсдан чиқарди. Ҳозирок Жаъфарга раҳмат айтмоқчи бўлди. Кейин ўйлашиб қолди, тун тонгга ўрнини бўшатмоқчи бўлиб турганида, қўнғироқ қилиб бўладими? Лекин қизда ҳозир миннатдорлик билдириш истаги шунчалик кучли эдики... Ўйлаб бир йўлини топди: у ҳам хабар жўнатади!

“Мен куйни тинглаб, шундай ҳаяжонга тушдимки, бунинг учун кўп раҳматлар ҳам камлик қилади. Сидқидил ташаккуримни қабул этинг.

Азиза”.

Хабар жўнади, Азиза энди ошхонадан чиқмоқчи бўлиб турган эди, телефони яна қисқа сигнал берди. Вой, яна ундан хабар келибди. Демак, Жаъфар ака ҳам ҳали ухламаган экан-да! Қиз титроқда телефонни очиб, хабарни ўқиди:

*“Агар чиндан раҳмат айтмоқчи бўлсангиз, унинг ўрнига бир шеър ўқиб беринг.
Жаъфар”.*

Вой, нима деяпти? Азиза кулоқларига ишонмади. У кейин йигитнинг телефон рақамини терди, кўп ўйлаб ўтирмай Рауф Парфининг ўзи яхши кўрган шеърини ўқий бошлади:

Уйғон, эй, малагим, тур ўрнингдан, тур,
Оташин музларга исинайлик, юр.

Ёнғинли дарёда қулоч отайлик,
Бу ердан кетайлик, фақат кетайлик.

Ундан ҳам олисроқ кетармиз ҳали,
Ундан ҳам олисроқ, менинг гўзалим.

Қарагил, энг ёрқин бир юлдуз ёнар,
Ёруғ бир чаман бу... кетармиз яна.

Бугун шоҳ эрурмен, тилак тилагил,
Бугун мен гадомен, тингла, малагим.

Азиза шеърни ўқиб тугатиб, бир оз тин олди. Телефон тугмасини босди-ю, ўйланиб қолди. Шунда телефони яна қисқа

сигнал берди. Хабар шундай:

*“Бугун мен гадомен, тингла, малагим,—
Хайрли тун, яхши тушлар кўринг.
Жаъфар”.*

Азиза бу хабарни ўқиб, жилмайди, кейин аста хабар жўнатди:

*“Хайрли тонг, ширин тушлар кўринг.
Азиза”.*

12

Бу қандай садо, бу қандай ширин изтироб, бу қандай куй бўлди?

Мана, неча кундирки, қулоқлари остида бир-биридан хушоҳанг, бир-биридан ажойиб садолар янграйди, у ана шу баҳор сойда хайқириб, олға интилган тоғ сувлари сингари кўпириб-тошиб келаётган, кўнглини лиммо-лим тўлдирган ажиб товушларни нота қоғозига туширишга ҳам улгуролмай қолди.

Тун ярмидан оғди. Жаъфар толиқиб, ўзини креслога ташлади. Шу дам кўнгли кимнидир, ниманидир кўмсади... Бирдан телефонни кўлига олди-ю, ўйланиб қолди. Унга нималар бўляпти ўзи? Кеча тунда қизнинг овозини диктофонга ёзиб олса бўларкан... Ҳозир эшитиб ўтирармиди. Кўлида телефонни ўйнаганича ўйланиб қолди. Кўнғироқ қилиш осон, тилга бориб сўзлаш жуда оғир, ҳаддан оғир... У бирдан бир қарорга келди: телефонни олиб, қизга хабар ёзди.

“Французча шеър ёдлагингизми?”

Бу гап ўзига ёқмади, уни жўнатмай, хабарни ўчирди. Томдан тараша тушгандай шунақаям дейдими? Бўлмаса, нима десин?

Ҳол-аҳвол сўрашишни-ку, умуман, ёқтирмайди. “Мақсад – қизнинг овозини эшитишми, унда қўнғироқ қил!” – деди ички овоз. Афсуски, у сўзамол эмас. Йўқ, аслида ичидаги бир туйғу унга ўз фикрларини изҳор қилишга қўймайди. Шаҳина сен тўнгсан, дейди. Жаъфар унинг шу гапини эслаб, бунинг аксини исботламоқчи бўлгандай, шартта телефонда рақамларни терди.

Телефондан узун-узун гудок овозлари эшитилди. Ниҳоят қиз телефонни кўтарди. Унинг майин ва ёқимли овози эшитилди: “Алло, алло...” Жаъфар жавоб қайтаролмай, индамай тураверди.

– Жаъфар ака... – қиз шундай дегач, у титраб кетганини ҳис қилди. Ўзини қўлга олиб, овоз берди:

– Азиза...

Орага сукут чўкди. Назарида бу сукут бир аср давом этгандай туюлди.

– Нима бўлди, чарчадингизми? – тошдай оғир сукут ниҳоят бузилди, сим ортида қизнинг хавотирли овози эшитилди.

Жаъфар қизнинг овозини эшитиб, негадир дарҳол гапира олмаганидан хижолат тортди. “Тил-қўнғилдаги фикрларни баён этиш воситаси, шуниям билмайсанми?” – деган бўларди Назар. Бирдан ўзини қўлга олди, қизнинг дадиллигидан мадад олиб, деди:

– Ҳа, шундай... – ҳозир қизнинг топқирлигидан боши осмонга етганди.

– Уйқунгиз келмаяптими? – У қизнинг болаларча содда, самимий саволидан завқланиб, кулиб юборди. – Унда сизга французча шеър айтиб берайми?

Қиз Жаъфарнинг розилигини кутиб ўтирмади, аста ўқий бошлади. Унга қизнинг француз тилида ўқиган шеъри гўё бошқа тилда айтилган қўшиқдай туюлди.

– Бу шеър кимники, демайсизам. Артюр Рембонинг машҳур “Маст кема” шеъри, – деди қиз худди Жаъфар французчани

тушунадигандай. – Бўлмаса, сизга Ив Монтанни қўйиб берайми? Менга жудаям ёқади... Яқинда кўшиқларини телефонимга юклаб олдим. Шунда сиз билан француз тили дарсини ўтган бўламиз...

Жаъфар, Ив Монтан ўзимдаям бор, деб қизни хижолат қилмади. Лекин қизнинг бу хонанда санъатини билиб, яхши кўрганидан ичида қойил қолди.

– Бўпти... – деди у кулганича.

Телефондан Ив Монтаннинг дилда бахтиёр, гўзал кунларни қўмаш, соғинч туйғуларини уйғотувчи “Кузги япроқлар” кўшиғи янгради. Жаъфар қиз билан суҳбатлашгач, бояги толиқиш уни тарк этганини, худди сарин ҳавода нафас олгандай энгил тортганини ҳис этди. У ҳозир қизнинг яна бир фазилатини кашф этган эди.

– Азиз ўқувчим, энди дам олинг, хайрли тун, – деди қиз кўшиқ тугагач, уни эркалагандай майин овозда.

– Хайрли тун... – деди у руҳи кўтарилиб.

Агар қизнинг гапларини онаси эшитганида борми: “Намунча ёқимтой бўлмаса бу қиз?” – деган бўларди. Беихтиёр Жаъфарнинг хаёлига шу гап келди.

Неча кунлик бедор тунлар чарчоғи шу суҳбатдан сўнг чиққандай бўлди, аста кўзлари юмилиб, уйқуга кетди.

13

Телефон тинимсиз жиринг-жиринг қилди. Ширин уйқуда ётган Жаъфар телефонини олиб, отиб юборай деди. Бу албатта Назар! Ундан бошқа биров бунақа безовта қилмаслигига кафолат беради!

У эриниб телефонни олди.

– Биз уялиб қолдик, жаноб композитор! – телефондан ҳовлиққан овоз эшитилди. Ҳа, у чиндан ҳам Назар экан. – Шунча уриниб, пресс-конференция қилсагу, сен келмасанг!

Сўзингда турмасанг, нега ваъда берасан?

Жаъфар ўрнидан туриб ўтирди. Кайфияти яхши эди, Назар билан ҳазиллашгиси келди:

– Ҳали осонгина менинг тентаклигимни исбот қиламан деганмидинг, сен-а?

Назар ҳам шу гапни кутиб турган эканми, кўпирди:

– Ҳа, сендақаларни биламан. Совет замонида бир колхоз раиси ўтган экан. Ишдан бўшатишса, ҳап сенларними, бериб бўпман лавозимимни, деб колхоз муҳрини бут-бутунлигича ютиб юборган экан. Шунга ўхшаб сен ҳам... – Жаъфар қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди. Доим тунд, жиддий бўлиб юрадиган дўстининг ҳозир бундай ёйилиб кулганини эшитган Назар яйраб кетди. – Ҳа, кайфиятлари аъломи дейман? Хўп, агар кайфинг бунақа чоғ бўлса, унда сенга бир гап бор.

Жаъфар Назар бир гап бор, дейиши билан дарров жиддийлашди. Назар деганлари тинч юрмайди, бирор гапни топган, кўриниб турибди, албатта бир жойга бошлайди, дея бирдан ловуллади:

– Йўқ, йўқ! Менга тегманглар! Қаттиқ ишлаяпман!

Ўз навбатида Назар ҳам бўш келмади:

– Ҳей инсон, нега гапни эшитмасдан олов ёқасан? Олло деб, бердисини айтмагунча дорга осасанми мени? Аввал гапни эшит...

Жаъфар, буёғи жиддийга ўхшайди, дея унинг гапини эшитишга чоғланди.

– Жаҳонгир деган болани танийсан-а? Шу маҳаллада турадиган, Германияда ўқиб келган физик бола бор-ку, ўшани айтяпман...

– Оббо, нега яна майнавозчилик қиласан? – тутақиб кетди Жаъфар. – Дунёга энди келдимми Жаҳонни менга таништирасан? Жаҳонга нима қипти, тинчликми?

– Ана, ана, ҳаётни билмайсан, пианинодан бошқа дунё ҳам

бор, десам тутақасан... – деди Назар бу сафар жиддий. – Жаҳон кўшма корхонада немислар билан бирга қуёш энергияси батареяларини чиқаришган экан, шунинг тақдимотини қилишяпти... Мен пресс-релизи, таклифномаларини чиқаряпман. Сен келиб, иззат қилсанг, роялда бир музика чалиб берарсан, борсанг агар... Болаларнинг ҳаммаси боради. Мен ўша ерда бўламан Зарифа билан. Ҳали ўзиям айтса керак, мен сенинг феълингни билганим учун олдиндан этингни ўлдириб турай дедим.

– Қачон экан? – деди Назарнинг сўнгги жумласи ботган бўлса ҳам Жаъфар.

– Жума куни соат бешда.

Жаъфар ўйланиб қолди. Тўсатдан бир фикрга келди.

– Майли, – дея телефонини қўйишга ҳозирланган Назарни тўхтатди:

– Биз борамиз. Кутинглар.

Назар унинг бу гапидан ажабланиб, сўроққа тутди:

– Биз деганинг ким? Шаҳина биланми?

– Йўқ, Шаҳина билан эмас. Борганда кўрасан. – У шундай деб телефон тугмасини босди.

***

Жаъфар телефонни ўчираркан, Назарга нега дабдурустдан: “Биз борамиз”, деб юборганига ўзи ҳам ҳайрон эди. Балки унинг бундай дейишига Назарнинг куракда турмайдиган, кишининг ғашига тегадиган гаплари сабаб бўлгандир. Жаъфар биз, деганда албатта Азизани назарда тутган эди. Нега айнан Азизани тақдимотга олиб бормоқчи эканлигига ўзи ҳам тушунолмасди. Балки қиз билан учрашиш, уни яқиндан яхшироқ билиш учун бу бир баҳона бўлгандир. Уни четдан кузатган одам бу ҳолатни шундай баҳолаши мумкин эди. Жаъфар кунлар келиб, бир талаба қизга шундай боғланиб қоламан, уни тинимсиз кўргим,

овозини эшитгим келаверади, деб хаёлига ҳам келтирмаганди. Мана, у ўзини-ўзи фош қилиб ўтирибди. Лекин бу таклифга Азиза нима деркин? Азиза жуда самимий, беғубор қиз экан, аммо бу бирор жойга бориш, у билан учрашиш имконини бермайди-ку. Жаъфар ўзига-ўзи савол беравериб, чарчаб кетди. Кейин бир-икки марта кўришиб, телефонда гаплашиб, нега қиз номидан жавоб бериб юборди? Бунга ҳаққи бормиди? У хонада уёқдан-буёққа юра бошлади.

Кейин бир тўхтамга келди.

Жаъфар университетга роппа-роса вақтида келибди. Узоқдан дугоналари орасида енгилгина қаймоқранг костюм кийган қиз кўринди. У машинадан чиқиб, қараб турди. Назарида қизни кўрмаганига йиллар ўтгандай юраги хаприқиб кетди. Жаъфар ҳозир ҳаётида ҳеч қачон бундай ҳолатга тушмаганига ўзини-ўзи ишонтира оларди. Ҳозир қиз уни кўриб, олдига келармикин, келмасмикин? Негадир шу тобда хаёлига шундай гап келиб қолди. Агар қиз унга қараб юрса... Ўтган сафаргидай ҳозир ҳам ўзидан-ўзи кулди: худди лицей ўқувчисига ўхшаб, танишган қизим орқасига қайрилиб қараса, мен билан кинога бирга тушади, дегани сингари нега у ҳам фол кўряпти?

Бирдан дугоналари орасида келаётган қизнинг кўзи Жаъфарга тушди, бир неча сония жойида тўхтаб қолди. Кейин дугоналарига бир нималар деди.

Қиз Жаъфар томонга қараб юрди.

Жаъфар ўтган сафаргидай ҳозир ҳам худди лицей ўқувчисига ўхшаб ўзида йўқ қувониб кетди!

Қиз аста яқинлашди. Савол назари билан унга қаради. Доимгидай иккалалари ҳам нима дейишларини билмай бир-бирларига қараб қолдилар.

Ахири Жаъфар гап бошлади:

– Тушлик вақти бўлди, биласиз, бир ўзим овқатланолмайман...

Қиз жилмайди.

– Бошини унутдингиз: шу томондан ўтиб кетаётувдингиз, мени кўриб қолдингиз...

Жаъфар кулди. У қизнинг самимийлигидан бу гал ҳам енгил тортган эди.

– Кетдикми? – деди машина эшигини очиб.

Бу қизда нимадир борки, Жаъфар у билан ўзини бемалол тута олади, эркин гаплаша олади. Унинг хаёлига ҳозир шу фикр келди. Эрталабдан буён уни қийнаб турган муаммо ўз-ўзидан ечилди.

– Жаъфар ака...

Назарида қиз унинг исмини шундай чиройли айтадики, гўё исми Жаъфар эканлигидан хурсанд бўлиб кетади. У “ялт” этиб қизга қаради.

– Бирор қуй эшитамизми ёки ...

Одатдагидай, ҳозир ҳам қизнинг ўзи Жаъфарнинг гап бошлашига шароит яратиб берди.

– Йўк, аввал бир нарсани ҳал қилиб олайлик, – деди у катъият билан.

Қиз унга ажабланиб қаради.

– Бир дўстимнинг бахтли кунига шерик бўлишимиз керак, – деди Жаъфар шартга ўйлаб ўтирмасдан.

– Тўйга борамизми? – Қиз хайрон бўлиб, шундай деб сўради.

Азизанинг бу саволи унинг кўнглини кўтариб юборди. “Демак, рози бўлади...”

– Тўйга эмас, тақдимот маросимига боришимиз керак. – Кейин қаерга боришларини тушунтира бошлади.

Қиз ўйланиб қолди. Жаъфар бирдан унинг рад этишидан

чўчиди. Қиз уни кўп куттирмади, нима учун боришга истиҳола қилаётгани сабабини дарров баён этди:

– Айтиб турибсиз, дўстларингиз кўп нарсаларга улгурган, ўз мақсадларига эришган эканлар... Мен ҳеч ким эмасман, негадир ноқулай...

“Шу ерда Назар бўлганидами дарров рози қилган бўларди...” – деб ўйлади Жаъфар таассуф билан. Сўнг дабдурустдан хаёлига келиб қолган гапни айтди:

– Сиз француз тилини биласиз, улар эса билишмайди... – Қиз Жаъфарнинг бу гапини эшитиб, кулиб юборди. – Бу кичкина гап эмас... Бизнинг ҳеч кимимиз бу тилни билмаймиз.

Жаъфарнинг бу гапи унинг тақдимотга боришига ҳеч қандай маънавий ҳуқуқ бермаса-да, чин дилдан самимий айтилгани учун қизга уёққа бориши мумкинлигига асос бўлди.

– Бўлди, эътирозлар қабул қилинмайди! – деди Жаъфар Назарнинг услубида.

Хуллас, Азиза тақдимот маросимига борадиган бўлди.

14

Инсон ҳеч шу қадар бахтли бўлиши мумкинми? Китобларда муҳаббат ҳақида аслидагидай гўзал ва таъсирли ёзилмас экан! Шоирлар ҳам инсон туйғуларини бор бўйича нафис ва нозик ифодалаб беролмас эканлар... Азизанинг ҳолати ушбу сўзларга яққол далил бўла олади. Юраги ўзи кўрмаган, тасавуридаги бепоён, ложувард денгиз каби бетиним тўлқинланади, худди қафасга тушган куш каби питир-питир қилади.

– Ҳа, Азиза, лотерея ютдингизми? – деди Холида уйга хурсанд кириб келган дугонасига.

Азиза куни кечагина бал рақслари тўғарагида ўрганганидай, шартга Холидани рақсга тортиб, хона бўйлаб гир айлантира кетди.

– Тўхтанг, бирор музикани қўяйлик! – деди жонҳолатда Холида.

– Йўқ, йўқ! – Юрагида асл рақс куйи муҳаббат оҳангларига лиммо-лим бўлиб янграб турганида, бошқа куйга йўл қолармиди!

Ахири икки қиз рақс тушавериб чарчадилар, каравотга ҳаллослаб куладилар.

– Энди айтарсиз гап нимадалигини? – деди Холида неча кунлардан бери дугонасини кузатиб, тахмин қилиб юрган ўйларига шама қилиб.

Азиза каравотга ўтириб олганича дугонасига бари воқеаларни бир бошдан айтиб берди.

– Вой, писмиғ-ей, ҳали Жаъфар Зокиров менга ошиқ бўлди, денг? – деди Холида ҳавас билан.

– Жуда унчалик ошиқ деёлмайман... – деди тортиниб Азиза.
– Лекин индинга у билан тақдимотга боришимиз керак.

Азиза шундай деб ўйланиб қолди, Холида ҳам унга қўшилди. Ахир тақдимот маросимларига дарсга боргандай, кундалик либосда бориб бўлмайди-да. Ундай тадбирларга муносиб кийиниб бориш, безаниш керак бўлади. Бир вақт Холида ўрнидан туриб, қўлланма китобини кўтариб келди.

– Мана, ҳар хил тадбирларда ўзини тутиш, кийиниш... мана, мана, презентация...

Қизлар тақдимот ҳақидаги бобни ўқирканлар, тарвузлари қўлтиқларидан тушди. Бу тадбирга муносиб кийинишнинг ўзи бўлмасди. Бир пайт Холида хурсанд бўлиб деди:

– Юринг, бозорга борамиз, ҳали вақт бор!

Бозорга улгуриш мумкин, лекин либосни текинга бермайди. Пул масаласи эса...

– Кеча дарсим учун маошимни беришувди, – деди Холида. – Ўша пулни сизга бериб туришим мумкин.

Азиза хижолат бўлди:

– Йўғ-е, у пулга босоножка билан кўйлак олмоқчи бўлиб юрибсиз-ку, кўйинг.

– Уларни кейин ҳам олсам бўлади, лекин тақдимотга кейинроқ бориб бўлмайди, кетдик!

Азиза хурсанд бўлганидан Холидани кучоқлаб ўпа кетди.

– Раҳмат, ўртоқжон! Яхши дугона – бахтинг деганлари экан!

– Илтимос, шу мақолни китобга киритиб кўйинг, янгилик бўлсин!

– Албатта!

Шундай қилиб, икки дугона бозорга жўнади.

***

Бир маҳал телефон жиринглаб кетди.

– Қаранг-чи, Холида, ким экан? – деди сочини тараётган Азиза дугонасига юзланиб.

– Мана, ўзингиз олинг, – дея Холида телефонни Азизага узатди.

– Мен кетяпман, тайёрланиб туринг. – Телефондан Жаъфарнинг овозини эшитиб, Азизанинг юраги дук-дук урди: чунки у келишини айтмаган, ўша ерга ўзим боравераман, деб ўйлаган эди.

– Келарканми, ура, мен ҳам Жаъфар Зокировни кўриб оламан! – деди Холида ҳаяжон билан.

Жаъфар баланд пошнали туфлида босайми босмайми, дея майда-майда қадамлар билан аста келаётган қизни таний олмади. Бу қиз кечагина калта кўйлагида гулдан-гулга учиб-қўнган капалакни эслатувчи ёшгина қиз эмас, балки баҳор кунининг кечки қуёшида мавжланган, шабадада силкинган долчинранг сочлари, қадди қоматига ярашиб турган нафис мовий кўйлаги, юришлари ва сирли қарашлари билан ҳар қандай йигитни мафтун қила оладиган жозибали соҳибжамол эди. У бир

лаҳза бу гўзалдан кўзини узолмай қолди. Ниҳоят қиз унга яқинлашди, аста салом берди.

Жаъфар ўзига келди. Унга машина эшигини очди. Ўзи ҳам чиқиб, машина газини босаркан, қизга зимдан разм солди. Беихтиёр шоирнинг ушбу мисралари ёдига тушди:

Мен суйган суюкли шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!

***

Азизанинг назарида Жаъфар билан тақдимот ўтаётган залга киришлари билан ҳамма уларга хайрон бўлиб қарагандай туюлди. Назар бирдан Азизани таниб қолди-ю, хотинини эргаштириб, уларнинг олдига келди:

– Хоним, бу қиз келажакда француз тили мутахассиси бўлиб етишади, у билан танишиб қўйинг, – Назарнинг хотини у билан самимий саломлашди. – Азиза, мана, булар Зарифа хоним.

– Азиза, – деди аста у.

Жаъфар бугун негадир ҳаяжонда эди. Унинг дўстлари самимий, ҳазилкаш йигитлар экан, Азиза билан танишганларидан жуда мамнун бўлганликларини изҳор қилдилар. Улар чиндан ҳам мамнун эдилар, чунки аксарият ижод билан машғул Жаъфар бундай тадбирларга келиб-келмас, шундай бўлганида ҳам унинг бирор қиз билан бирга келганини эслолмасдилар.

– Жаъфар, мени бу қиз билан таништирамайсанми? – Азиза Жаъфарга мурожаат қилинган бу овозни эшитиб, “ялт” этиб қаради.

Қаради-ю, негадир юраги “шув” этиб кетди. Бу Назарнинг корхонаси олдида Азиза Жаъфар билан бирга кўрган ўша қиз эди.

– Дунёда энг ажойиб қиз Азиза, – деди Жаъфар ҳазил билан.
– Азиза, бу менинг болаликдаги дўстим Шаҳина.

– Танишганимдан хурсандман, – деди Азиза эшитилар-эшитилмас қизнинг ўзига бошдан-оёқ тикилиб турганини сезиб.

Тақдирот кутилганидан ҳам қизиқарли ўтди. Агар Шаҳина деган қизнинг шу ердалиги кўнглига соя солиб турмаганида, бундай тадбирларда бўлмаган Азизада бу кеча ажойиб таассурот қолдириши мумкин эди.

Тақдиротдан чиқаётганларида Жаъфар Шаҳинага юзланиб деди:

– Юр, аввал сени ташлаб ўтаман.

Шаҳина кўнмади.

– Ҳозир уйга кетгим йўқ.

Улар жим кетдилар. Одатда бир нарсаларни сўзлаб, шеър ўқиб турувчи қиз бу сафар индамай кетаётганди. Жаъфар ҳам бугун ғалати кайфиятда эди. Шу пайт Азиза беихтиёр бурилишда машина деразасидан кўз ташлади, назарида бир такси уларнинг изидан келаётганга ўхшаб кетди. Бир муддат ўтказиб, яна қаради. Машина уларнинг ортидан қолмай елиб келмоқда эди. “Шунчаки йўли бирдир-да”, деб ўйлади-ю, барибир ичида хавотирлана бошлади. “Худди детектив асарларда тасвирланган воқеаларни эслатади-я”, деб ўйлади ичида.

Қиз Жаъфарга қаради. Шу он йигит ҳам унга кўз ташлади. Уларнинг нигоҳлари тўқнашди, бундан иккалалари ҳам ғалати бўлиб кетдилар.

Машина манзилга етиб келди.

– Бу кеча ажойиб ўтди, раҳмат, – деди Азиза чин дилдан Жаъфарга миннатдорлик билдириб.

Одатда қизни кузатиб қўяётганида машинадан тушмай хайрлашадиган Жаъфар бу сафар машинадан тушди.

– Менга ҳамроҳ бўлганингиз учун сизга раҳмат, – деди у қиз билан хайрлашиб.

Табиатан романтик, таъсирчан Азиза бу ҳолдан ҳаяжонланиб кетди. У уй томон юриб бораркан, орқасидан йигитнинг нигоҳини ҳис қилиб турарди. Эшикка яқинлашди, ҳамон машинага чикмай уни кузатиб турган йигитга хайр, дея ортига ўгирилиб, қўл силкиди.

***

Жаъфар уйга қаттиқ ҳаяжонда қайтди. Онаси сўнгги пайтлар ўғлида юз бераётган ўзгаришларни аллақачон пайқаган, ҳозир ҳам унинг ҳаяжонда уйга қайтганини сезиб, ичида хурсанд бўлди. Рамиза опа ўғлидан бир нималарни сўрагиси келиб, оғиз жуфтлаган эди ҳамки, аммо у кейин, ойи, деб хонасига кириб кетди.

Жаъфар ҳозир бугунги манзарани, шу кунгача қалбида туймаган ажойиб туйғуларни хаёлида тикламоқчи, кўнглидаги бахтиёрлик онларини узайтирмоқчи эди. У ечинмай ўзини креслога ташлади. Бу Азиза деган қизнинг турган-битгани сир-синоат экан... Бир қарасанг, асабингга тегиб, саволларга кўмиб ташлайди, бир қарасанг, гўзал шеърлар ўқиб, ҳайратда қолдиради, бир қарасанг, француз тили дарсини ўтади... Беихтиёр ёдига ўтган кунги телефондаги суҳбат келди-ю, ўзидан-ўзи жилмайди. Бу оқшом қиз нақадар гўзал, нақадар сирли ва нақадар мафтункор эди...

Шундай хаёл суриб ўтирганида, бирдан телефони жиринглаб қолди. У телефонидаги рақамни кўриб, севиниб кетди: Азиза!

– Жаъфар ака... – Жаъфар телефонда қизнинг овозини эшитди-ю, ҳаяжон босди. – Яхши етиб бордингизми?

Бу қиз ҳозир ўша кечаги самимий ва уни болаларча сўроққа тутадиган Азиза эди, Жаъфар шундан завқланиб, индамай турди.

– Нега индамайсиз? – деди хавотирли овозда қиз. – Бирор нима денг...

Ахири Жаъфар қизнинг чиндан ҳам ундан хавотир олаётганини сезиб, кўкси қувончга тўлди.

– Хавотир олманг, мен уйдаман... – деди у кулганича.

– Худога шукур, – деди қиз. – Бўлмаса хайрли тун...

У гарчанд қиз билан хайрлашгиси келмаса ҳам шундай деди:

– Хайрли тун...

Бу оқшом унга ҳаддан ортиқ бахт ҳадя этди.

Йигит шу бахт нашидаси билан креслода тонг оттирди.

15

Азиза туни билан тўлғониб чиқди. Назарида уларнинг ортидан таъқиб қилган машина Жаъфарнинг изидан тушгандай, унга бирор нима қиладигандай кўнгли ғаш эди. Қиз то телефонда йигитнинг овозини эшитмагунча безовта бўлаверди. Жаъфарнинг овозини эшитса ҳам барибир кўнгил ғашлиги эртасига ҳам тарқамади. Шу кайфият билан ўқишга, ундан Холида топган хонадондаги қизчага француз тилини ўргатишга, кейин дугонаси билан бал рақслари тўғарагига борди. Барибир кўнгил чигили ёзилмади, рақс ўргатувчи ўқитувчидан икки марта танбех эшитди.

– Хаёл сурманг, ҳаракатларингизга эътибор қилинг! Қани, тўғри қайтаринг-чи!

Ўқитувчининг гаплари кулоқларига кирмаётган Азизани Холида бир туртди:

– Сизга нима бўлди, Азиза? Ўзингизни қўлга олинг...

Шу тариқа машғулотни ўтказиб, зўрға Холида билан уйга кириб келди.

Кечки таом ҳозирлашга киришдилар. Холида ўзича кеча

тақдимотда бирор гап бўлганмикин, деб тусмоллар, ахир Азиза уларнинг кўлланма китобларида айтилганидай, ўзини яхши тутганини айтган бўлса-да, нега бундай манзарани кўряпман, деб ўзича ҳайрон бўларди.

Улар таом сузишга ҳозирландилар. Шу маҳал эшик кўнғироғи чалинди. Холида югуриб эшикни очди. Эшикни очдию, келувчига ажабланиб қаради, унинг сизга ким керак, деб сўрашига ўрин қолмади.

– Азиза уйдამилар? – деб сўради эшик ортида буғдойранг, дидли кийинган қиз.

Ҳали Холида жавоб беришга улгурмасидан Азиза ўз исмини эшитиб, эшикка яқин келди ва келувчига савол назари билан қаради. Азиза остонада турган, замонавий кийинган, хушрўй қизни таниди. Бирдан юраги орқасига тортди.

– Кириш, Шаҳина опа, – деб ичкарига таклиф қилди келувчини.

Холида номаълум қизнинг бемаврид ташрифига тушунолмай, Азизага юзланди:

– Уйда кўкат йўқ экан. Мен чиқиб олиб келай...

Холида чиқиб кетгач, чақирилмаган меҳмон Азиза таклиф этган хонага кирди. Уёқ-буёққа аланглаганча, рўпарама-рўпара қўйилган каравотлардан бирига омонатгина ўтирди.

– Биз бу ерда ижарада турамыз, – деди Азиза хонанинг оддий, камбезаклигидан меҳмон олдида алланечук хижолат бўлиб.

Шаҳина, Азиза кутганидай, калондимоғ эмас экан, унинг хижолатпазлигини бир зумда тарқатиб юборди:

– Студентлар учун шоҳона жой-ку, Азиза! Бу ер серҳашам бўлмаса ҳам сизларнинг бой кўнглингиз хонага файз киритиб юборгани сезилиб турибди. Мен ҳалигача бирга ўқиган курсдошларимнинг ётоқхоналарига борганларимни эслайман. Ҳозир эсласам, ўшанда курсдошларим билан уларнинг

ётоқхонасида ҳаётимнинг энг ажойиб дамларини ўтказган эканман.

Азиза Шаҳинанинг самимий гапираётганини сезиб, сал ўзига келди. Лекин унинг нима сабабдан ва бу уйни қандай топиб келганини тушунолмай ҳайратда эди.

– Сиз менинг бу ерга нима сабабдан ва қандай топиб келганимга ҳайрон бўляпсиз-а? – Шаҳинанинг бу сўзларини эшитиб, Азиза лол бўлиб қолди. – Ҳаммасига кечаги Жаҳоннинг тақдимоти сабаб бўлди. Жаъфарни сиздай нозик, мафтункор қиз билан бирга кўрдиму ўзимни йўқотдим. Кейин сизларнинг кетаётганликларингизни билиб, орқангиздан чиқдим. Нима қилаётганимни билмасдим. Таксичига “Анави кулранг “Ласетти” кетидан ҳайданг!” – деб сизларнинг изинглардан тушдим...

Азиза кеча кечкурун уларни такси таъқиб қилгани тўғрилиги, бу Шаҳинанинг иши эканлигини билиб, негадир енгил тортди. “Ҳар ҳолда бу Жаъфар акага алоқадор эмас экан”, деган ўй келди бирдан миясига.

– Албатта, уйингизга ҳеч қандай таклифсиз, бундай бостириб кириб келишим тўғри эмас... – самимий бўйнига олди қақирилмаган меҳмон. – Лекин кўнглимдаги бутун ўй ва хаёлларим туни билан тинчлик бермай, мени бу ерга келишга мажбур этди. Кечиринг мени, Азиза.

Шаҳина шундай деб индамай қолди. Азиза меҳмонга нима дейишини билмай лол бўлиб ўтирарди. Орадан бир неча муддат ўтди. У яна аста гап бошлади.

– Кеча сизни тақдимотда кўрдиму ёниб кетдим. Ёшлигингиз, латофатингиз, дилбарлигингиз ва самимиятингиз шундоқ кўриниб турарди. Рост, – деб жилмайди Шаҳина. – Мен Жаъфарни ўзимдан ҳам яхши биламан, сиздаги айни шу хислатлар уни ўзига ром қилган, жозибангиздан эсини йўқотган...

Меҳмоннинг кўзларида ёш айланди. Азиза анграйиб қолди: нима деяпти у? Холида иккови ўлиб-кутулиб эришмоқчи бўлган фазилатларни у шундай қисқа муддатларда эгаллаб олибдими? Жаъфар Зокировдай нозик таъбли йигитни унинг жозибаси ром қилибдими? Қиз бу гапга ишонишини ҳам, ишонмаслигини ҳам, қувонишини ҳам, қувонмаслигини ҳам билмай ҳайратланиб қолганди.

– Қизлар ҳеч қачон бир-бирларининг хислатларини, бошқа аёлларнинг ўзларидан устунликларини кўролмайдилар. Бу – ҳақиқат, – деди истехзо билан кулиб меҳмон. – Азиза, мен шунинг учун ҳам бошда ёниб кетдим, дедим. Мен ёлғон айтмадим. Лекин, Азиза, ошиқлик даври жуда қисқа бўлиши ҳам мумкин. Сиз бир нарсани унутманг: Жаъфар композитор, ижодкор. Унинг қизиқишлари вақтинчалик бўлиши, яъни сиз ўйлаган, ишонган нарсангиз муҳаббат бўлмаслиги ҳам мумкин. Ижодкор халқи бир ҳафсаласи пир бўлса, қайтиб, ўша нарсага қайрилиб қарамаслигини эшитган бўлсангиз керак. Ана ўшанда сизда, русчасига айтадиган бўлсак, разочарование – яъни алданиш, баридан кўнгил қолиш ҳислари пайдо бўлади. Балки унга нисбатан сиздаги туйғулар ҳам ўткинчидир.

Азиза бу гапларни эшитиб, кўзларини катта-катта очганича, унга тикилиб қолди. Шаҳина бу ерга ўз кўнглини астойдил очиш ниятида келганми, яна чин дилдан гапида давом этди:

– Мен олдингизга алданиб қолманг, деб сизни огоҳлантиргани келдим, десам, риёкорлик қилган бўламан. Кейин қайси қиз ўз рақибасининг бундай гапларига ишонади? Мен олдингизга бошқа нарсани айтгани келдим.

Азиза унинг бу гапини эшитиб, юраги “шув” этиб кетди.

– Биз Жаъфар билан болаликдан бир маҳаллада катта бўлганмиз. Хотираларимиз шундай кўпки... – у ўйланганича жилмайди. – Жаъфар мен учун ҳамма нарса, бутун борлигим, биласизми шуни? Жаъфарни ҳеч ким менчалик билмайди ҳам,

ундан кейин... ҳеч ким уни менчалик севолмайди ҳам. Албатта, бу сизга баландпарвоз гаплар бўлиб туюлиши мумкин.

У ўзига ишонч билан шундай деркан, Азиза Шаҳинанинг гапларидан: “Сен яхшиси четга чиқ!” – деган маънони тушуниб, титраб кетди.

– Мен ҳозир сизнинг кўнглингизга келган гапларни билиб турибман. Яна сизга уни тинч кўйинг, у меники, деганга ўхшаш баъзи телесериалларда айтилган гапларни такрорламоқчи, Жаъфарни сиз билан талашмоқчи ҳам эмасман. Фақат мен сизнинг бир нарсани билиб кўйишингизни истардим: Жаъфар бизнинг болалик хотираларимиз, орамиздаги дўстлик-қадрдонлик туйғуларини осонликча унутиб юборишига сира ишонмайман. Туни билан бир нарсани ўйлаб чиқдим: мен вақтинчалик ҳаваслар, қизиқишлар ахири унутилиб, кейин бари изга тушиб кетишига ишонаман. Жаъфар бир кунлар келиб, ўзининг ҳақиқий, асл туйғуларига қайтади. Азиза, мен бунга жуда ишонгим келади...

Азиза қотиб қолган эди. У бундай манзарани ўқиган китоблари, кўрган киноларининг ҳеч бирида учратмаган эди. Гап шунда эдики, Шаҳина айтган гапларнинг бари самимий, бари ҳақиқат эди!

Орага чуқур сукунат чўкди.

– Азиза, мен бу ерга келиб, жуда ёмон иш қилдим, дилингизни оғритиб кўйдим... – деди Шаҳина ахири сукунатни бузиб. У Азизага қараб туриб, бирдан раҳми келди. – Ишонинг, мен сизни хафа қилишни ният қилмагандим. Лекин сизга бу гапларни айтмасам ҳам бўлмасди...

У шундай дея аста ўрnidан турди. Азиза ўзига келди, индамай Шаҳинани эшиккача кузатиб кўйди. Бир маҳал лифтнинг “ғув” этган товуши эшитилди, афтидан, Шаҳина пастга тушиб кетди.

Орадан қанча вақт ўтди, бир вақт Холиданинг овози

эшитилди:

– Азиза, меҳмон кетдими? Нега эшикни очик қолдирдингиз?

Каравотга бошини кўйганча ўтирган Азиза дугонасининг гапларини эшитиб, ўзига келди, мадад истаб, бирдан ўзини дугонасининг кучоғига отди. Бор овози билан хўнграб йиғлаб юборди.

Холида дугонасига нима деб тасалли беришни билмай қолди. “Майли, йиғлаб олсин, бир оз енгиллашади”, деб кўйиб берди. Шу орада у овқатни сузиб келди. Шунча ялинса-да, Азиза таомдан оғзига ҳам олмади. Холида ўзи барини гапириб беришни кутди. Тўғри қилган экан, Азиза аста гап бошлади:

– Мен ёлғон иллюзияларга учибман, Холида. Шаҳина опа тўғри айтади... У кимсан Жаъфар Зокиров бўлса... Балки у ҳозир ростдан ҳам менга қизиқаётгандир... Кейин мени яхшилаб билиб олганидан кейин, шунақаям примитив қиз бўладими, деб ҳафсаласи пир бўлиб, нари кетади... Ана шундай, вақтида этагимни йиққаним маъкул. Шундай кетаверса, кейин ундан айрилиш қийин бўлади. Яхшиси, ҳозир ундан воз кечганим маъкул. Ундан кейин уларни боғлаб турган ришталар шунчалик кўпки... У барибир, ахир бир кун Шаҳинасининг олдига қайтади.

Холида унинг гапларини бўлмай эшитди-да, сўнг осойишталик билан деди:

– Ундай бўлмаслиги ҳам мумкин, шошилиб қарор чиқарманг, – Азиза дугонасига умид билан қаради. – Туйғуларингиз ҳақиқийми йўқми, буни вақт кўрсатади.

Шу вақт телефон жиринглади.

– Сизнинг телефонингиз, – деди Холида телефонга имо қилиб.

Азиза телефонни олиб қаради, юраги орқасига тортиб кетди: кўнғироқ қилаётган Жаъфар эди.

Телефон узлуксиз жиринглади.

– Илтимос, Холида, ўзингиз бир нима деб юборинг...

Азиза барини ўйлаб кўриб, бир қарорга келиши учун унга вақт керак эди. Холида ниҳоят телефонни олиб, жавоб берди:

– Йўқ, мен Азиза эмас, унинг дугонасиман, телефонини уйда ташлаб кетибди. Қариндошлариникига кетувди.

Холида телефонга бир қараб кўйиб, тавба, ўчириб кўйди, деди.

Азиза Жаъфарнинг табиатини бирмунча билиб олгани учун унча хайрон бўлмади.

– Нима деди? – деб сўради у беихтиёр.

– Йўқ, телефонни олишим билан, Азиза, деди, холос. Нима деб жавоб қайтарганимни ўзингиз эшитдингиз.

Холида компьютерга ўтирди, ҳали дарс қилишим керак, деб ортиқ Азизани гапга тутмади.

Азиза балконга чиқди. Муздай баҳор ҳавоси қизни ўз оғушига олди.

“Севаман жондан”, бурилиб кетдинг,

Мен оловга урилиб кетдим.

Чодирини йиғди моҳмомо,

Йиртиқ елдан қонли хат битдим.²

Беихтиёр лаблари пичирлаб, шоир мисраларини ўқиди. Шеър ўқиб, пича енгиллашгандай бўлди. Тоза ҳаво қизнинг яхшилаб ўйлаб олишига кўйиб берди. “Сен ахир иродали қизсан-ку, Азиза, – деди ўзига-ўзи у. – Сен мадам Боварига ўхшаб муаллақ орзулар, пуч хаёллар билан эмас, ҳақиқий ҳаётда яшайсан. Шу сабабли ўйлаб иш кўришинг керак. Э-ҳе, сен ҳали Жаъфар Зокирову Шаҳина опалар даражасига етгунингча етти қовун пишиғи бор. У ёш болага қарагандай сенга қизиқади-қизиқади-да, бор-е, деб буларнинг бари жонига тегиб, бир кун

---

² Вафо Файзуллоҳдан.

ташлаб кетади. Чиндан ҳам Шаҳина опа икковини умрининг миллионлаб лаҳзалари боғлаб турибди. Улар шу лаҳзаларда бир-бирларига кўникканлар, қанча-қанча ташвишу шодлик кунларини биргаликда баҳам кўрганлар. Улар қанчалик бир-бирларини яхши биладилар... Ана шуларнинг бари уларнинг муҳаббати эмасми? Шаҳина опа боя шуни назарда тутди. Яхшиям унинг келгани, сен билан суҳбатлашгани... Бўлмаса, бир кунлари кишлокдан келиб, алданган қиз ролига тушиб қолишинг тайин эди. Ўзинг бир ўйлаб кўргин-а, шундай машҳур, истеъдодли композитор сени чиндан севиб қолиши мумкинми? Сенинг хаёлларингда шундай бўлди. Сен шундай бўлишини истадинг, тўғрими? Ўзингча ширин хаёллардан нафис тўр тўкидинг. Оқ отли шаҳзода образи болалигингда ойинг айтиб берган эртақларда қолиб кетди. Асло ҳаётда бундай бўлмайди, хаёл суришни бас қил.

Азиза, сен мағрур ва ориятли, маданиятли ва олижаноб қизсан, ундан кўра уларга бахт тила. Сен кучлисан, эсингни йиғ, ҳали олдинда эришаман деган қанча-қанча орзуларинг бор, ўз олдинга юксак мақсадларни кўйгансан. Мабодо насиб қилса, кунлар келиб, учрашиб қоларсизлар ҳам... Улар сени дуч келган жойда шеър ўқиб юрадиган девонасифат қиз эмас, токи мукамал инсон, етук таржимон сифатида танишсин... Токи улар сенинг таржиманг билан француз тилида нашр этилган китобларинг тақдмоти Францияда ўтганлиги хабарини эшитишсин, бир пайтлар шу қиз билан таниш эдик-а, деб ўйлаб қолишсин...”

Шундай ўй-фикрлар қизни анча тинчлантирди, унга қудрат бағишлади.

Ахири ўйлаб-ўйлаб шундай хулоса қилди: “Азизанинг ҳаётида Жаъфар Зокиров деган одам бўлмаган ва бўлмайди ҳам. Жаъфар Зокиров номи унинг ҳаёт дафтарида батамом ўчирилди!”

Азиза ишни эртаси куни ўз телефон рақамини ўзгартиришдан бошлади.

16

Эрта сахар сапчиб ўрнидан туриб кетди. Ўзи алламаҳалда кўзи илинган эди. Қизик, Жаъфар Азизани тушида кўрибди. Қиз тақдимотга кийиб борган ўша мовий кўйлагида эмиш, ажиб ғамза билан унга боқармиш. У қиз томон интилиб борибди. Азизага яқинлашиб қараса, кўзларидан икки томчи ёш оқиб турганмиш. У қизга янада яқин бораверибди, бораверибди. Бир маҳал Азиза бирдан кўздан ғойиб бўлибди...

У каравотга ўтириб олди. Бу нимаси бўлдийкин? Одатда ҳеч қандай тушларга ишонмайдиган Жаъфар ғалати ҳолатга тушди. Душ қабул қилди, нонушта қилди, консерваторияга келди, ҳеч кўнгилик хижиллиги тарқамади. “Ростдан ҳам Азизага бирор нима бўлганмикин?” – энди хавотирга туша бошлади Жаъфар. Ахир кеча дугонаси уни телефонини ташлаб кетибди, деди. Нега ташлаб кетади, тинчликмикин? Ёки қариндошиникида бирор... У хавотир ичида қизга бир неча марта кўнғироқ қилди. Қизик, телефондан: “Тармоқда бундай телефон рақами мавжуд эмас”, деган жавобни эшитиб, ҳайрон бўлиб қолди.

Ишдан кейин консерваториядан чиқиб, ўйлаб ҳам ўтирмай, машинасини университет томон ҳайдади. Кечикибди, ўқиш тугаган, факультетда талабалар кўринмасди. У ноилож уйга қайтди.

– Баҳодир кўнғироқ қилди, – деди онаси хонасига кириб кетаётган ўғлига.

У онасига савол назари билан қаради.

– Сенга кўнғироқ қилган экан, кўтармабсан. Опаси қизини узатаётган экан, эртага наҳорга ош беришаркан, борармишсизлар.

Оббо, бутунлай бахтиёр бўлиш учун шу ош етишмай турган эди! У энсаси қотиб, кўлидаги пиджагини креслога ташлади.

Кўнгли ғовурга тўлди, кулоқлари остида бетартиб садолар жаранглай бошлади. У пианино қаршисига ўтирди. Миясида бир-бирига гал бермай янграётган товушларни илғай-илғамай клавишларни боса кетди...

Тунда телефони жириглаб қолди. У хурсанд бўлганидан ўрнидан туриб кетди: бу Азиза бўлса-я? Телефонни шошиб очди.

– Жаъфар? – телефондан дўсти Исфандиёрнинг овозини эшитиб, тарвузи кўлтиғидан тушди. – Рамиза опам айтдиларми, Баҳо телефон қилдим, дейди?

– Ҳа.

– Борамизми? Эрта саҳарда тайёрланиб тур, опкетаман. Жаҳон, Назар, сен, мен, тўрталамиз бирга кетамиз.

“Қизиқ, булар тўп бўлиб туғилганми, бирга боради? – негадир дўстининг гапига ғаши келди. – Бирга боради, бирга келади...”

– Нега индамайсан?

– Исфан, ўзим бораман, сизлар кетаверинглар. Адресини айт, бўлди, – деди у бир оздан кейин.

Эрта саҳарда онаси уйқудан уйғотганида шундай малол келди! Зўрға ўрнидан туриб, ювиниб, машинага ўтирди. Юраги сиқилганидан йўлда неча марта адашиб ҳам кетди. Ҳозир нима кўп, ресторан, қаҳвахона кўп, энди “Бургут” қаҳвахонасини қаёқдан топди экан? Одамларнинг ҳам ўйлаб ўтиришга вақтлари йўқ: оғизларига келганини отнинг калласидай қилиб ёзгунча каллаларини бир жойга қўйиб, яхши ном топса бўлади-ку. “Бургут”миш, яхшиси “Лочин” деб қўй! У шундай ўйлар билан аччиғидан тўққиз қаватли уйлар қаршисидан чиқиб қолди. Ия,

шу яқин-атрофда Азиза турмасмиди? Беихтиёр тезликни пасайтириб, атрофга разм солди.

Тўсатдан ушбу манзарадан кўзларини ололмай қолди. Тўққиз қаватли иморатлар тагидаги болалар спорт майдончасида икки қиз югуришар, ҳар хил машқлар қилишарди. Айниқса, қизлардан бири спорт чамбараги – обрuchда шундай чиройли айланардики... Унинг нозик қад-қоматида чамбарак айланаркан, ҳақиқий бадий гимнастикачиларни эслатарди. Жаъфар яхшилаб қизга разм солиб қаради, бирдан қувониб кетди: Азиза! Ҳа, бу қиз ҳақиқатан Азиза эди.

Бирдан кўнглида тошдай оғир бўлиб, уни эзаётган кечаги кўрқув-хавотирлари бир онда ҳавога учиб кетди! Худога шукур, қиз тинч-омон экан. Жаъфар тинчланиб, энди бемалол бу манзарани томоша қила бошлади. Икки қиз обрuchда машқларни тугатиб, уй атрофида югура бошладилар. Бу манзара кўнглига қандай таскин, ором берганини ҳис қилиш, бунинглаб етиш учун илк марта бир қизга кўнгил қўйган ошиқ йигит бўлишингиз керак бўлади.

Ниҳоят қизлар машқларни тугатдилар-да, бошланишларича уйлари томон юрдилар.

Жаъфар кўнгли бутунлай хотиржам тортиб, ўз йўлига равона бўлди.

***

Жаъфар ошдан қайтаркан, бир қўли рулда, бошқа қўли билан ёндафтарига ёзиб олган Азизанинг “Дарс жадвали”ни очди. Ҳа, бугун университетга боришга бемалол улгура оларкан.

Ана, аудиториядан сўнги талабалар ҳам чиқди, аммо улар орасида Азиза кўринмади.

Жаъфарнинг кўнглига яна хавотир тушди. Ахир эрталаб ўз кўзлари билан кўрди-ку, наҳотки дарсга келмаган бўлса? Қиз

тиришқоқ, дарс қолдирадиганлардан эмаслигини у яхши билади. Ахири шу кунгача амал қилиб келган бари одатларига хилоф равишда дарсдан чиқиб келаётган бир қиздан сўрашга мажбур бўлди.

– Азизами, кўрмадингизми? Боя эди чиқиб кетгани...

Шу тоб ўзини бир ландавурдай ҳис этди. Наҳотки Азиза уни кўрмай ўтиб кетган бўлса... ёки... Бу ҳақда ўйлашга ҳам кўрқди. Лекин Азизанинг бундай қилишига ишонмайди, у шундай самимий...

Жаъфар шартта машинага ўтириб, шахд билан қизнинг уйи томон жўнади. Қизик, шу пайтгача қизни ўша тўққиз қаватли уйнинг нечанчи қавати, қайси квартирасида яшашини ҳам билмас экан! Энди бутун уйнинг ҳамма квартиралари эшигини қоқиб, бирма-бир сўраб юриши қолди... Бу нарса унга жуда эриш туюлди. У жаҳл билан машинани орқасига қайтарди. Бир маҳал чорраҳадан ўтиб кета туриб, светофор қизил чироғида тўхтади, кўзи беҳосдан катта йўлдан ўтиб кетаётган иккита қизга тушди. Улардан бирини таниди – Азиза! Тикилиб қаради, негадир қиз кўзига паришон кўринди. Қизлар аллақачон йўлдан ўтиб кетиб бўлдилар. Светофорнинг яшил чироғи ёнди, жойида туриб қолган Жаъфар машинаси ортидан кетма-кет сигналлар чалина кетди.

У машинасини юргизишга мажбур бўлди.

***

Бу қандай азоб, бу қандай нидо, бу қандай куй бўлди?

Жаъфар бесамар уйга келиб, ўзини диванга ташлади. Шифтга тикилди. Кўксидан худди уни биров ўйиб, тилиб юборгандай аламли нидо эшитилгандай бўлди. Ўрнидан ирғиб турди. Қулоқлари остида қиз изтироб билан ушбу мисраларни айта бошлади:

Мен йўқсил на бўлиб, уни суйибмен,
Унинг-чун ёнибмен, ёниб-куйибмен,
Бошимни зўр ишга бериб қўйибмен,
Мен суйиб... мен суйиб, кимни суйибмен?
Мен суйган суюкли шунчалар гўзал,
Ойдан-да гўзалдир, кундан-да гўзал!

У беихтиёр қиз изтироб ва алам билан ўқиётган мисралар ритмида клавишларни боса кетди. Лаблари ушбу мисраларни такрорларкан, пианино клавишлари дардчил оҳанг, оғриқдан ларзага келгандай бўлди...

***

Бу қандай оғриқ, бу қандай соғинч, бу қандай дард бўлди?
Шунча ўзини қўлга олишга тиришмасин, эплай олмади.
Консерваториядан тўғри университетга ўтди. Қараса, эртароқ келиб қолибди, анча кутишига тўғри келди.

Бир пайт факультетдан шовқин билан талабалар чиқиб келди. Мана, дарсдан гуррос чиқиб келаётган талабалар орасида қиз ҳам кўринди. Нафис калта кўйлақда, сумкаси тўла китоб, яна кўлида уч-тўрттасини қўлтиқлаганича Жаъфар томон келаверди.

У қизга пешвоз юрди. Қиз дугоналари билан гаплашиб келаверди. Назарида қиз етиб келгунча асрлар ўтгандай бўлди.

Ниҳоят қиз ёнгинасига келди. У қиз билан саломлашиш истагида олдинга бир қадам ташлади. Пешвоз келаётган қиз юзида бирор ифода бўлмади. Азиза Жаъфарни танимади!

Ўтиб кетди. Шундоқ ёнгинасидан гўё бегона одам ёнидан ўтгандай ўтиб кетди!

У беихтиёр қиз орқасидан қаради. Қизнинг елкаларида сочлари силкинганча курсдошлари билан кетиб борарди. Бир лаҳза жойида қотиб қолди. Кейин шахд билан машинага ўтирди, уни дуч келган томонга шитоб билан ҳайдади.

Юравериб, ахири шаҳар чеккасига чиқиб қолибди. Машинани тўхтатди. У рулга бошини қўйганича ўтирди. Шу ўтирганича қанча ўтирди, билмайди, бир маҳал бошини кўтарди. Шарт ўрнидан турди-да, ташқарига чиқди. Қаршисида кўм-кўк бедазор ястаниб ётарди. У бедазорга тикилганча миясида туғилган саволларга жавоб излади. Бу қизга нималар бўляпти? Ўзига-чи, ўзига нима бўлди? Бир ёшгина қизни деб эсини шу қадар йўқотадими? Қиз ҳали ёш, гўзал ва қувноқ бўлса, қизиқишлари ҳам, қарашлари ҳам униқидан мутлақо фарқ қилади. У ичимдагини топ, дейдиган тунд одамлардан. Ҳаттоки ўз фикрини сўз билан дурустроқ ифода ҳам қилолмайди.

Жаъфар шу пайтгача бу ҳақда ўйлаб кўрмаган экан. У ҳеч қачон ўзига-ўзи мен ҳам қизларни қизиқтираманми йўқми, деган саволни бермаган. Аслида бунга ҳожат ҳам йўқ эди. Эсида, биринчи композицияси эълон қилингандаёқ қизлар, Назар айтганидай, эшик турмини бузган, безорини чиқариб, жонига тегиб кетган, улардан қочишнинг йўлини қилолмаган пайтлари бўлган. Ҳозир ҳам қизлар эътиборидан шикояти йўқ. Кулгили, энди бир талаба қиз ҳажрида куйиб-ёниб юрганини эшитган одамлар роса кулса керак... Муштини тугди, шу пайтга қадар ўзида бундай алам, қийноқли туйғуни туймаган эди. Унинг нафсонияти қаттиқ озор чеккан эди.

Бирдан даладан майин шабада эси. Шабада унинг бугунги алам, ишқ азобу оғриқларидан эзилаётган вужудига ором бергандай сийпалаб эркалади. Тоза ҳавода ўзига келди, машинага ўтирди-да, жўнаб кетди.

17

– Баракалла! – Мана, учинчи йил бирга турибдики, Азиза ҳеч қачон Холидани бундай қизишган, жаҳли чиққан ҳолатда кўрмаган эди. Холида ўз одоби, назокати ва ички маданияти

билан Азиза учун ибрат бўларли намуна эди. Табиатан осойишта, ўйлаб гапирадиган, миясида обдан пишитиб, кейин қарор қабул қиладиган Холида бу сафар ўзини туюлмайд қолди. – Биз икки ойдан бери нималарни ўрганипмиз ўзи? Сиз бу китобни ўқибсизу ҳеч балони укмабсиз! Нима, у ғордан чиққан ибтидоий одамми ўзингизни танимаганга оласиз? У ахир ижодкор, маданиятли йигит бўлса, тўғри гапириб, яхши хайрлашсангиз ҳам тушунарди. Келиб, этагингизга ёпишиб олмасди. Тавба, одам ҳам севган кишиси билан шундай видолашадими? Ўзидан яхши хотиралар қолдиришга интилмайдими? У энди сиз ҳақингизда нима деб ўйлаб қолади? Ким айтади сизни зиёли қиз деб? Сиз қилган ишни энг...

Холида айтолмаётганини билиб, Азиза аста деди:

– Қишлоқи ҳам қилмайди, тўғрими?

Холида унга бир қараб қўйди-да, қизишганича деди:

– Ҳа, тўғри айтдингиз. Ана, Шаҳина опани кўринг, қандай сизни ишонтириб кетди? Шуни ҳеч ўйлаб кўрдингизми? Майли, телефон рақамингизни алмаштирганингизга ҳам кўнайлик. Ўзини танимаганга олиш... Бу энди... ҳеч тушунолмайдман сизни...

Азиза беихтиёр қўлига телефонни олди. Холида жаҳли чиқиб, унинг қўлидан телефонни олиб, каравотга отиб юборди.

– Асло, асло кўнғирок қила кўрманг!

– Башарамга тупурадими? – деди аста Азиза. Аслида у ўз қилган қилмишини охиригача ўйлаб етмаган, буни таҳлил қилишга ҳам мажоли йўқ эди.

– Ундан ҳам баттар... – деди унга қараб Холида. – Қачон мен ҳақман, деб, ўз амбицияларингиз билан яшашни бас қиласиз, Азиза? Қачон? Э...

У бирдан қўлини силтаганича, хонадан чиқиб кетди.

***

Деразадан қуёшнинг иссиқ нурлари кўзларига тушди. Азиза қачон ухлаганини ҳам билмайди, Холида уни тонгда югуришга ҳам уйғотмабди.

– Туринг, Азиза, ўқишга кеч қоламиз, – деб очиқ чирой билан Холида хонага кириб келди. – Кеча қизишиб кетдим, узр. Кеча тунда кўп йиғладингиз, шунинг учун сизни югуришга уйғотмадим. Юринг, нонушта тайёрладим, чой ичиб, кейин ўқишга кетамиз.

Азиза ювиниб, сал ўзига келди. Чой устида Холида деди:

– Азиза, кеча тунда ўзимча ўйладим. Балки мен сизни нотўғри уришгандирман. Чунки сиз уни атайин танимаганга олмагансиз, шундайми? Севган одам ўз ҳаракатларига жавоб бермайди, дейишади. Шундай, сиз ҳам уни яхши кўрганингиздан аччиқ қилиб, бор, ўша Шаҳинангни олдига, мен сени билмайман, демоқчи бўлгансиз, тўғрими?

Азиза Холиданинг ҳақ гапларидан уялиб кетди.

– Тўғри койидингиз, – деди аста у. – Асло бундай қилмаслигим керак эди. Бу билан ўзимни-ўзим шарманда қилдим.

Холида кулди. Бир пайт худди Холида бари кўнгил истакларини бажарадигандай, унга илтижо билан қаради:

– Нима, энди мен уни ҳеч қачон кўрмайманми?

Холида дугонасининг йиғидан шишиб кетган қовоқлари, умид билан тикилган кўзларига қараб деди:

– Яхшиси, бу ҳақда ўйламанг.

18

Бирдан осмонда чақин чақди. Осмонни ханжар тилиб, озор чеккандай, гумбурлай кетди.

Жаъфар дераза олдига келди. У шариллаб қуяётган ёмғирга қараб, ўйга чўмди. “Баҳорнинг сўнгги куни...” – негадир тилига

шу сўзлар келиб қолди. Шунда тўсатдан ёдига ўша... қизни кўчада учратган ёмғирли кун келди. Қулоқлари остида қиз ажиб бир оҳангда шеър айта бошлади:

Мен сени севаманми? Билмайман.
Сен мангулик нафасан—
Билмайман деган.

Яна қулоқлари остида хушоҳанг садолар янгради, у шошилиб пианино қаршисига ўтирди, куй ўз-ўзидан қуйилиб келди. Қиз айтган мисраларда азоб, изтироб, дил оғриғи уфуриб, нола қилди:

Хато қилдим, севгилим,
Хато қилдим билмасдан.
Мен суйиб хато қилдим,
Мен куйиб хато қилдим,
Ўлиб хато қилмасман...

Хато қилдим, севгилим...

Куй борган сари авжга чиқиб, крешчендо³га кўтарилиб, пасаяркан, Жаъфарнинг назарида бутун табиат мусикага жўр бўлиб, бирга куйлаётгандай туюлди. Атрофни баҳордай, ҳаётдай, мухаббатдай ажойиб, дилрабо куй оҳанглари тутди.

Баҳорнинг сўнгги куни пианино клавишлари мангу, ҳаётбахш ҳислар, асл мухаббат туйғулари ҳақида бетакрор куй битаётганига гувоҳ бўлмоқда эди...

***

---

³“борган сари баланд, тобора авжга...” маъносини англатади (муз).

Тўсатдан осмон гумбурлай кетди. Шамол очик деразалар пардаларини ҳилпиратиб учирди, ташқарида шовуллаб ёмғир куйди.

Холида ҳаяжонланиб деди:

– Қаранг, Азиза, эртага ёз-ку, манави момақалдиروقни қаранг!

Азиза ирғиб ўрнидан турди, ташқарида қуяётган ёмғирга қаради. Ёдига ўша унутилмас ва қайтарилмас кун келди. Юраги ҳаприқди, беихтиёр кўзлари ёшга тўлди. Лаблари пичирлади:

Хато қилдим, севгилим,
Хато қилдим билмасдан.
Мен суйиб хато қилдим,
Мен куйиб хато қилдим,
Ўлиб хато қилмасман...

Хато қилдим, севгилим...

19

Рамиза опа эрталаб ўғлини хонаси эшиги олдида кутиб турди.

– Тинчликми, ойи? – деди Жаъфар хонасидан чиқаркан, эшик олдида онасига тўқнаш келиб.

– Табриклайман, ўғлим! Зўр асар яратибсан!

– Эшитдингизми, ойи? – Жаъфар хурсанд бўлиб сўради. У туни билан ишлаб чарчаган бўлса-да, кайфияти кўтаринки эди.

Она ўғлининг ўз ишидан мамнунлигини сезиб, деди:

– Эшитмайманми? Ўғлим, фақат чин юракдан севган одамгина шундай ажойиб куй яратиши мумкин. Яқин-орада бундай кўнгилга бориб тегадиган, юракни зир титратиб юборадиган муҳаббат куйини эшитмаган эдим...

Жаъфар индамади. Фақат унинг лаблари пир-пир учди. Бу ўз ижодига билдирилган эътирофдан қувонганининг ифодаси эди. Бошқа пайт бўлса, она бу гапларни айтолмасди. Ҳозир қанча вақтдан буён айтаман, деган гапларини айна мавриди етиб келганини англаб етди.

– Жаъфар, сенинг шундай ажойиб куйлар яратишингга сабабчи бўлган қизни айт, менам хурсанд бўлай... – Она ўғлига умидвор тикилди.

Жаъфар кулди.

– Бор эди, энди йўқ! – деди у қўлларини икки томонга ёзиб.
– Учиб кетди...

Она барибир умидини узмади. “Куляпти, демак, умид қилса бўлади...” Жаъфар онасининг кўнглидан нима ўйлар ўтганини сезиб, гапни бошқа томонга бурди:

– Ойи, мен мавсум очилишига ўз концертимни қўйишни ўйлаяпман. Ҳозир оркестр билан янги куйларимни ёздириб, яна бошқа ишларни битирсам, кейин бирор жойга дам олгани борамиз, бўптими? Насиб қилса августдами...

– Августда бўлса, яхшиси қишлоққа бора қолайлик, мевачева, узумлар ғарқ пишган бўлади. Қариндошлар ҳам хурсанд бўлишади... – Она беихтиёр кўнглидаги гапларни айтиб юборган эди. Эрининг ўлимидан кейин бориш-келиш камайиб кетяпти, шу нарса уни ташвишлантирмоқда эди.

Одатда бундай гапларга кўнавермайдиган Жаъфар бу сафар қаршилиқ қилмади.

– Майли, сизнинг хоҳлаганингиз бўлақолсин. Қишлоққа бўлса, қишлоққа-да!

***

Рамиза опа ўғлининг бу гапидан худди эртага қишлоққа кетаётгандай ҳовлиқиб қолди. Аввало юраги аллақандай яхши воқеалар бўлишидан дарак бергандай уряпти. Она шулар ҳақда

ўйлаб турса, бир маҳал дарвоза кўнғироғи жиринглаб қолди.

У чопқиллаб бориб, дарвозани очди.

– Келақол, Шаҳина, – Рамиза опа Шаҳинани ичкарига бошлади.

– Жаъфар йўқми?

Она Шаҳинанинг саволига жавоб бериш ўрнига тўлиб-тошиб гапира кетди:

– Биласанми, қизим, Жаъфар ўзини анча олдириб қўйганди. Анув кунлар шундай эзилди, шундай эзилди... Унинг аҳволини кўриб, мен адои тамом бўлдим. Кеча десанг, шундай куй ёзибди, эшитиб, дунёни унутасан. Ҳеч ким Жаъфардай муҳаббат ҳақида бунақа куй яратолмайди! Бу куйнинг яратилишига қандай қиз сабабчи десам, кулади... – Рамиза опа Жаъфарнинг “Бор эди, энди йўқ. Учиб кетди”, деган гапларини негадир унга айтгиси келмади.

Шаҳина Рамиза опанинг гапларини охиригача эшитолмади. “Демак, Жаъфарнинг ўша қизга бўлган ҳис-туйғулари ҳақиқий экан-да”, Шаҳинанинг беихтиёр кўнглидан шундай ўй ўтди.

– Жаъфар бўлса, бир кўриб кетай дегандим, мен борақолай, – деб ўрнидан турди у.

Рамиза опа Шаҳинанинг тезда кетаётганлиги сабабини англаб етди. У бирдан енгил тортиб, қизни дарвозагача кузатиб қўйди.

20

Қишлоқ она билан ўғилни теварак-атрофни қуршаб олган ёз туси сингари сап-сарик қир-адирлари, япроқлари юрак титроғидай титраб турган баланд-баланд мирзатераклари, олис-олислардан оқилона сукут сақлаётган виқорли юксак чўккилари билан қарши олди.

Жаъфар, онаси қишлоққа борамиз, деганида негадир юраги

орзиқиб тушди. Ўзидан яшириб нима қилади: у Азизани жуда, жуда соғинган эди! Жаъфар негадир сўнгги кўнгилсиз учрашувни эсласи келмас, такрор-такрор телефондаги хабарларни ўқийверар, кулоклари остида қизнинг шеър ўқиган майин овози эшитилаверарди. Ҳадеб қизнинг тақдимот кечасидаги мафтункор чехрасини, учрашувларининг бетакрор ва хотирадай тотли лаҳзаларини эслайверарди. Қани эди Азизани бир кўрса... Йигит аслида кўнглида шундай умид билан онасининг таклифига кўнган, қишлоққа отланган эди.

Шаҳарликлар ташрифи қариндошларни шундай қувонтирди, бир зумда ҳовли одамга тўлди. Қишлоқ оқшомлари файзитароватли, дийдор эса кенжа амаки ҳовлисига янада файз киритиб юборган эди. Меҳмонлару мезбонлар бир-бир ўтганларни эслашар, улар ҳақида қизиқ-қизиқ лавҳаларни сўзлашарди.

– Дадамиз раҳматлик жудаям аломат одам эдилар, – кулиб дерди катта амакиси. – Дадамизнинг жажжигина, лабда чалинадиган гармоникалари бўларди. Гармоникани жудаям яхши чалардилар! Жаъфар, сен бежиз пианино чалмайсан, музыкага қобилятинг бувангдан ўтган, ҳа!

– Ҳа, ростдан ҳам дадамиз жудаям маърифатли, илғор одам бўлганлар, – деб гапга қўшилади Умри аммаси. – Биз қишлоқ қизларига гармоника чалиб, вальс тушишни ўргатардилар.

– Ойимлар-чи, – дейди кулиб Рамиза опа, – жуда бағри кенг, ипакдай юмшоқ аёл эдилар. Мен шаҳарлик эрка қизман, қишлоққа келин бўлиб тушганман. Ҳеч нимани билмайман, сигирни бузқдан ажратолмайман денг. Бир куни ойимлар, Рамиза, қозонга сув қуйиб, ошни иситворинг, десалар, мен бориб қозон тўла сувга бир тоғорача паловни ағдарибман. Ҳеч нима демадилар-а... Ўша куни мастава ичганмиз.

Ҳовлини кулги тутуди.

Жаъфар қишлоққа келиб, ўзини эркин қушдай енгил ҳис эта бошлади. Қариндошларнинг самимий суҳбатларини эшитиб, кўнгли ёруғ умид-орзуларга тўлди.

***

Жаъфар тонг отишини интиқлик билан кутди. Назарида эртанги кун орзусига элтадиганга ўхшарди.

– Жаъфар, ёлғиз борма, ана, сени Меҳриддин олиб борсин! – деди амакиси.

Жаъфар, худди амакиваччаси Меҳриддин у билан бирга йўлга тушадигандай, йўқ, йўқ, дея амакисининг таклифини дарҳол рад этди.

Шундай қилиб, у Катта жар томон йўл олди. Хаёли олислаб кетди. Ўшанда баҳор эди. Баҳор унга кутилмаганда қандай ажойиб туйғуни тухфа этди! То шу кунга қадар баҳорни, шеърятни теран ҳис этмаган эди.

Мана, ўша боғкўча, йўл чеккалари аллақачон сарғайиб, кузга ҳозирланмоқда. Жаъфар аста йўлнинг икки чеккаси бўйлаб қатор кетган уйлар дарвозаларига қараганча йўлга тушди. Бехосдан юраги дук-дук ура бошлади. Ана, унга ана шу ҳовли дарвозасидан шиппак отилган эди. У мийиғида кулди. Астагина эшик тирқишидан мўралади. Ҳовлида райҳону жамбиллар барқ уриб ўсган, ранг-баранг чиннигуллар, нопармон, оқ-қизил атиргуллар яшнаб очилиб ётарди. Ҳовлида ҳеч ким кўринмади, бирор сас эшитилмади.

Жаъфар эшикка қарай-қарай, Катта жар томон юрди. Баҳорда Катта жар пастида шарқираб оқаётган сойда энди жилдираб жилғагина оқар, бу кишининг кўнглида аллақандай маҳзун ҳисларни кўзгарди. Атроф ҳам ям-яшил эмас. Китоб ўқиб, кўй-кўзи боққан чўпон қиз ҳам, “ба-ба”лашиб, маърашаётган кўй-кўзилар ҳам йўқ. У бу манзарадан кўнгли алланечук чўкиб, ортига қайтди.

Кўнглига хавотир оралади: наҳотки Азизани бир марта, атиги бир марта ҳам кўролмади? У шу хавотирда ўша машҳур эшикка яқинлашаркан, бехосдан қулоғига таниш овоз эшитилди! Жон қулоғи билан бу овозни тинглади:

Қабри йўқ баҳорни кўмдим қалбимга,
Лолалар лабимда юрибди сузиб.
Баҳор кетяпти, баҳодир дарға
Ортидан югурдим арвоҳдек тўзиб...⁴

У беихтиёр ним очик эшик қиясидан қаради: гулларга қараб ўтирганча қиз ўйчан шеър ўқимоқда эди. Шеърдан дил оғриғи, кўнгил маҳзунлиги оҳанглари сезилди.

Бирдан орқасига тисарилди. Қаёқдандир бир ўсмир бола югуриб қиз олдига келди. Ҳа, ўшандаги бола-ку, Жаъфар уни таниди.

– Опача, бунақа шеър ўқийверсангиз, сизни узатолмай қоламиз... Ҳадеб шеър ўқийвераркан, анақароқ экан бу қиз, деб совчи келмай қўйса-я... – бола пешонасига бармоғини нуқиб, ўзича ҳазиллашган бўлди.

Жаъфарнинг хаёлига бу сафар ҳам қиз оёғидаги шиппакни олиб болани бир туширсайди, деган гап келди. Йўқ, қизнинг бу гал шашти пастми, индамади. У болага бир қаради-ю, бирдан қўллари билан юзини тўсганича югуриб зиналардан чикди. Нима, Азиза йиғлаяптими? Жаъфар ҳеч нимага тушунолмади.

Бир пайт бола ҳам қиз изидан югурди:

– Опача, шу йиғлайдиган гапми, ҳазиллашдим ахир...

Жаъфарнинг бирдан юраги орқасига тортди. У ҳозир қизнинг олдига боргиси, яхши сўзлар айтиб, кўнглини кўтаргиси келди...

Орқасидан қадам товушлари эшитилди, чўчиб бошини

---

⁴ Вафо Файзуллоҳдан.

кўтариб қаради. Бир киши кўллари оракасига чалаштирганича келмоқда эди.

У ўзига келди. Маъюс кайфиятда ортига қандай қайтганини ҳам билмади.

***

Азиза бармоқларини букиб, санади: уч ой, уч ойдан ошибди уни кўрмаганига! Ўзингга берган сўзингда туриш, иродали бўлиш нақадар мушкул экан! Гўё юрагингни чиқариб ташлагансану бу оғриққа чидаёлмай бор овозинг билан фарёд кўтаргинг келаркан....

Кейин... мана, уч ойдан ошибдики, Азизани айниқса бир нарса қаттиқ қийноққа солмоқда эди. Сўнгги учрашувда Жаъфарни танимаганга олгани унга жуда азоб берар, ўша воқеани эсласа, уятдан ўзини кўярга жой тополмасди. Барибир қиз ана шу хижолатлик туйғуларини баъзан унутиб, йигитни кўргиси, овозини эшитгиси келаверарди. Бир кўнгли кўнғирок қилиб кўрай, унинг овозини эштай, кейин телефонни ўчириб кўяман, дейди-ю... минг марталардир зўрға телефондан кўллари тортади. Шунинг учун Жаъфарнинг телефонга ёзилган куйларини қайта-қайта тинглайверади, тинглайверади... Қани уни бир марта, лоақал бир марта кўрса эди...

– Опача, Жаъфар Зокировни эшитяпсизми? – Азиза укасининг овозини эшитиб, ўгирилиб қаради.

Қачон келиб қолди ўзи у?

– Сен қаёқдан биласан Жаъфар Зокировни, Умид? – хайрон бўлиб сўради укасидан.

Укаси ғурур билан кўкрагига урди.

– Мени ким деб ўйлаяпсиз? Лекин уни кўпчилик билади. Тўғриси айтсам, унинг куйларини кўп ақлли болалар яхши кўради.

Азиза шу тоб ўзини кулгидан тиёлмади. Укаси ҳақиқий

музикани тушунадиган болаларни назарда тутяпти шекилли.

Шу пайт укаси ҳовлиққанча деди:

– Опача, биласизми, Жаъфар Зокиров асли шу ерлик экан!

Азиза бу янгиликни эшитиб, оғзи очилиб қолди. Бу Умид деганлари Америка очди-ку! У анграйганча кетма-кет укасига савол бера кетди:

– Нима дединг? Ўйлаб гапиряпсанми? Қаёқдан билдинг? Ким айтди сенга? Шу ростми?

Укаси худди катталардай қўлларини силкитди:

– Тўхтанг, опача, тўхтанг! Шошилманг, – у опасининг ёнига бемалол ўтириб олди-да, салмоқлаб деди: – Шавкат айтди. Жаъфар Зокировнинг дадаси шу ерлик экан. Тўғри, Жаъфар Зокиров шаҳарда туғилиб, ўша ерда ўқиб, машхур бўлган. Лекин у барибир бизнинг юртдошимиз ҳисобланади-да, тўғрими?

Азиза ҳайратдан оғзи очилиб қолди. Нега шу пайтгача ўзига-ўзи, уни биринчи марта қишлоқда нима учун кўрганман, деган саволни бермаганидан, бу ерларда нима қилиб юрганлигига ҳайрон бўлмаганлигидан, ўзининг бу қадар беъътиборлигидан бирдан хижолат тортди.

– Опача, яна зўр бир янгилигим қолиб кетибди. Шавкат айтди, Жаъфар Зокиров ойиси билан бир ҳафтадан бери қишлоқда экан!

“Эҳ, Умид, Умид, аввал шуни айтмайсанми?” Азиза бу гапни эшитиб, жойидан туриб кетди.

– Нима?

– Ўтиринг, опача, аввал ўтириб олинг, – деди яна катталардай гапини салмоқлаб Умид. – Ҳамон сиз Жаъфар Зокировнинг фанати экансиз, сизга ундан зўр янгилик бор.

Азиза бошқа пайт бўлганида, укасининг гапларидан, айниқса, унинг “фанат”, деганидан қотиб-қотиб кулган бўларди. Ҳозир у укасининг гапларига эътибор бериб ўтирмади. Шу туфайли ўзи ҳам билмай укасининг ёнига чўкди.

– Телефонингизни олинг-да, Интернетга кириш! – буюрди укаси. – Ҳа, мана, “Маданият янгиликлари”, ўқинг.

Азиза укаси буюрганларига итоат қилди: ўқиб, кўзларига ишонмади, хайратда қолди:

“Бу йилги мусиқа мавсуми ёш композитор Жаъфар Зокировнинг “Мангу куй” деб номланган ижодий концерт дастури билан очилади...”

Мангу куй? Қиз бу сўзларни ўқиб, беихтиёр вужудини неча ойлардан бери эзиб ётган зилдай оғир юкдан бирдан халос бўлгандай сизди ўзини. Ёқимли ҳис бутун бадани бўйлаб ўрмалади. Укаси опасининг хайратланиб қолганидан мағрурланиб, деди:

– Ҳа, биз ҳали университетда ўқимасак ҳам айримлардан, жуда бўлмаса, бир қадам олдин юрамиз, – деди у пичинг қилиб. Азиза укасининг киноясига аҳамият бермай, телефонга тикилди. – Энг асосий гап қолиб кетибди-ку, опача. Жаъфар Зокиров кишлоқнинг қаерига келибди, деб сўрамайсиз ҳам.

– Сўрагани қўяяпсанми? – деди Азиза укасига иддао билан қараб.

Бугун хайратланадиган куни эканми, укаси гапида давом этди:

– Паст маҳаллалик Бозор ака бор-ку? Ўша Бозор аканинг жияни экан-да, Жаъфар Зокиров. Меҳриддин аканинг ўзи Шавкатга айтибди.

Азизанинг юраги тез-тез уриб кетди. Ахир Паст маҳалла шундоқ уларнинг кўчасидан тушаверишда-ку. Шундай яқинда бўла туриб, уни кўрмаганини қаранг... Азиза жойида ўтиролмай қолди. Қиз ҳозир ўз ҳаракатларига жавоб берадиган аҳволда эмасди.

– Жон, Умид, менга бир яхшилик қил. Ўша Жаъфар

Зокировни мен ҳам бир кўрай, ёрдам бер, илтимос. Сен ўзинг ҳам фанатсан, мени тушунасан-ку.

Умид футболнинг ашаддий мухлиси эди. У опасининг ялиниб-ёлворишидан эриб кетди, ахири бир фикрга келди:

– Хўп, лекин битта шартим бор, – деди у жиддий.

Азиза ҳозир бир марта Жаъфарни кўриш учун укасининг ҳамма шартларини бажаришга тайёр эди.

– Яқинда Ўзбекистон Қатар билан ўйнайди, ўша ўйинга билет олиб берасиз.

– Хўп.

– Шавкат ҳам боради.

– Хўп, яна кимга билет керак?

– Бўлди. – Умид шундай дея чопиб уйдан чикди. У ҳам тушунади фанатлик нима эканини... Одамлар бор пулига битта футбол ўйинини кўраман, деб Бразилияга борадилару... унга Паст маҳаллага тушиш нима бўпти?

Бир маҳал Умид ҳовлиққандан-ҳовлиқиб келиб қолди. Эшикдан кира солиб, Азизага гапириб келди:

– Опача, опача! Тез бўлинг! – у азбаройи тез югурганидан хансираб, букилиб қолди. – Тезроқ! Улар кетишяпти!

Азиза оёғини қўлига олиб, укасининг кетидан югурди.

Укаси адашмаган экан, катта йўл чеккасида Азизага таниш ўша кулранг “Ласетти” турар, қариндошлари шекилли, меҳмонларни кузатмоқда эдилар. Бирдан Азизанинг юраги қалқиб кетгандай бўлди. Рўпарадаги ҳовлидан Жаъфар чиқиб келди. У тез ўзини пахса девор панасига олди.

– Опача, нега бекиняпсиз, бемалол тураверинг. Ахир Жаъфар Зокиров сизни танимайди-ку, – деди укаси ҳайрон бўлиб.

Азиза аста девордан мўралаб йигитга тикилди. Ёзги енгил

кўйлак, мовий жинси шимда йигит кўзига янада кўркам, янада жиддий ва янада сирли кўринди.

– Бу гал ўзинглар боринглар-а, – машинага чиқа туриб деди ўрта ёшли малоҳатли аёл.

“Онаси яхши аёлга ўхшайди”, деган ўй келди негадир Азизанинг кўнглига.

Йигит мезбонлар билан бош ирғаб хайрлашиб қўя қолди. Азиза Жаъфарнинг камгаплигини билади, шунинг учун бунга ҳайрон бўлмади.

Машина жойидан жилди.

Азиза беихтиёр бўшашганича деворга суяниб қолди.

21

Мавсум очилишига тайёргарлик кўришнинг ўзи бўлмас экан. Бош қашишга вақти йўқ, хайрият, ҳовлиқма Назарнинг борлиги, афишалару таклифномалар чиқаришни ўз бўйнига олди. Буёқда оркестр билан ҳар куни репетиция... Энди уйга келганди ҳамки, Назар ҳовлиқиб, кўнғироқ қилиб қолди:

– Афишаларга келасанми ёки бирортасидан жўнатайми? Лекин таклифномалар ҳали тайёр эмас, эртами индин тайёр бўлади...

– Тўхта, афишаларни илиш керак, бир студентим билан ўзим бораман.

Жаъфар шундай дея яна уйдан чиқиб кетди.

***

Азизанинг назарида бу ёз таътили шундай чўзилдики, икки ой эмас, орадан нақ икки йил ўтганга ўхшади. Одатда ёзги таътил пайтлари уйга ўрганиб қолиб, ўқишга қайтгиси келмайдиган қизининг бу сафар шаҳарга учаётганини кўрган онаси ҳам ҳайрон эди.

Холида билан кўришиб, Азиза шундай хурсанд бўлдики, гўё бари соғинч ҳислари қонадигандай, дугонасини ҳеч бағридан қўйиб юборгиси келмади.

Бир пайт Холида дугонасига қараб турди-турди-да, сўнг секин деди:

– Азиза, йўлда афишаларга кўзим тушди, Жаъфар Зокиров мавсумни ўз концерти билан очармишми...

Азиза ерга қараб қолди.

– Биламан, – деди бир оздан сўнг. – Интернетдан ўқидим.

Холида унга қараб туриб, йўл бўйи ўйлаб келган ўйини айтишга чоғланди. Чунки у дугонасининг қай азобда имтиҳонларни топширганини билар, таътилни ҳам қандай эзилиб, изтироб чекиб ўтказганини тасаввур қиларди.

– Концертга бормаймизми? Анув китобимизда айтилганидай, яхши кийиниб... бўптимми? Ҳали уйдан олиб келган пулимиз бор-ку, бозорга тушамиз, а? – деди Холида қандай қилиб, Азизага ёрдам берсам экан, деган фикрда.

Азиза индамай қолди.

– Нима дейсиз? – дея Холида Азизага тикилди.

Ахири Азиза тилга кирди, ўзини ўйлатган гапларни айтди:

– Холида, тўғриси, жудаям боргим келяпти концертга. Чунки жонли ижрони эшитиш бошқача бўлади. Лекин... жуда уяляпман... у мени кўриб қолиб, тупурса керак башарамга...

Азизанинг кўзлари ёшланди.

– Оббо, ҳар нарсага йиғлайверасизми? Кўзёшларингиз океан экан-да ўзиям. Азиза, ўзингизга бир оз ишонинг. Агар у сизни чиндан яхши кўрса, буларнинг барини унутиб, ўзи олдингизга келади.

Холида нега шундай деди, ўзи ҳам билмайди. У бу гапни дугонасига тасалли бермоқчи бўлиб, бехосдан айтдимми ёки ўзи бунга ишондимми...

Дугонасининг гаплари Азизанинг неча ойлар эзилиб ётган

вужудига малҳамдори каби таъсир этди, у худди узоқ вақтлик касалдан бош кўтаргандай бўлди. Бу гапларга жуда ишонгиси келди... Холида Азизага қараб туриб, ишонч билан қатъий деди:

– Бўлди, концертга борамиз. Бошқа гап бўлиши ҳам мумкин эмас!

***

Жаъфар нонушта дастурхонига ўтираркан, Рамиза опа ўғлига қарай-қарай неча кунлардан бери айтаман, деб кўнглига тугиб юрган гапини аста бошлади:

– Таклифномаларни қачон олмакчисан, Жаъфар?

– Назарнинг ўзи бугун олиб келади, – деди кўлидаги газетадан кўзини олмасдан Жаъфар.

Рамиза опа бу гал қатъият билан иш кўрмоқчи бўлди. Чунки яна бундай вазият келадими йўқми... Ахир гап ёлғизгина фарзандининг бахти устида кетяпти...

– Газетани кўлингдан ол, болам, мен сен билан гаплашмоқчиман.

Жаъфар газетани кўлидан ташлади. “Нима дейсиз?” – дегандай онасига қаради.

– Бир сафар гапимга кулоқ сол, болам. Назардан таклифномаларни олиб, энг керакли одамларга ўзинг бер, хўпми?

Жаъфар онаси бу билан нимани назарда тутаётганини тушунди.

– Ойи...

– Хўп деяқол, ўғлим, – Рамиза опа энди ҳеч нимани ўйлаб ўтирмасдан кўнглидаги гапларни тўкди: – Майли, ҳозир гапимни эшитмай ўрнингдан туриб кетасанми йўқми, ўзинг биласан. Ўша куйни шунчаки ўзинг яратмагансан. Шундай гўзал куй яратилишига туртки бўлган, сенга илҳом берган одам бор, унга миннатдорлик билдириш керак ахир, болам...

Жаъфар индамади. Рамиза опа бундан рухланиб деди:

– Муҳаббат – жуда гўзал туйғу. Бу туйғуни ҳис қилиш ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Муҳаббат туйғуси нималигини билмай дунёдан шундоқ, куп-куруқ, ҳиссиз ўтиб кетаётганлар қанча. Шунинг учун бу ҳисни авайлаш, уялмасдан тан олиш ва уни сақлаб қолиш учун курашиш керак ахир, ўғлим...

Ўғли ахири бошини кўтарди.

– У мени рад этди, ойи... – Жаъфар неча ойлардан буён юрагида тугун бўлиб, бутун вужудини эзиб ётган ҳақиқатни ҳозир онасига айтиб юборди!

Қизик, онам, ҳозир фикримга кўшилади, менга ҳамдард бўлиб, юпатади, деб ўйлади. Лекин ҳозир Жаъфар онасидан шундай гапларни эшитдики... У ўрнидан қандай туриб кетганини ўзи ҳам билмай қолди.

– Бунга ўзинг айбдорсан! – деди онаси. – Юрагингда шундай гўзал туйғуларни уйғотган, сен танлаган қиз муҳаббатингни рад этишига асло ишонмайман! Қандай замон бўлди, тушунмайман, ошиқ ўз бахти, муҳаббати учун курашмаса, интилмаса... бу қандай муҳаббат ахир? Демак, сенинг ўзинг қиз кўнглига йўл тополмагансан! Бунинг учун йигитда жасорат, қалб бўлиши керак, ўғлим...

Жаъфар яна қайтиб жойига ўтирди. Бирор панд-насихат қилмаган, доим ўғлининг раъйига қараб иш кўрадиган онасидан бу гапларни эшитиб, у тўғриси, лол бўлиб қолган эди.

Орага чуқур сукут чўкди.

– Бор, ўғлим, ҳалиям кеч эмас. Мен ахир онангман. Сенинг қандай азоб чекаётганлигингни сезмаяпманми... Бахтинг учун кураш, бундай имконият ҳамиша ҳам бўлавермайди... Борақол, мен айтгандай қил... – деди онаси ахири сукунатни бузиб.

Жаъфар индамай ўрнидан турди.

Бошини эгганича машинага ўтириб кетди.

***

Жаъфар ҳозир, назарида, тўсатдан неча ойлаб чеккан тиш оғриғи азобидан қутулгандай бўлди. Онасининг гаплари унга оғриқ тишни олиб ташлаган тиш жарроҳи каби таъсир этди. Бирдан кўзи мошдай “ярқ” этиб очилгандай бўлди, бирдан гўё юрагида ғубор қолмагандай ўзини енгил ҳис этди.

Хайрият, Назар ишхонасида йўқ экан, ҳозир у билан валақлашиб ўтириш кайфиятида эмасди. Унинг негадир юраги шошиб, ҳовлиқиб кетаётган эди.

Таклифномалар тайёр экан.

– Назар ака кечкурун ўзим ташлаб ўтаман дегандилар, – деди ишчи йигит.

– Олиб кетганимни айтиб кўйинг, – Жаъфар таклифномаларни оларкан, йигитга шундай дея тез машинага ўтирди.

Нега шошиляпти, ўзи ҳам билмайди. Онаси гўё муаммолари ечимига калит топиб бергандай эди. У юраги шошганидан репетицияни қандай ўтказганини ҳам билмади.

Аслида тўғри университетга борсам бўларди. Жаъфар негадир ўша сўнгги кўнгилсиз воқеадан кейин университетга оёғи тортмади. Кейин... унинг кўнглида яна ўша баҳордаги ҳолат такрорланмаса эди, деган ҳадик ҳам йўқ эмасди.

Шундай қилиб, у қизнинг ижарада турадиган уйи томон йўл солди. Балки ўша уйдаги бирортасидан бериб кўйинг, деб илтимос қиларман, деб ўйлади. Тўғриси, негадир қизнинг уйига боргиси келди.

Жаъфар қиз турадиган тўққиз қаватли бино олдига келиб, тўхтади. Машинадан тушиб, қаради. Беихтиёр одатда қиз кириб кетадиган эшик томон юрди. Шунда ўша эшикдан бир қиз чиқиб келаётганини кўриб қолди. Қиз ҳам диққат билан қараганча унга пешвоз келмоқда эди. Тўсатдан қизни таниб қолди: бу

Азизанинг дугонаси эмасми? Омади юришганини қаранг! У кувонганидан қизга юзланди:

– Кечирасиз, сиз Азизанинг ўртоғи эмасмисиз?

Қиз жойида тўхтади.

– Ҳа, нима эди?

Жаъфар ўзида йўқ хурсанд бўлиб кетди. Шошиб, ёнчўнтагидан иккита таклифнома олди.

– Мана, концертга таклифнома. Азиза билан бирга боринглар-а? – У таклифномаларни қизга бераркан, худди елкасидан тоғ ағдарилгандай енгил тортди.

Қиз унинг қўлидан таклифномаларни олиб, уёқ-буёғига қаради.

Жаъфар машинаси томон юрди. Шу пайт ортидан чақирилган овозни эшитиб, жойида тўхтади.

– Тўхтанг! – Жаъфар ўгирилиб қаради, қиз унга қараб келмоқда эди.

Жаъфар савол назари билан қизга қаради.

– Сиз Жаъфар акамисиз? – Қиз бирдан шундай деб сўради.

Жаъфар бош ирғади.

– Бир оз вақтингизни олсам бўладими?

– Ҳа, ҳа, бемалол, – деди ажабланиб Жаъфар.

Қиз энди ўзини қўлга олиб, аста гап бошлади:

– Биз Азиза билан бирга турамиз, бирга ўқиймиз. Ўзи сиз билан қандай қилиб гаплашсамикин, деб юрувдим...

Жаъфар қизнинг бу гапларини эшитиб, хайрон бўлиб қолди.

– Аслида сизларнинг ишларингизга аралашишга менинг ҳаққим йўқ, кечирасиз... – қиз хижолат бўлиб деди. – Лекин Азизанинг шунчалик қийналиб, азоб чекаётганини кўриб, сира чидолмаяпман.

Жаъфар қиздан бу гапларни эшитиб, юраги безовта уриб кетди.

– Биз Азиза билан жуда яқин дугонамиз, бир-биримизни

яхши тушунамиз. Бир кун келиб, Азиза касал бўлиб қолмаса эди, деб кўрқяпман.

Жаъфарнинг бирдан юраги орқасига тортди, бу қиз нималар деяпти?

– Азиза жуда бошқача қиз. Жуда таъсирчан, ўзини худди бадий китоблар қаҳрамонларидай тутмоқчи, ўшалардай бировларнинг бахти учун ўзини қурбон қилмоқчи бўлади. Баҳорда уйимизга бир қиз келган эди, ўшандан буён Азиза эзгин, руҳсиз юрибди.

Жаъфар жойида қотиб қолди: Шаҳина! Албатта, Шаҳинадан бошқа ким ҳам бўлиши мумкин?

– Албатта, мен у қизни айбдор қилмоқчи эмасман, лекин Азиза ўшандан бери бутунлай бошқача бўлиб қолди... Ўша кунгача ундан бахтли, ундан қувноқ қиз йўқ эди... Узр, балки бу гапларни сизга айтмаслигим керакмиди... – хижолат бўлиб деди қиз.

Жаъфар ғалати бўлди. Қизнинг хижолатпазлигини тарқатиш учун тез деди:

– Йўқ, йўқ, сира хижолат бўлманг. Кечирасиз, исмингиз?

– Холида.

Жаъфар ҳозир қиз айтган гаплардан жуда ҳаяжонланиб кетган эди. Шунинг учун кўнглига келган гапларни бетартиб гапира кетди:

– Холида, сиз ҳозир менга қанчалик ёрдам берганлигингизни ўзингиз ҳам билмайсиз. Раҳмат. Агар концертга Азиза билан келсанглар, жуда хурсанд бўлардим. Боринглар албатта, хўпми?

Холида Жаъфарнинг бу эътирофидан кўнгли кўтарилди.

– Бундан хотиржам бўлинг, Худо хоҳласа, албатта борамиз.

***

Жаъфар машинага чиқаркан, сира ўзига келолмади. Онаси

қанчалар ҳақ экан! Бечора қиз... Тўсатдан хаёлига кишлоқда, уйида, гуллар ёнида қизнинг шеър ўқиб ўтирган маънос ҳолати келди. Юраги эзилиб кетди. Нима гаплигини суриштирмай-нетмай қизни қандай аҳволда ёлғиз ташлаб қўйди! Яна мухаббати рад этилгандай юргани-чи? Бир оғиз қиздан, нега бундай қияпсиз, деб суриштиришга ярамагани... Бундай худбинликни нима деб аташ, қандай таърифлаш мумкин? Қизнинг танимаганга олгани машхур композиторнинг нафсониятига тегди-да. Азбаройи алам қилганидан шундай самимий ва кўнгли тоза қиз тўсатдан нега бундай қияпти, деган савол ҳам бермабди ўзига-ўзи. Агар ўша пайт бечора қизга озгина эътиборли бўлганида... унинг ғурури поймол бўлиб, катта фожиа юз берармиди? Бу саволнинг тагига етиш учун унча кўп ақл талаб қилинмасди-ку ахир. Онаси айтганидай, бир оз жасорат, бир оз сабр керак эди, холос. “Худбинлигингни тан ол энди, Жаъфар!” – деди ичида. Шундай беғубор қиз... Ўзича Шаҳина билан менга йўл бўшатиб бермоқчи бўлган, олижаноблик қилган... ўзи нозиккина қиз... Юраги ўртанди, афсус-пушаймонлик ҳислари ич-ичини ёндирди.

Шу пайт беихтиёр кўз ўнгидан қизнинг капалак сингари югуриб кетаётган, шеър ўқиётган, тақдимотга боргандаги ҳолатлари бир-бир ўтди. Телефонда французча шеър ўқиганичи... “Азиз ўқувчим, энди дам олинг, хайрли тун...” Қулоқларига қизнинг эркалагандай майин овози эшитилди. Шунда у қизни қанчалар қаттиқ соғинганини ҳис қилди.

Жаъфар шартга машинани уйи томон бурди.

У қатъий қарорга келган эди. Қўлига телефонни олиб, кўнғироқ қилди:

– Ойи, уйдამисиз?

– Нима эди? Ҳозир институтга кетмоқчи бўлиб турувдим...

– Кетмай туринг. Ҳозир бораман.

***

Рамиза опа эрталаб ўғлига кўнглидаги гапларни айтиб, анча энгил тортди. Ҳеч ўғлига қарши бормаган, доим фарзандининг кўнглига қараб келган оналардан эмасми, гапиришга гапириб қўйиб, энди буёғи нима бўларкин, дея юрагини ҳовучлаб ўтирди. Гарчанд бугун дарси бўлмаса ҳам ўзини чалғитиш учун ишхонасига боришга ҳозирланиб турган эди, Жаъфар кўнғирок қилиб қолди. Она нима гап экан, деб ҳаяжонланиб, хонада уёқдан-буёққа юрди.

Ниҳоят дарвоза кўнғироғи чалинди. Рамиза опа югуриб, дарвозани очди. Остонада ҳаяжонланган ўғлини кўрди-ю, балки яхши гапдир, дея ичида ўзини-ўзи босди.

– Юринг, ойи, – Жаъфар машинани ичкарига олиб кирмасдан онасини ҳовлидаги сўрига бошлади. Сўнг бир оз тин олиб, ҳаяжонли овозда деди: – Ойи, ҳозир гапларимни яхшилаб эшитинг. Эрталаб тўғри гапириб, менинг ақлимни киритиб қўйдингиз...

Одатда ўғлининг сира бўйин эгмаслигини, бирор нарса ҳақиқат бўлса ҳам қайсарлик қилиб, тан олмай туриб олишини билган она ҳозир бу ҳолни кўриб, ҳайрон бўлиб қолди.

– Ойи, мен уйланмоқчиман.

Бу гап Рамиза опага очиқ осмонда чақин чакқандай таъсир этди.

– Концертдан кейин. Нега ҳайрон бўласиз? – деди Жаъфар ҳайратда қотиб қолган онасига қараб. – Ўзингиз эрталаб айтдингиз-ку, бахтинг учун кураш, деб. Хавотир олманг, бошқасига эмас, сиз ўйлаган, менинг куй ёзишимга сабабчи бўлган, ўзингиз айтган ўша қизга уйланмоқчиман. Шунча пайт бошимни қотирардинглар қачон уйланасан, деб. Мана, гапингларга кирдим...

Бирдан Рамиза опанинг юзига табассум ёйилди. Энди ўзига келиб, Жаъфарнинг елкаларини силади.

– Болам, ҳозир мени қанчалик хурсанд қилганингни биласанми? Энди айт, у қиз қаерда, нима иш қилади? – Рамиза опа Жаъфар гапни охиригача эшитмай туриб кетмасин, деб олдини олди: – Ахир онаман, билишга ҳаққим бордир келиним ким бўлишини?

Одатда бунақа саволларга тоби йўқ Жаъфар бу сафар онасининг сўроқларига астойдил жавоб берди:

– У қиз сизга ёқади. Ўзимизнинг қишлоқдан, шу ерда, университетда ўқийди, тўртинчи курсда. Яна саволлар борми?

– Кимнинг қизи, исми нима?

– Исми Азиза. Бошқа маълумотларни қишлоқдан оласиз. Мен кетдим. Ишим кўп, – у онасининг юзидан ўпиб қўйди-да, ўрнидан туриб, дарвоза томон йўналди.

***

Жаъфар ҳамиша ҳам ўз ҳис-туйғуларини ошкор қилавермасди. Ҳозир фарзандининг ўпиб қўйгани она учун шундай катта мукофот бўлдики!.. Айниқса, неча йиллардан буён қайсарлик қилиб, гапга кирмай келаётган ўғлининг тўсатдан уйланиш қарорига келиши-чи...

Рамиза опа хурсандлигини ичига сиғдиролмай, ҳеч жойида ўтиролмай қолди. Жаъфар уйдан чиқиши биланоқ ҳаяжонда қўлига телефонни олди. Она худди бу воқеаларни тушида кўраётганга ўхшарди. Дарров қишлоқдаги овсинига сим қоқди. Телефонда одатий узоқ ҳол-аҳвол сўрашишдан кейин юрагига сиғмаётган хушхабарни тўлқинланганча айтди:

– Суюнчи беринг, Нигора! Худо хоҳласа, яқинда Жаъфарни уйлантирамиз, ўзимизнинг қишлоқдан!

Нигора овсини бу гапни эшитиб, Рамиза опа тасаввур қилди, чамаси, бу гапга ишонмай ўрнидан туриб кетди-ёв. Бир маҳал овсини оғзи қулоғига етиб, кетма-кет саволларни ёғдира кетди. Ахир икки овсин бу хушхабарни ўртоқлашгач, келин бўлмиш

қиз ким бўлди экан, деган аёллар учун жуда қизиқарли ва азалий саволда тўхталдилар. Рамиза опа овсинини билади, унинг қишлоқда танимаган одами йўқ. Овсини Жаъфарнинг уйланишидай катта хушхабардан ҳамон ёйилиб, илҳомланганча деди:

– Э, бу юкори маҳаллалик анув қиз-ку, шаҳарда ўқийдиган, оқ-сарикдан келган ниҳолгина... Ҳа, ҳа, оти Азиза... Ҳа, ўзи ёқимтойгина, жуда одобли қиз. Онаси ҳам яхши хотин, мактабда адабиётдан дарс беради. Яхши оила, отаси ҳам ўқитувчи.

– Бўлмаса, концертдан кейин, насиб қилса, бирга совчиликка ўтамиз. Ҳа, асли дадаларининг хоҳишлари шундай эди... яхши бўлди. Айтмоқчи, концертга келинглари...

Бир маҳал дарвоза томонда “тарс” этган овоз эшитилди. Вой, дарвозани ёпиш эсидан чиқибди-ку. Телефонни кўтарганича дарвоза томонга юрди. Ҳа, чиндан дарвозани ёпмаган экан. У дарвозани ёпмоқчи бўлиб, беихтиёр кўчага қаради.

Дарвоза бежиз “тарс” этиб ёпилмаган экан, Рамиза опа кўчада уларнинг уйига кирмай, изига қайтиб кетаётган Шаҳинага кўзи тушди.

22

“Э, таклифномаларни танишларга берасиз, деб ойдисига ташлаб келмоқчи эди, эсидан чиқибди-ку!” Тўсатдан Жаъфарнинг эсига тушиб қолди. Лекин у буни бирпасда унутди. Яна қулоқлари остида ажиб садолар янграй кетди. Бу шундай гўзал ва таъриф қилиб бўлмайдиган оҳанг эдики... Жаъфар бир кўлини ҳавода силкита бошлади: куй хотимасини шундай тугаллаш керак!

У шахд билан машинани орқага бурди.

***

Концерт бошланишига санокли дақиқалар қолди. Жаъфар ҳеч қачон бундай ҳаяжонланмаган эди. Ҳозир у бир нарсадан хурсанд бўлди: концертни ташкил этувчилар хавотир олишмаса ҳам бўларкан, зал одам билан тўла эди. Лекин кўнглининг чеккасида бир хавотир бор, назарида концерт муваффақияти шунга боғлиқ эди.

Жаъфар бирдан қувониб кетди! Кулида туриб, парда орасидан аста мўралади: иккита нозиккина қизлар келиб, орқа қатордан жой олдилар. Кўзларига ишонмай яна тикилиб қаради, қизлардан бири бинафшаранг либосда, ўзи ҳам гўё бинафшага ўхшаш нафис қиз Азиза эди! Балли, Назар, ҳақиқий дўст экан, олдинги қатордан югуриб, юқорига чиқди-да, қизларни олдинга опкелиб, ўтказиб қўйди. “Ана шундай ишларингга беш кетаманда, оғайни!” – мамнун кўнглидан ўтказди Жаъфар.

... Мусиқа садолари аста-аста кўнглига кириб келди, кишини ажиб гўзаллик оламига, инсон қалбидай гўзалдан-гўзал, бетакрор оламга бошлаб кирди. Мусиқа садолари гўё абадият, ҳаётбахш туйғулар ўлмаслиги ҳақида дoston айтди...

Ям-яшил майсалар тепаликни байрамона безади. Осмон мусаффо. Тепалик ортида узоқ-узоқларга тутшиб кетган илонизи сўқмоқлар кўзга ташланади. Сўқмоқлар этаги қаторасига токзор, мевазор боғлар, олисдан қарасанг, гўё бири-бирига чирмашиб кетгандай туюлади. Пастаккина пахса деворлар оша боғкўчага энди-энди гуллай бошлаган жийдалар эгилган. Ҳали гулга кирмасданоқ жийда гулининг иси димоқни элтади.

Тепалик қабристонда сукут қилган бари аҳли мўминнинг ана шу сўқмоқ узра ўз ўтмиши, бахтиёр-шодон дамлари ётибди. Тепалик қабристондагилар шодлик дамлари бор овози билан сукунат ичра абадият куйини куйламоқдалар.

Оркестр олам, инсон руҳиятининг абадийлиги ҳақида куйларкан, биргаликда жўр бўлган чолғу овозлари янада юқори ноталарда янгради. Жаъфарнинг бармоқлари клавишлар узра югурди, инсон қалбининг беҳад гўзаллигини, ҳаётбахш туйғуларни мадҳ этди, янада бетакрор оҳанг билан алоҳида ажиб овозда оркестрга жўр бўлди.

Зални гулдурос қарсақлар тутди.

Жаъфар пианино қаршисидан туриб, томошабинларга таъзим қилди... Орага жимлик чўкди. У бир оздан сўнг ҳаяжонли овозда томошабинларга юзланди:

– Ҳозир ижро этиладиган асар, унинг ҳақиқий ижодкори, бугунги куйларни яратишимга илҳом берган, мен учун азиз бўлган бир қизга бағишланади.

Қарсақлар ижро этилажак асарни олқишлади.

Аста-аста кўнгилга кириб келган нозик оҳанглар кишини ўзи билан бирга муҳаббат аталмиш ажойиб нафосат оламига етаклаб кетди. Муסיқа садолари инсон қалбининг бениҳоя фусункорлиги ҳақида, ҳамиша барҳаёт инсон руҳияти, муҳаббатининг мангулиги ҳақида кулоқларга тонгги шабададай шивирлади, ҳаётсевар булбулдай, хушоҳанг садоларда ана шу асл ва тоза туйғуларни тараннум этди. Дилрабо садолар қалбларга тонгги насимдай майин, гулбаргга инган шудрингдай мусаффо, кўкда балқиб турган тўлин ой нурларидай ойдин муҳаббат туйғуси ҳақида туганмас ва бетакрор куй бўлиб кирди.

Бир лаҳза залга сукунат чўкди. Куй тугади.

Кўнгилларни гўзаллик, нафосат ва муҳаббатга ошно этган ижодкорни олқишлаб, қутлаган қарсақлардан зал ларзага келди.

Жаъфар томошабинларга таъзим қилди. Концерт ниҳоясига етди, аммо кишилар ҳамон куй ижодкорини олқишламоқда эдилар.

... Ниҳоят томошабинлар олам-олам таассуротлар билан зални тарк эта бошладилар.

Жаъфар бир пайт кулидан ўтиб, ташқарига отилди.
– Ҳей, қаяққа? – унинг йўлини тўсди Назар.
Рамиза опа унинг қўлидан тортди:
– Қўй, унга тегма, Назар.

Жаъфар югурганича ташқарига чиқди. Кўзлари билан тўп-тўп бўлиб кўчага чиққан томошабинлар орасидан бир одамни қидирди. Ҳа, ана, қизни кўрди! Йигит одамлар орасидан югуриб ўтганича олдинда дугонаси билан кетаётган қиз томон интилди. Юрагини ваҳима босди, тагин қизга етолмаса-я! Шунда у бор овози билан қизни чақириб юборди:

– Азиза!..

Қиз йигитга ўгирилиб қаради. Жойида тўхтади. Қизнинг ёнидаги дугонаси унга нималардир деди-да, йўлида давом этди.

Жаъфарнинг назарида қизнинг олдига етиб келгунча олам-жаҳон вақт ўтгандай бўлди.

Ниҳоят, етиб келди. Бинафшаранг либос кийган бинафшадай нафис қиз олдига келиб, хансиради. Қизни тўхтата олганидан, у билан кўришганидан мамнун бўлиб кулимсиради.

Улар бир-бирларига тикилиб қолдилар.

– Кетманг... – деди йигит бир неча сония танаффусдан кейин.

Беихтиёр қизнинг кўзларидан ёшлар оқиб кетди.

У аста қўлларини узатди, қизнинг ёноқларига думалаб тушган кўзёшларини артди.

“Бу қиз хафа бўлганида ҳам, хурсанд бўлганида ҳам йиғлайди. Йиғлоқи!” Холида шундай деган бўларди бу манзарани кўрганида. Бирдан Азизанинг хаёлига шу гап келди.

Қиз жилмайди. Унинг табассумини кўрган йигит ҳам беихтиёр жилмайди. Гўё баҳор чоғи булутлар орасидан қуёш мамнун чарақлаб кетгандай бўлди.

***

Назар эрталаб ишга кетаётганида одатича газета дўкони олдида тўхтади.

Газета дўконига бош сукиб қаради. Сотувчи бошини кўтармай, берилиб бир газетани ўқиётибди. Назар газетага қаради: кўрди-ю, шошиб қолди.

– Ўша газетани буёққа беринг! – деб у сотувчи қўлидаги газетага қўл узатди.

– Ўзи битта қолди, – деди сотувчи унга ғалати қараб. Кейин беихтиёр газетани пештахтага қўйди.

Назар фурсатдан фойдаланиб қолди, шартта газетани пештахтадан олди-да, ёнидан пул чиқариб, сотувчи олдига ташлади:

– Битта қолган бўлса сотилмайдими... – деди тўнғиллаб.

Бу ер газета дўконими, нима сотилади ўзи? У ичида шундай дея бошини кўтариб, газета дўконига қаради. Ҳа, чиндан газета дўкони. Назар бирдан қўлини силтади-да, газетани очди. Очиб, яйраб кетди: газетада бир расм берилибди.

Расмда Жаъфар Зокиров концертда кийиладиган фракда бир киз ёнида бош эгиб турибди. Расм тагида қўйидаги сарлавҳа остида шарҳ ҳам берилган эди:

Гўзал муҳаббат қиссасининг бахтли якуни

Бу йилги мусиқа мавсуми ёш композитор Жаъфар Зокировнинг “Мангу куй” деб номланган ижодий концерти билан очилди. Концерт анилаг қозонди...

– Ана, мана буни коллекция қилса арзийди! – деди газетага бир уриб Назар.

P.S. Жаъфар билан Азизанинг никоҳ тўйига таклифномани

Назардан оласизлар.

Паркент–Тошкент
2014